

HELHET OG SAMMENHENG

Fritidstilbud ved
Eidsberg
ungdomsskole

På oppdrag fra
Eidsberg kommune

EN EVALUERING

Svein Nergaard, Hanne Jahnsen og Nina Grini
Lillegården kompetansesenter, 2011

© Lillegården kompetansesenter 2011
Bergsbygdav. 8, 3949 Porsgrunn
www.statped.no/lillegarden
Omslag: Utsnitt av Peter Brueghels Children's games (1560)

Forord

Lillegården kompetansesenter er svært opptatt av elevene i skolens ytterkant og har gjennomført flere undersøkelser som har hatt fokus på opplæring for denne gruppen elever. Oppdraget med å evaluere i hvilken grad Ettermiddagspiloten bidrar til å skape helhet og sammenheng i livet til ungdommene på Eidsberg ungdomsskole, har vært en spennende og krevende arbeidsprosess. Å gjennomføre en målevaluering har utfordret evnen både til faglige refleksjoner og kreativitet.

Kollegaer ved kompetansesenteret har deltatt i prosessen. Frank Rafaelsen var en viktig ressurs i tolkning av målbeskrivelser, for utarbeidelsen av evalueringskriterier, for utarbeidelsen av intervjuguiden og i forbindelsen med avslutningen av rapporten. Kirsti Tveitereid har enda en gang inspirert oss med viktige tilbakemeldinger på innhold og oppbygging av rapporten. Dessuten er hun en inspirerende kollega og iherdig korrekturleser. Torunn Helene Fredriksen har formgitt forsiden på rapporten, og flere har gitt oppmuntrende bidrag til en arbeidsom periode.

Vi vil takke alle informantene ved skolen og i kommunen som har møtt oss med velvilje og gjort denne evalueringen mulig. Videre har skolens ledelse bidratt i diskusjoner om design og programteori. Eidsberg kommunes mange bidragsytere har lært oss mye.

Porsgrunn 14.01.2011

Svein Nergaard
Prosjektleder

Hanne Jahnsen

Nina Grini

Sammendrag.

Lillegården kompetansesenter har på oppdrag fra Eidsberg kommune ved Eidsberg ungdomsskole gjennomført en evaluering av fritidstilbudet Ettermiddagspiloten. Skolens mål er at tilbudet skal være med på å skape helhet og sammenheng i ungdommenes liv. Tiltaket er lokalisert til Eidsberg ungdomsskole og må sees i sammenheng med undervisningstiltaket Pilotskolen. Evalueringen er gjennomført som en målevaluering og det er benyttet både dokumentanalyse, intervju og spørreskjemaundersøkelser for innsamling av data. Tiltaket er et tverretatlig samarbeid i kommunen, og alle etater som samarbeider er representert med informanter. Videre er elever, foreldre og ansatte på Eidsberg ungdomsskole informanter i undersøkelsen. Datainnsamlingen ble gjennomført i tidsrommet april – oktober 2010.

Evalueringen tar utgangspunkt i skolens og samarbeidspartners beskrivelse av hva som er hensikten med tiltaket. I *programteorien* blir de grunnleggende antakelsene, verdiene og holdningene som ligger bak tiltaket beskrevet. Programteorien blir sammen med annen relevant teori brukt i analysen av resultatene.

Tiltaket fungerer som et forebyggende lavterskeltilbud for unge som spesielt trenger dette, og er samtidig et åpent tilbud til alle ungdommer på Eidsberg ungdomsskole. Evalueringen viser at dette fritidstilbudet i stor grad fungerer etter intensjonene om å bidra til å skape helhet og sammenheng i ungdommenes liv, og stimulere samarbeidet med foreldre og med andre kommunale virksomheter. Vi finner at alle delmålsettinger som evalueringen bygger på enten har svært gode eller tilfredsstillende måloppnåelse.

På Eidsberg ungdomsskole arbeider man svært godt med sosial kompetanse. Ettermiddagspiloten er en viktig arena for å følge opp dette arbeidet, og vi finner svært gode resultater når det gjelder vurdering av relasjonen mellom voksne og ungdommer og mellom jevnaldrende. Ungdommene opplever i stor grad å bli møtt ut fra samme verdigrunnlag, normer og regler som på skolen. Strategiene som skolen bruker for å normalisere tiltaket og motvirke utilsiktede og negative effekter av det forebyggende arbeidet, ser ut til å være svært gode.

De aller fleste elevene trives svært godt på Ettermiddagspiloten, men noen få elever melder at de føler seg sosialt isolert og blir utsatt for plaging/mobbing. Dette må selvsagt de voksne på tiltaket undersøke nærmere og eventuelt sette tiltak inn for å endre. Det er et velkjent fenomen at skjult mobbing i ungdomsmiljøer kan være vanskelig å registrere.

Videre melder mange ungdommer høy grad av isolert og lærings- og undervisningshemmende atferd på skolen. Det er en bekymring at ungdommenes rapportering skiller seg så vidt mye fra landsgjennomsnittet angående isolert atferd. Dette må ledelsen ta tak i, og alle ansatte må bidra til å forbedre disse forholdene.

Samarbeidet med foreldrene fungerer godt, de er fornøyde med tilbudet til sine barn. Den uformelle kontakten med foreldrene blir vurdert som verdifull. Både foreldre og representanter for andre ansatte foreslår at man i større grad enn nå utnytter foreldreressursen i forhold til Ettermiddagspiloten.

Etablering og drift av tiltaket virker stimulerende på det tverretatlige samarbeidet. Ungdomsskolen og viktige hjelpe- og støttevirksomheter i kommunen har et felles prosjekt som utvikler bevisstheten om betydningen av godt lokalt samarbeid. Samarbeidet har også

positiv betydning for kvaliteten på arbeidet med enkeltsaker. Ytterligere utvikling av samarbeidet vil være mulig gjennom revidering av planer for formelt samarbeid og større forpliktelse i gjennomføringen av disse.

Ettermiddagspiloten og Pilotskolen må betraktes som en enhet. Driften av fritidstilbudet bygger langt på vei på forutsetningen om at det finnes et undervisningstilbud som Pilotskolen. Dette grunnlaget er vesentlig for de gode resultatene i arbeidet med sosial kompetanse, relasjoner til voksne og elevenes tillit og trivsel generelt. Spesielt er det viktig at man har klart å unngå å skape en negativ konkurransesituasjon mellom Pilotskolen og skolen. Nøkkelfaktorer er den klare defineringen av kontaktlærers funksjon og ansvar, og fokus på de kollektive holdningene og verdiene på skolen. Dette arbeidet må fortsette og fornyes hvis Ettermiddagspiloten i framtida skal kunne vise til gode resultater.

Skolens lærere og ledelse rapporterer om en systemorientert forståelse av spesialpedagogiske utfordringer og begrunnelse for spesialpedagogiske tiltak. Dette indikerer at alle voksne drar i samme retning og at elevene ved skolen møter relativt like holdninger hos alle voksne. Det er imidlertid store forskjeller mellom de to informantgruppene. Ledelsen er mer systemorientert i sin forståelse enn lærerne. Lærernes rapportering veksler noe mer mellom en individ- og en systemorientert forståelse av skolens utfordringer enn ledelsen.

Innhold

Forord.....	1
Sammendrag.....	4
1: INNLEDNING.....	8
1.1: Bakgrunn for evalueringen.....	8
1.2: Hva vi ønsker mer kunnskap om.....	8
1.3: Rapportens oppbygging	9
2: FORUTSETNINGER FOR EVALUERINGEN.....	10
2.1: Målformuleringer knyttet til tiltaket.....	10
2.2: Sentrale problemstillinger i evalueringen	11
2.3: Programteori.....	12
2.4: Beskrivelse av Ettermiddagspiloten	14
3: METODE – EN EVALUERINGSSTUDIE.....	16
3.1: Målevaluering	16
3.2: Evalueringskriterier	17
3.3: Design	18
3.4: Utvalg og informanter	19
3.5: Informasjonsinnhenting.....	20
3.5.1: Intervju som metode.....	20
3.5.2: Spørreskjema som metode	21
3.5.3: Dokumentgjennomgang som metode.....	22
3.6: Analysemetode og prosess	22
3.7: Intervjuguidene og spørreskjemaene.....	23
3.8: Validitet og reliabilitet	23
3.8.1: Validitet.....	24
3.8.2: Reliabilitet.....	25
3.9: Sammenligningsgrunnlaget i evalueringen	25
4: FUNN I UNDERSØKELSEN OG DISKUSJON AV RESULTATENE.....	26
4.1: Delmål 1: Ettermiddagspiloten skal være en arena for sosial trening og samhandling med jevnaldrende	27
4.1.1: Funn.....	27
4.1.2: Drøfting og analyse	35
4.1.3: Vurdering av måloppnåelse.....	38
4.2: Delmål 2: Ettermiddagspiloten skal være en arena for relasjonsbygging mellom voksne og ungdom.....	39
4.2.1: Funn.....	39
4.2.2: Drøfting og analyse	42
4.2.3: Vurdering av måloppnåelse.....	44

4.3: Delmål 3: Ettermiddagspiloten skal være en arena for tverretattlig samarbeid	44
4.3.1: Funn.....	44
4.3.2: Drøfting og analyse	46
4.3.3: Vurdering av måloppnåelse.....	49
4.4: Delmål 4: Ettermiddagspiloten skal være en arena for forebygging og støtte for utsatte elever	49
4.4.1: Funn.....	49
4.4.2: Drøfting og analyse	54
4.4.3: Vurdering av måloppnåelse.....	57
4.5: Delmål 5: Ettermiddagspiloten skal være en arena for gode kulturopplevelser	57
4.5.1: Funn.....	57
4.5.2: Drøfting og analyse	59
4.5.3: Vurdering av måloppnåelse.....	61
4.6: Delmål 6: Ettermiddagspiloten skal være en arena for foreldresamarbeid	61
4.6.1: Funn.....	61
4.6.2: Drøfting og analyse	65
4.6.3: Vurdering av måloppnåelse.....	68
4.7: Delmål 7: Ettermiddagspiloten skal være en arena hvor elevene møter samme regler, holdninger og verdier hos voksne som i skolen.	68
4.7.1: Funn.....	68
4.7.2: Drøfting og analyse	72
4.7.3: Vurdering av måloppnåelse.....	79
5.0: Konklusjoner og anbefalinger	80
Litteraturliste	82

1: INNLEDNING

1.1: Bakgrunn for evalueringen

Eidsberg ungdomsskole har satt i gang ettermiddagstiltaket ”Ungdomshuset Pilot`n” for å møte skolens utfordringer. Eidsberg kommune ved Eidsberg ungdomsskole henvendte seg høsten 2009 til Lillegården kompetansesenter med forespørsel om å gjennomføre en evaluering med utgangspunkt i dette tiltaket. I samråd med skolens ledelse har vi kommet fram til at tiltaket på ettermiddagen omtales som Ettermiddagspiloten i denne rapporten.

Eidsberg ungdomsskole har også etablert et undervisningstilbud som de kaller Pilotskolen. Det er et internt, praktisk rettet undervisningstilbud som i hovedsak drives som en elevbedrift. Alle elever kan søke, og opptil 70 – 80 elever har tilbud i hele eller deler av skoleåret. De aller fleste elevene deltar noen få timer hver uke, og for hver enkelt elev er dette tilpasset timeplanen for øvrig.

Informantene bruker ulike navn på Ettermiddagspiloten i intervjuene og noen har vanskelig for å skille tiltaket på dagtid og tiltaket på ettermiddagen fra hverandre. Dette henger sammen med at Ettermiddagspiloten er samlokalisert med Pilotskolen og at flere av lærerne i Pilotskolen også jobber på Ettermiddagspiloten.

Ettermiddagspiloten er et fritidstilbud for alle elever ved ungdomsskolen og for Pilotskolens elever spesielt. Skolens viktigste begrunnelser for tiltaket er:

- 1) behovet for å skape helhet og sammenheng for elevene
- 2) ønsket om å drive effektivt, forebyggende arbeid
- 3) ønsket om å utvikle bedre samarbeid med foreldre

Både Pilotskolen og Ettermiddagspiloten bygger i stor grad på prinsippet om normalisering i et utvidet fellesskap. Alle elever kan søke og skolen har strategier for å sikre en bred elevsammensetning og forhindre stigmatisering og utilsiktede negative effekter. Relasjoner blir tillagt stor vekt og det er viktig å se elevene som hele mennesker, i en sammenheng.

Ettermiddagspiloten er et tverretattlig samarbeid som har sitt utspring fra kommunens SLT-gruppe (Samordning av Lokale Tjenester). Det er skolens leder som har det administrative og faglige ansvaret for tiltaket.

For å evaluere Ettermiddagspiloten ble skolens ledelse og Lillegården kompetansesenter enige om å gjennomføre en målevaluering. Tiltaket er et samarbeidsprosjekt og vi ble enige om å innhente de ulike virksomheters mål med sitt bidrag til Ettermiddagspiloten. Hensikten med evalueringen er å undersøke grad av måloppnåelse både i forhold til målene skolen og de lokale samarbeidspartene har satt for tiltaket, og i hvilken grad tiltaket bidrar til å nå de generelle mål for skolen.

1.2: Hva vi ønsker mer kunnskap om

I de innledende forberedelsene var det viktig å få mer kunnskap om følgende forhold: Ettermiddagspiloten har som mål å skape større sammenheng mellom innhold i skolen og livet etter skoletid. Tiltaket er forebyggende og har de samme regler og verdier som i skolen for øvrig. Eidsberg ungdomsskole og Eidsberg kommune ønsker mer eksakt kunnskap om måloppnåelse på dette området.

Tiltaket har i sitt første år gjennomført tiltak som har foreldresamarbeid i fokus. Forskning viser at foreldre til blant annet elever som viser problematferd på skolen i noen grad deltar mindre enn andre på foreldremøter og andre arrangementer i skolens regi (Nordahl og Overland 1998). Ved å skape gode relasjoner mellom foreldre og voksne i Ettermiddagspiloten tror ledelsen ved skolen at det blir lettere for foreldre og delta mer i skolens ordinære foreldresamarbeid. De håper at foreldresamarbeidet på Ettermiddagspiloten har vært en god link til skolen. Evalueringen vil antyde grad av måloppnåelse også på dette området. Våren 2009 ble Ettermiddagspiloten åpnet for elever på 7. trinn en ettermiddag i uken. Hensikten med dette er blant annet å bidra til å gjøre overgangen barneskole – ungdomsskole lettere. Dette blir også tema i evalueringen.

Eidsberg ungdomsskole har utvikling av sosial kompetanse som ett av sine satsningsområder. Man ønsker derfor mer kunnskap om elevenes ferdigheter på dette området og om elevenes trivsel, mestring, atferd og holdning til skole. Disse områdene/temaene er knyttet nært opp mot skolens visjon "*Tillit, Trivsel og Mestring*". I tillegg ønsker man mer kunnskap om hvem som er brukere av ettermiddagspiloten og hvordan de bruker tilbudet og de aktivitetene som foregår der.

Evalueringen er også praktisk rettet fordi resultatene av denne evalueringen vil gi retning for arbeidet med skolens samlede innsats for å skape helhet og sammenheng for alle elever ved skolen. Ettermiddagspiloten er ett av mange tiltak for å skape en bærekraftig skoleutvikling ved skolen. Bærekraftig skoleutvikling vil si å prioritere tiltak som fører til bedre sosial og faglig læring blant elevene både på kort og lang sikt. En bærekraftig skoleutvikling tar høyde for prioriteringer i nåtid og framtid, innenfor både pedagogikk, teknologi og økonomi (Harvgreaves 2009).

1.3: Rapportens oppbygging

Etter rapportens innledning kommer et kapittel vi har kalt for evalueringens forutsetninger. Her blir målene fra de ulike virksomhetene som bidrar økonomisk til etablering og drift presentert. Disse målsettingene la viktige premisser for tema knyttet til evalueringen, valg av metoder for å samle inn data, for valg av instrumenter og for utviklingen av evalueringskriterier med indikatorer.

Videre blir skolens programteori beskrevet. Programteorien beskriver hensikten med tiltaket og på hvilken måte skolen arbeider med å utvikle skolens kultur og faktorer for å lykkes. I denne delen blir Ettermiddagspiloten beskrevet nærmere.

I metoddelen blir valg av evalueringsmetode begrunnet og det blir gitt en beskrivelse av denne. I kapittelet beskrives også informantene og utvelgingen av disse samt oppbygging av intervjuguider og bruk av spørreskjemaer. Studiens validitet og reliabilitet blir også diskutert. I resultat- og analysedelen blir hvert enkelt delmål med tilhørende indikatorer behandlet. For hvert delmål blir først resultatene presentert og deretter drøftet. Det blir også gitt en vurdering av grad av måloppnåelse for hvert delmål. I starten av kapittelet blir oppbyggingen av resultatpresentasjonen ytterligere beskrevet.

Siste del inneholder en samlet vurdering av måloppnåelse og noen anbefalinger for videre arbeid ved skolen og i kommunen. Alle sitat er skrevet i kursiv.

2: FORUTSETNINGER FOR EVALUERINGEN

I denne delen beskrives målformuleringer slik de framkom ved etterspørsel til de ulike virksomhetene som bidrar til etablering og drift av Ettermiddagspiloten og prosessen fram mot de konkrete målformuleringene for evalueringen. Videre beskrives skolens programteori og avslutningsvis beskrives tiltaket som er i sentrum i denne evalueringen.

2.1: Målformuleringer knyttet til tiltaket

Oppdragsgiver og evaluator, det vil si Eidsberg ungdomsskole og Lillegården kompetansesenter, ble enige om å be om målsettinger fra de ulike virksomhetene som bidrar til etablering og drift av Ettermiddagspiloten. I samarbeid har oppdragsgiver og evaluator utarbeidet hovedmål og delmål for denne målevalueringen. Videre har det vært et samarbeid om utvikling av tema og form eller design, for evalueringen. Utgangspunktet for dette arbeidet har vært målene som de ulike kommunale virksomhetene hadde utarbeidet for tiltaket. Målene ble sendt oppdragsgiver og evaluator i forkant av arbeidet med å utvikle evalueringskriterier og indikatorer på måloppnåelse. Målbeskrivelsene blir presentert nedenfor. Tekstene er litt forkortet av evaluator.

Eidsberg ungdomsskole:

Å bidra til å skape helhet og sammenheng med tilbud på skolen og etter skoletid for våre elever er et viktig satsningsområde. Det var et sterkt ønske å kunne tilby våre ungdommer et ettermiddagstilbud på en arena hvor vi vet de trives, der de opplever mestring og er i omgivelser de opplever som trygge. Ungdommene ser ikke Pilotskolen på dagtid og ettermiddagstilbudet som to separate tilbud. For dem skapes det helhet og sammenheng at to tilbud forenes på en felles arena. Målene og delmålene fra de ulike virksomhetslederne underbygger dette og de er godt i overensstemmelse med skolens tenkning.

1.hovedmål:

Ettermiddagspiloten er med på å skape helhet og sammenheng i våre ungdommers liv. Ettermiddagspiloten er et lavterskeltilbud med helsefremmende fokus til alle ungdommer ved EUS.

2.hovedmål:

Ettermiddagspiloten ønsker å være en supplerende arena for godt foreldresamarbeid.

3.hovedmål:

Ettermiddagspiloten ønsker å være en supplerende arena i arbeidet med god og trygg overgang mellom barneskole og u.skole.

Virksomheten Barnevern:

For barnevernet er vår del av støtten til Ettermiddagspiloten en alternativ måte å bruke støttekontaktmidler på. Vi når de ungdommene vi normalt ville satt inn tiltak rundt, og en god del andre og, samtidig kommer vi billigere ut av det enn om vi hadde satt inn støttekontakt som tiltak for hver enkelt. Innholdet i tiltaket blir også bedre gjennom fagkompetansen som ligger på Piloten og de ansatte som jobber der. Dette medfører at ungdommene både individuelt og som gruppe får mer uttelling enn individuelle opplegg med enkelt støttekontakter ville gitt. Målsettingen er "styrt" sosial omgang/trening med jevnaldrende, og stabile voksne som tør og evner å si fra på en god måte, gode rollemodeller.

Virksomheten Kultur:

Virksomhet for kultur ønsker å ha et godt kulturtilbud for ungdom. Tidligere drev vi fritidsklubben Blinken, men den la vi ned da den ikke fungerte godt. Da ungdomsskolen ønsket å utvide Pilotskolen til å være et tilbud ut over skoletiden, så vi at dette var noe vi kunne jobbe sammen om. Det er viktig at det blir mulighet for ulike kulturelle aktiviteter og opplevelser i bred forstand. Videre at dette er et tilbud som skal kunne favne bredt i ungdomsgruppa.

Vi ser potensialet i å kunne samarbeide på tvers av de ulike tilbudene vi ellers har; feks med rockeverkstedet, kino, bad og kulturskolen. I høringsutkastet for temaplan kultur har vi som hovedprioritering "Kulturarbeid for og med barn og ungdom" og "Møteplasser mellom generasjoner og kulturer". Ettermiddagspiloten er en arena hvor dette kan fungere godt. I henhold til kulturloven skal kommunene jobbe for å fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at ALLE kan få anledning til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk. Fordi Ettermiddagspiloten er en arena som er fanger opp ulike type ungdommer hvor noen kanskje ikke er storforbrukere av det tradisjonelle kulturtilbudet, kan dette være en arena for gode kulturopplevelser for alle, enten ved å delta selv eller motta.

Virksomheten Familiesenteret:

Familiesenteret arbeider for å fremme barns, unges og foreldres trivsel, helse og mestring i hverdagen, samt at vi ønsker å identifisere fysiske, psykiske og sosiale utfordringer hos barnet og familien så tidlig som mulig.

Vi vil være et lavterskeltilbud der brukerens behov står i fokus. Vi er opptatt av å ha ansatte med kompetanse på barn, unge og som ser helhet og sammenhenger mellom hvordan barn har det og hvordan de opptrer. Vi ønsker **ikke** å ha systemer med henvisninger og ventelister, men vi vil at brukeren skal få hjelp så tidlig som mulig.

Vi ser skolehelsetjeneste, "Åpen dør" prosjektet, Pilotskolen og Ettermiddagspiloten som gode arenaer for å møte alle barn og unge. Dette er naturlige møteplasser og vi ønsker å alminneliggjøre hjelp og støtte. Skolens målsettinger for alle tiltakene er sammenfallende med Familiesenterets målsetninger og møter barn og unge på en god måte der både fysiske (mat/drikke), psykiske og sosiale behov blir dekket, vi ser at tverrfaglig samarbeid er eneste mulighet til å løse utfordringer barn og familier ofte har.

2.2: Sentrale problemstillinger i evalueringen

Med utgangspunkt i de ulike etatenes målbeskrivelser, skolens plandokumenter og skolens grunnleggende oppfatninger om tiltaket (seinere omtalt som skolens programteori) ble følgende målformuleringer valgt for målevalueringen:

Hovedmål: Ettermiddagspiloten skal være et tverrfaglig samarbeid som skal bidra til å skape helhet og sammenheng i livet til ungdommer på Eidsberg ungdomsskole.

Hovedmålet ble operasjonalisert i følgende delmål som kan betraktes som evalueringens evalueringskriterier:

Ettermiddagspiloten skal være en arena

1. - for sosial trening og samhandling med jevnaldrende
 2. - for relasjonsbygging mellom voksne og ungdommer
 3. - som skal være et forebyggende lavterskeltilbud og støtte for utsatte elever
 4. - for gode kulturopplevelser
 5. - for utvikling av foreldresamarbeid
 6. - for tverrfaglig samarbeid
7. Elevene skal oppleve å møte like regler, holdninger og verdier hos voksne på skolens arenaer

Hovedmålet og delmålene/evalueringskriteriene er drøftet med skolens ledelse. Disse evalueringskriteriene eller delmålene er nøye beskrevet og omtalt i metodekapittelet. Indikatorene som er utviklet for hvert delmål innleder analysedelene til hvert delmål. De ligger i sin helhet som vedlegg nr.1.

2.3: Programteori

Elevenes hverdag skapes i møtet med voksne og medelever. Behov er viktigere enn problem, og skolen ser hele mennesket. Med tillit og mestring forventes trivsel og vekst. På Eidsberg ungdomsskole er alle med!

Innenfor evalueringsfaget brukes gjerne begrepet programteori, dvs. at man på bakgrunn av spesifikke antagelser om hvordan noe fungerer, utformer tiltak med noen forventede effekter. En del av grunnlaget for å gjøre en evaluering av Ettermiddagspiloten er derfor å stille spørsmål om hvordan vi kan beskrive programteorien som ligger til grunn for etablering og drift av tiltaket.

Eidsberg ungdomsskole har tidligere erfaring med tiltak for elever som ikke trives, er mistilpasset og viser problematferd. Disse tiltakene har vært lokalisert både eksternt og internt på skolen. Erfaringene med disse tiltakene som samlet problemelevne, og som hadde et fokus på de vanskelige elevene, var nokså negative. Problemene ble i liten grad løst eller dempet, tvert i mot viste de økning i både styrke og omfang.

Ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole mente at skolen i større grad måtte ta hensyn til de elevene som den hadde, og Pilotskolen ble etablert for å møte mange av disse utfordringene på en annen måte. Tilbudet tar sikte på å være forebyggende. Eidsberg ungdomsskole har arbeidet systematisk med sitt verdigrunnlag og har dette nedfelt i skolens planer ved begrepene tillit, trivsel og mestring. Dette er kjerneområder for hensikten med tilbudet. Skolen arbeider bevisst og aktivt for å motvirke ekskluderingsmekanismer som slike tiltak kan virke stimulerende på. Elevenes tilhørighet i basisgruppa og kontaktlærerens funksjon blir framhevet som svært viktige i skolehverdagen. Tiltaket oppfyller kriteriene for det som vanligvis kjennetegner gode tiltak for elever som viser problematferd og manglende motivasjon for skolearbeid (Nordahl, Thomas 2003a).

På bakgrunn av erfaringene med Pilotskolen og ut fra et ønske om “å bidra til å skape helhet og sammenheng med tilbud på skolen etter skoletid” (Evaluering skoleåret 2008/09), ble Ettermiddagspiloten etablert. Målet var å gi elever et ettermiddagstilbud på en arena hvor de trives og i omgivelser de opplever som trygge. Videre ble det lagt stor vekt på sammenhengen og likheten mellom Pilotskolen og Ettermiddagspiloten.

Målgruppa for Ettermiddagspiloten er i utgangspunktet alle elever. Ved at alle elever er i målgruppa ønsker man å unngå at det blir stigmatiserende å delta. Tanken er likevel at det finnes en slags primærmålgruppe som består av de elevene som sliter mest med å henge med i den vanlige skolen, som ofte trenger hjelp og støtte i både sosial- og faglig utvikling og som ikke er med i et organisert fritidstilbud. Gjennom å tilby et ettermiddagstilbud flere dager i uka kan man for mange elever både unngå lite konstruktiv samling i grupper i gatene i Mysen sentrum, og samtidig heller gi tilbud som utvikler elevene positivt og bygger relasjoner til trygge voksne. Innsyn i og tilgang til ungdomsmiljøet er også viktige argumenter for tiltaket.

Flere sentrale skoleforskere har brukt begrepsparet kategoriell og relasjonell forståelse for å analysere skolens ulike måter å forstå sin oppgave med å gi elevene tilpasset opplæring (Emanuelson, Persson og Rosenquist 2001, Bachmann og Haug 2006).

Det kategoriske perspektivet refererer til en individpatologisk begrunnelse. De elevene som ikke mestrer og presterer i skolen må møtes med spesielle tiltak som skal kompensere for manglende evner eller funksjonsnivå. Tiltakene vil ofte være i konflikt med ønsket om at elevene skal oppleve seg inkludert i miljøet. Mange hevder at tradisjonell spesialpedagogisk praksis i skolene her dette som utgangspunkt. Vi kan snakke om *elever med vansker*.

I et relasjonelt perspektiv er det møtet mellom individet og skolen som sosialt system som er i sentrum. Vanskelighetene oppstår i interaksjonen mellom elevene og skolen, og er i stor grad et resultat av sosiale konstruksjoner. Løsningene blir først og fremst skapt innenfor rammen av fellesskapet. Vi snakker om *elever i vanskeligheter*. En sentral pedagogisk problemstilling er hvordan man kan endre skolen slik at flere elever får større utbytte av opplæringen.

Det blir understreket at begrepsparet kategoriell - relasjonell er teoretiske konstruksjoner, og at de ikke finnes i ensidig, rendyrket form i praksis. Likevel kan de være nyttige for å få tak i grunnleggende forskjeller som eksisterer i skolen. Enhver pedagogisk praksis vil inneholde elementer av begge perspektivene, men hva som er det grunnleggende og dominerende paradigmet vil variere. På mange måter uttrykker læreplanens generelle del og prinsippet om en inkluderende skole et politisk ønske om utvikling av en skole som i større grad er basert på en grunnleggende relasjonell forståelse av sine oppgaver.

Langt på vei kan vi si at programteorien for Ettermiddagspiloten bygger på et grunnleggende relasjonelt perspektiv. Man er ikke opptatt av å sortere elevene etter type vanske og møte dem på dette grunnlaget. Tvert imot er siktemålet å møte dem på en arena som er alminneliggjort og som skal fungere som en trygg base, først og fremst for deres sosiale utvikling. På Ettermiddagspiloten skal de møte samme type verdier, forventninger og krav når det gjelder atferd og sosial kompetanse som de møter på skolen, og dette vil gi grunnlag for positiv utvikling og vekst.

Ettermiddagspiloten er basert på et tverretatlig og tverrfaglig samarbeid. Siktemålet er å være et effektivt forebyggingstiltak. Samarbeidet om Ettermiddagspiloten er forventet å ha effekt både på det generelle samarbeidet mellom de kommunale instansene skole – kultur – familiesenter og barnevern, og i konkrete saker med enkeltelever.

Tanken er også at Ettermiddagspiloten skal være en arena som bidrar til å bedre foreldresamarbeid i tilfeller hvor det er vanskelig å få det til å fungere. Ettermiddagspiloten er

- i motsetning til skolen, en uformell arena som vil være lettere å bruke som utgangspunkt for å etablere og utvikle kontakt med foreldre.

Etableringen av både Pilotskolen og Ettermiddagspiloten er en langsiktig strategi fra ledelsens side. Målet er utvikling av skolens kultur og læringsmiljø gjennom å påvirke læreres holdninger, samarbeidskultur og forståelse (Hargreaves, 1994, Hargreaves & Fink, 2006). Endret forståelse vil være grunnlaget for en ny og forbedret praksis. Understrekningen av en relasjonell grunnholdning kommer blant annet fram gjennom ledelsens bevisste påvirkning av hva slags språk man bruker i kollegiet. Alle elever hører til i sin klasse, alle elever skal bli sett og alle elever er unike med sine behov. Ytringer som bryter med disse prinsippene blir i følge ledelsen imøtegått og problematisert når de dukker opp i kollegiet.

2.4: Beskrivelse av Ettermiddagspiloten

En beskrivelse av Ettermiddagspiloten må ta utgangspunkt i skoletilbudet på Eidsberg ungdomsskole. Ungdomsskolen har etablert tiltaket Pilotskolen som gir mange elever et annerledes opplæringstilbud enn den vanlige skolen. Tiltaket er organisert som en elevbedrift og de aller fleste elevene er der bare en liten del av skoletida, - 1- 4 timer hver uke. Voksnettheten i tilbudet er stor og trening av sosial kompetanse er sentralt i målsettingene. Innholdsmessig er tiltaket mer praktisk rettet enn vanlig skole. Tilbudet tar sikte på å være forebyggende og ta imot elever som trenger et annerledes tilbud i skoledagen og hjelp til å komme videre. Kjerneområder er mestring, det å bli sett og det å ha en god relasjon til de voksne. Skolen arbeider bevisst og aktivt for å motvirke ekskluderingsmekanismer som slike tiltak kan virke stimulerende på. Elevenes tilhørighet i klassen og kontaktlærerens funksjon blir framhevet som svært viktige i skolehverdagen. Tiltaket oppfyller kriteriene for det som vanligvis kjennetegner gode tiltak for elever som viser problematferd og manglende motivasjon for skolearbeid (Nordahl, Thomas 2003). Tiltaket startet skoleåret 2006/07 og hadde på undersøkelsestidspunktet altså vært drevet i 4 år.

På bakgrunn av erfaringene med Pilotskolen og ut fra et ønske om “å bidra til å skape helhet og sammenheng med tilbud på skolen etter skoletid” (Evaluerings skoleåret 2008/09), ble Ettermiddagspiloten etablert høsten 2008. Bakgrunnen var et sterkt ønske om å kunne tilby elever et ettermiddagstilbud på en arena hvor de sikkert trives og i omgivelser de opplever som trygge. Ettermiddagstilbudet holder til i samme lokaler som skoletilbudet Pilotskolen, og sammenhengen og likheten mellom de to tilbudene er vektlagt som et sentralt forhold.

Det er flere kommunale instanser som er involvert i initiativet til og finansieringen av Ettermiddagspiloten. Ønsket om å etablere tiltaket ble tatt opp i kommunens SLT – gruppe (Samordning av Lokale Tiltak). Under etaten Kultur og oppvekst bidrar flere virksomheter med midler til drift Eidsberg ungdomsskole, Kulturavdelingen og Familiesenteret. Familiesenteret består blant annet av barneverntjenesten og psykiatri.

Det er ungdomsskolen som administrerer ettermiddagstilbudet. Midler til lønninger og blir bevilget over budsjettet til familiesenteret, mens midler til drift og mat er et spleiselag av kultur, skole og familiesenter. Lokalene er en del av skolen.

Tiltaket er organisert som et prosjekt med en styringsgruppe, en prosjektgruppe og et arbeidsutvalg. I styringsgruppa sitter ungdomskontakten, assisterende rektor og leder for Ettermiddagspiloten. Kommunens SLT –gruppe er prosjektgruppe og arbeidsutvalget består av de voksne som arbeider i tiltaket.

Brukerne av tilbudet, elevene, har dannet et husstyre for tiltaket og ungdomskontakten i kommunen leder disse møtene. I dette forumet kommer det fram hvilke ønsker og behov elevene har. Husstyret har møter gjennom hele skoleåret, ca 2-3 møter pr halvår.

Ettermiddagspiloten har åpent 2 ettermiddager i uka vår og høst og 3 ganger i uka om vinteren. Åpningstiden varierer mellom 14-17 vår og høst og 14-19 om vinteren. Det er vanligvis mellom 20-30 ungdommer tilstede på tiltaket.

Bemanningen ved ettermiddagstilbudet består vanligvis av 2-3 voksne. Tiltaket har fast 70% stilling som er besatt av 4 miljøarbeidere som har henholdsvis 25%, 25%, 10% og 10% stilling. I tillegg er ungdomskontakten

Det blir alltid laget og servert mat og mange benytter seg av dette tilbudet. Ellers består tilbudet av aktiviteter som volleyball, basketball, air-hockey, spill, film, playstation og sykkelverksted. I tillegg til de faste ukentlige åpningskveldene blir det også arrangert enkeltstående kvelder som "jentekveld", "guttekveld" eller forskjellige spill-turneringer. Ettermiddagspiloten har også gitt tilbud om tid til å gjøre lekser med mulighet for hjelp i tida rett etter skoleslutt. Mange elever har benyttet dette tilbudet.

Målgruppa for Ettermiddagspiloten er som for Pilotskolen i utgangspunktet alle elever som går på Eidsberg ungdomsskole. Men man kan likevel snakke om en primær målgruppe som har større risiko for å utvikle problemer i skolehverdagen. Risikofaktorer kan være svært ulike forhold som hjemmesituasjon, manglende mestringsopplevelser sosialt eller faglig, individuelle disposisjoner og særtrekk eller skolesituasjonen generelt. Det blir likevel i alle sammenhenger lagt stor vekt på at elevene som benytter tilbudet ikke blir betraktet og omtalt som spesielle problemelever.

På slutten av skoleåret har det vært mulig for de elevene som skal begynne på ungdomsskolen om høsten å komme på tiltaket en dag i uka. Hensikten har vært å gjøre overgangen til ungdomsskolen bedre ved at elevene har fått mulighet til å bli kjent med både voksne og elever fra ungdomsskolen.

Et satsingsområde har vært å bedre kontakten skole-hjem. Som et ledd i dette arbeidet har man arrangert foreldrekafe på Ettermiddagspiloten. Slike uformelle samlinger har vært arrangert et par ganger i halvåret.

En som er ansatt i politiet og som driver forebyggende arbeid har iblant vært innom på ettermiddagstilbudet. Fra skoleåret 2010/11 er hans deltakelse en fast ordning.

3: METODE – EN EVALUERINGSSTUDIE

Siktemålet med denne evalueringen var å finne ut om tiltaket har effekt på det helhetlige miljøet på skolen. De konkrete målene for tiltaket speiler en slik helhetlig forståelse. For å kunne få svar på denne ambisiøse problemformuleringen ble vi enige om å undersøke grad av måloppnåelse i tiltaket Ettermiddagspiloten. En slik innfallsvinkel vil også belyse sammenhengen mellom innsats, tiltak og utbytte for målgruppen og skolen. Resultatene vil også skape muligheter for endring og forbedring av skolens samlede innsats og for ettermiddagstilbudet spesielt.

Skolens ledelse (oppdragsgiver) og deres samarbeidspartnere ønsker også at den nye kunnskapen om tiltaket skal tilbakeføres. De ønsker at beslutninger om tiltaket i fremtiden, i størst mulig grad skal være basert på forskning. Evalueringen har dermed også et praktisk siktemål. Man ønsker å påvirke utviklingen av tiltaket med utgangspunkt i denne studiens funn, og slik bidra til høyere grad av måloppnåelse. Evalueringen kommenterer grad av måloppnåelse i relasjon til etatenes egne mål samt legger fram en syntese av resultatene.

Jo mer kompleks et tiltak er, jo viktigere er det å utforme et evalueringssopplegg som griper mest mulig av helheten på en slik måte at hver enkelt del blir belyst. Begrunnelsen for det omfattende designet er å forsøke å gi et analytisk bilde av det kompliserte samspillet mellom de ulike faktorene som har drevet fram de tilsiktede og eventuelle utilsiktede endringene. Evalueringen vil studere samtlige aktørnivåer og forholdet mellom dem. Derfor er det konstruert sammensatte indekser som oppsummerer eller kondenserer informasjonen fra de ulike delmålene som belyser samme fenomen fra flere sider. Begrunnelsen handler om å begripe helheten ved å studere delene. Analysen vil også inneholde vurderinger av alternative forklaringer til observerte funn (Sverdrup 2002:56).

3.1: Målevaluering

Metodelitteraturen skisserer fire hovedretninger innen evalueringsforskning, den beslutningsorienterte, den brukerorienterte, den prosessorienterte og den målfrie retningen (Sverdrup 2002). Det blir anbefalt å bruke elementer fra flere retninger for og å få et best mulig bilde av en komplisert virksomhet og et bredt grunnlag for selve analysen av ulike funn. Fordi evaluator ønsket å oppnå en bred forståelse av tiltaket samt å sikre en felles problemforståelse mellom evaluator og oppdragsgiver, ble elementer fra både den beslutningsorienterte og den brukerorienterte retningen valgt. Samtaler med oppdragsgiver underveis i evalueringprosessen gjorde at evalueringen i noen grad henter elementer fra den prosessorienterte retningen. De ulike innfallsvinklene bidrar med nyttig kunnskap i et helhetlig perspektiv

Ulike etater i samarbeidsprosjektet bidro med målsettinger for prosjektet. Skolens ledelse deltok i prosessen med valg av temaer som skulle være i fokus, i utformingen av problemformuleringer, valg av design, valg av metoder for informasjonsinnhenting og valg av instrumenter til den kvantitative delen. Det vil si at bestillere av evalueringen var i dialog med evaluator angående formålet, temaer og spørsmål som de ønsket besvart gjennom evalueringen. Brukernes mål, forventninger og behov ble derfor bestemmende både for innhold, evalueringdesign og organisering av evalueringen.

Evaluering av måloppnåelse er en sammenlignende aktivitet. *“Gjennom evalueringen forsøker man å fastslå graden av måloppnåelse, samt å forklare hvorfor, eller eventuelt hvorfor ikke, målene ble oppnådd”* (Sverdrup 2002:60). Man sammenligner intensjonsmålene med det som faktisk ble oppnådd. En måloppfyllelsesanalyse innebærer å gi en beskrivelse og vurdering av virkningene av tiltaket som er iverksatt. Slike beskrivelser og vurderinger vil derfor indikere utviklings- og forbedringsområder/potensial for tiltaket.

Evalueringen av tiltaket ble satt i gang ca 1,5 år etter at tiltaket ble igangsatt. Sverdrup (2002) hevder at det er vanlig at en måloppfyllelsesanalyse blir foretatt etter at tiltaket er slutført eller igangsatt. Dette byr på ekstra utfordringer for evaluator fordi man ikke har data som sammenligningsgrunnlag fra før tiltaket ble igangsatt. I denne etterstudien har vi valgt å ta med en ikke randomisert kontrollgruppe, “elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten”. Tiltakets målgruppe var alle elever på skolen, og skolens ledelse presiserte at Ettermiddagspiloten er ett av flere tiltak for å nå skolens langsiktige mål mot en mer relasjonell forståelse av skolens oppgave (se punktet om programteori). Det innebærer at skoletilbudet til elever som ikke benytter ettermiddagstilbudet også blir berørt. En ikke randomisert kontrollgruppe fra samme skole øker dermed vanskelighetsgraden med å trekke konklusjoner om måloppnåelse. Evaluator kan ikke fullt ut kontrollere for konkurrerende forklaringer til funn i studien. Eventuelle observerte endringer kan være forårsaket av noe annet enn selve tiltaket. For å demme opp for denne feilkilden har vi blant annet valgt spørreskjemaer til den kvantitative delen som er brukt i andre undersøkelser i Norge. På denne måten kan vi sammenligne denne evalueringens funn med funn fra andre studier hvor målgruppene ikke har blitt utsatt for samme type påvirkning. Sammenligningsgrunnlaget blir beskrevet til slutt i metoddelen.

Skolens ledelse har lenge vært opptatt av å utvikle skolen mot en relasjonell forståelse av sin oppgave (se punktet om programteori). Gjennom å undersøke grad av sammenheng mellom ledelsens og lærernes forståelse av spesialundervisning, samarbeidsmiljøet mellom lærere og mellom lærere og ledelsen ønsket de å kunne spore endringer i skolen over tid. Denne evalueringen blir et slags “stopp punkt” i prosessen som vil danne grunnlaget for beslutningstaking på skolenivå i fremtiden.

Skolens ledelse beskriver etableringen av ettermiddagstilbudet som ett av flere tiltak for å nå skolens overordnede og offisielle mål. Det samme hevdes av representantene for de ulike virksomhetene som bidrar inn i tiltaket. Det å lage egne mål for tiltaket blir derved en form for målforskyving. Det vil si at tiltaket utvikler mål som er forskjellige fra de som ligger i de offentlige målsettingsdokumentene. Målene som evalueres i denne sammenheng er de som er spesielt tilknyttet tiltaket.

For å kunne sammenligne resultatet med intensjonene for tiltaket er det hensiktsmessig å skille mellom overordnede mål og delmål, og mellom kortsiktige og langsiktige mål. Det var med utgangspunkt i delmålene at intervjuguiden ble utformet og spørreskjemaer for informasjonsinnhenting ble valgt. Programteorien har vært et hjelpemiddel til å sammenligne det man antok ville skje og det som faktisk skjedde, mens evalueringskriteriene er utviklet for å sammenligne det man ønsket å oppnå med det man oppnådde.

3.2: Evalueringskriterier

For å kunne gjennomføre en måloppfyllelsesanalyse må hovedmålene operasjonaliseres eller konkretiseres. Konkretiseringene eller kriteriene skal både vise retning på evalueringen og

fungere som indikatorer på om de intenderte målene faktisk er nådd. Disse kriteriene blir kalt evalueringskriterier. I metodelitteraturen beskrives de som kriterier som fastsetter mål på suksess og de utvikles for å kunne svare på problemstillinger i studien. Kriteriene viser til hva intensjonene er målt eller vurdert i forhold til, og er samtidig kriteriene for sammenligningen mellom det man ønsket å oppnå og det man faktisk har oppnådd. Klart definerte evalueringskriterier vil kunne gi en konklusjon som kan etterprøves av andre og klargjør de premisene konklusjonene er trukket på. Klare evalueringskriterier øker studiens reliabilitet eller pålitelighet. En syntese av analysene for hvert enkelt evalueringskriterie vil kunne angi grad av måloppnåelse for tiltaket.

Målformuleringene fra de ulike etatene var i stor grad skjønnsmessige og svært ulikt formulert. Ikke alle virksomhetene skilte på hovedmål og delmål. Dette kan skyldes i hvilken grad de har jevnlig kontakt med tiltaket, og de ulike virksomhetenes egne offentlige målsettinger. *“Både bakgrunn for å iverksette tiltak og målsettingene med det kan defineres ulikt for de forskjellige aktørgruppene som er involvert i prosessen” (...)* *“Derfor er det ikke noe krav om at det må foreligge en enhetlig og sammenfallende forståelse mellom de ulike aktørene som er involvert”* (Sverdrup 2002:59). Med utgangspunkt i de innsendte beskrivelsene av målene har evaluatoren utviklet både hovedmål og delmål.

Evalueringsdesign av etterstudier stiller store krav til utforming av evalueringskriteriene. Evalueringskriteriene i denne evalueringen ble utviklet underveis i prosessen og etter at tiltaket ble igangsatt. I metodelitteraturen står det om dette: *“Med en teoretisk forankring som sammenligningsgrunnlag kan man (...) utvikle evalueringskriterier selv om disse ikke er funksjonelt definert av tiltakets initiativtakere”* (Sverdrup 2002:94). Det ble ikke utviklet spesifikke evalueringskriterier til alle de undersøkte forhold i studien. Delmålene som følger representerer evalueringens evalueringskriterier.

Hovedmål: Ettermiddagspiloten skal være et tverrfaglig samarbeid som skal bidra til å skape helhet og sammenheng i livet til ungdommer på Eidsberg ungdomsskole.

Hovedmålet ble operasjonalisert i følgende delmål som kan betraktes som evalueringens evalueringskriterier:

Ettermiddagspiloten skal være en arena

1. - for sosial trening og samhandling med jevnaldrende
2. - for relasjonsbygging mellom voksne og ungdommer
3. - som skal være et forebyggende lavterskeltilbud og støtte for utsatte elever
4. - for gode kulturopplevelser
5. - for utvikling av foreldresamarbeid
6. - for tverrfaglig samarbeid

7. Elevene skal oppleve å møte like regler, holdninger og verdier hos voksne på skolens arenaer

Det ble videre utviklet indikatorer for hvert evalueringskriterie (se vedlegg 1).

3.3: Design

Evalueringsdesignet referer til strukturene i evalueringen, angir de overordnede rammene og viser hvordan evalueringen skal gjennomføres og tilrettelegges med hensyn til metoder og tilnæringsmåter. En målevaluering må forholde seg til tiltakets mål, evalueringskriterier og

sammenligningsproblematikk. Med utgangspunkt i dette ble designet for evalueringen utviklet.

Skjematisk oversikt over informasjonskilder og metoder for informasjonsinnhenting

Tabell 1: Informasjonskilder og metoder for innhenting av informasjon

<i>Informasjonskilder</i>	<i>Intervju</i>	<i>Spørreskjema</i>	<i>Dokumentgjennomgang/-analyse</i>
Elever	*	*	
Lærere i tiltaket	*	*	
Kontaktlærer	*	*	
Foreldre	*	*	
Rektorer/ Oppvekstsjef	*	*	
Leder i tiltaket	*	*	
Ungdomskontakt	*		*
Husstyret	*		
PPT/SFT/BV	*		
Skolens dokumentasjon			*
Elevundersøkelsen		*	

I tillegg ble det utarbeidet et tidsskjema og en oversikt over temaer for den kvantitative og den kvalitative delen av undersøkelsen. Det ble gjort systematisk informasjonsinnhenting om en rekke ulike emner slik at informasjonen kan brukes i tråd med brukernes interesser. Dette innebar for eksempel spørsmål om aktiviteter i tiltaket, åpningstider ol. Det ble benyttet en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode for informasjonsinnhenting.

3.4: Utvalg og informanter

Et tiltak kan ofte ha flere målgrupper (Sverdrup 2002), de kan ha store målgrupper og målgrupper på ulike nivå med ulikt ansvar. I dette tilfellet kan man snakke både om flere målgrupper og store målgrupper. Eksempel på stor målgruppe i denne sammenheng er alle elever på skolen, foreldrene og lærerne ved skolen. I slike tilfeller skriver Sverdrup (2002 s.103) at evaluator må foreta en vurdering av målgruppene og undersøke om de kan inneholde såkalte målgruppesegmenter. “Alle elever ved ungdomsskolen” og “alle foresatte” kan inneholde segmenter som vi har kalt primærmålgruppe på elev- og foreldrenivå.

Det betyr at vi ønsket å nå ulike kategorier elever som bruker ettermiddagstilbudet og deres foreldre gjennom spørreskjemaundersøkelsen. Disse ble valgt ut på grunn av sine kunnskaper, opplevelser og erfaringer med Ettermiddagspiloten. De informantene som ikke bruker Ettermiddagspiloten ble valgt med en “ikke-sannsynlighets utvelgings-metode”. Denne metoden svekker representativiteten i evalueringen. Når det gjaldt lærere og ledelsen ved skolen har vi valgt å gi alle spørreskjemaet.

Til intervjudelen ble det heller ikke benyttet tilfeldige utvalg. Elever som sitter i husstyret ble valgt på grunn av sine spesielle erfaringer, opplevelser og kunnskaper. Det samme gjaldt gruppen med representanter for de ulike virksomhetene som bidrar til tiltakets eksistens. Prosjektleder for tiltaket har valgt ut elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten og lærere til gruppeintervjuet på grunnlag av skjønn. Her var kriteriene erfaring med tiltaket og allsidig sammensetning.

Informantene var:

1. Elever på ungdomsskolen.
2. Målgruppesegmenter på elevnivå:
 - a. Elever som bruker tiltaket
 - b. Elever som ikke bruker tiltaket
3. Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten
4. Alle lærere på skolen
5. Skolens ledelse
6. Representanter for andre deltagende virksomheter
7. Husstyret, elever

Hovedfokuset har vært på elever som bruker Ettermiddagspiloten og deres foreldre. Den enkelte elevs situasjon er ikke i fokus. Ingen informanter skulle oppgi sine personalia til undersøkelsen og den enkelte elevs historie er ikke fokusert. Hver informantgruppe har flere enn 4 informanter. Dette betyr at man ikke trenger tillatelse fra NSD for å gjennomføre undersøkelsen. Vi har likevel innhentet samtykke til å gjennomføre evalueringen. Anonymiseringsprosedyrer i følge personvernloven er blitt fulgt (vedlegg 2).

3.5: Informasjonsinnhenting

Det ble benyttet systematisk informasjonsinnhenting om en rekke ulike emner. Evalueringen kombinerer ulike datainnsamlingsmetoder. Triangulering av metoder er spesielt nyttig i målevalueringer blant annet fordi framgangsmåten sikrer kvaliteten på sammenligningene som blir foretatt i evalueringen. Metodetriangulering vil til en viss grad motvirke subjektivisme samtidig som det gir forskerne en bredere forståelse av de forhold som skal studeres. Trianguleringen er en kryss-sjekking av det som blir studert ved hjelp av flere undersøkelsesopplegg. Man favner bredt og belyser de ulike delene som er i fokus på ulike måter slik at man får et bredere grunnlag å trekke konklusjoner på. På denne måten vil evalueringsopplegget bidra til å opprettholde kompleksiteten i den virkeligheten man studerer og man får belyst sammensatte forhold fra flere sider. Dette sikrer at resultatene framkommer gjennom en prosess som veksler mellom forenkling og kompleksitet som til sammen ivaretar helheten på en god måte. Metodene som er valgt er individ- eller personintervju, gruppeintervju, innsamling av dokumenter og en kvantitativ del med spørreskjema med faste svaralternativer.

3.5.1: Intervju som metode

Hensikten med å bruke kvalitativt intervju i evalueringen var å samle beskrivelser og forståelser fra de ulike informantgruppens livsverden med respekt for fortolkning av mening av ulike forhold ved ettermiddagstilbudet og ungdomsskolen generelt (Kruuse 1996). Vi ønsket å få tak i informantens erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger og holdninger. Evaluator har forsøkt å forstå informantens opplevelser heller enn å forklare. Vi valgte å møte intervjuobjektene ansikt til ansikt.

Det ble utarbeidet en mal for fokusområder i intervjuene og intervjuguidene ble utviklet med utgangspunkt i denne. Intervjuene ble utformet slik at det ble benyttet en serie spørsmål som på ulikt vis måler ulike aspekter ved tiltaket. Intervjuguidene ble tilpasset målgruppene med hensyn til deltakelse i tiltaket og ansvar i forhold til tiltaket. Dette innebar at de ulike informantgruppene ble stilt tilnærmet like spørsmål. Intervjuguidene ble utformet for semistrukturerte intervjuer, og intervjuene ble gjennomført som styrte samtaler omkring ulike

temaer. Intervjuerne fulgte opp informantene gjennom bestemte temaer og med åpenhet for informantenes innspill og digresjoner. Intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert på et senere tidspunkt.

Individintervju

Individ- eller personintervjuene foregikk ansikt til ansikt. Det ga stor fleksibilitet og en mer aktiv forskerrolle. Selv om intervju er en spesialisert form for kommunikasjon, ga personintervjuene en mer personlig form på forskningen. Evaluator kunne stille oppfølgings spørsmål, oppklare uklarheter og be om mer nyanserte beskrivelser underveis. Personintervjuer blir anbefalt dersom tiltaket som skal evalueres har en bestemt målgruppe slik som i denne evalueringen. Evaluator skal forsøke å få fram den enkeltes erfaringer og opplevelser. Metoden gir informantene en frihet til å vektlegge og utdype ulike tema og fenomen som de selv ønsker det. Dette gir vedkommende en opplevelse av kontroll på situasjonen og å være en medskaper i materialet som blir gjenstand for analyse. En slik form gir dessuten forskeren en bedre mulighet til å studere holdninger og implisitte meninger enn ved å bruke et spørreskjema. En annen fordel er at svarprosenten blir høy.

Gruppeintervju

I gruppeintervjuene ble det oppfordret til at informantene snakket med hverandre og ikke til evaluator om de ulike temaene som ble introdusert. Dette ble gjort fordi vi ønsket å få tilgang til deltakernes eget språk og egne begreper. Gruppeintervju ble valgt også fordi evaluator får anledning til å utforske samhandlingen mellom deltakerne, og studere hvordan meninger blir utviklet i fellesskapet gjennom at meningene til deltakerne brytes mot hverandre. Intervjueren har mindre kontroll over situasjonen fordi dynamikken i gruppa først og fremst styres av gruppa selv. I flere av gruppeintervjuene førte dette til at nye spørsmål ikke ble innført som nye temaer, men heller som et apropos til diskusjonen som allerede var i gang.

I gruppeintervjuet med elevene gikk prosessen noe tyngre og evaluator måtte i større grad introdusere temaene via spørsmål til gruppa. I alle gruppene var det i deltakernes forklaringer til hverandre at den viktigste kunnskapen kom fram, i argumentasjon for egne mot andres standpunkt. En annen fordel med gruppeintervju er at gruppemedlemmene stimuleres til å komme med nyanserte meninger og vurderinger (Sverdrup 2002). Dette skjedde i alle gruppeintervjuene, også i gruppen med elever. Både person- og gruppeintervjuene representerer et eget datagrunnlag i denne studien.

3.5.2: Spørreskjema som metode

I den kvantitative delen av evalueringen ble det benyttet anerkjente måleinstrumenter som er validitets- og reliabilitets-testet ved flere anledninger både nasjonalt og internasjonalt. Det vil si at spørreskjemaene som ble brukt har vist seg å måle, det de gir seg ut for å måle og at både elever, foreldre og lærere opplever spørsmålene som relevante i relasjon til egen skolehverdag. Elever, foreldre, lærere og skolens ledelse var informanter i denne delen. Fordelen med å bruke spørreskjema er at man kan samle inn mye data fra mange informanter på kort tid. Denne metoden er også kostnadsbesparende. Instrumentene som ble benyttet er ofte brukt i andre undersøkelser noe som gjør at resultatene kan sammenlignes på tvers av skoler og kommuner. Resultatene fra denne delen brukes som kryssreferanse i relasjon til den kvalitative delen, og for å undersøke likheter og forskjeller mellom elever, mellom elever og lærere ol.

3.5.3: Dokumentgjennomgang som metode

En systematisk gjennomgang av tiltakets dokumenter er en svært viktig del av en måloppnåelseevaluering. Her finner man informasjon om målsettinger og om implementeringsstrategier. Dersom målstrukturen ikke er presisert i dokumentene gir dette i seg selv viktig informasjon til evaluator. Det er viktig å finne fram til sammenfall og avvik i forhold til ressursbruk, planlagte aktiviteter ol. Gjennomgang av dokumentene kan også innebære en type kryssjekking for de resultatene som framkommer. I denne evalueringen ble dokumentene benyttet både i forhold til å beskrive tiltaket, som utgangspunkt for formulering av delmål og evalueringskriterier, og i noen grad for å kryssjekke resultater.

3.6: Analysemetode og prosess

Denne evalueringen benytter seg av metodetriangulering og av fler-informantperspektiv. I tillegg har evalueringen ulike informantgrupper på ulikt nivå med ulikt ansvar. Dette innebærer en komplisert analyseprosess med flernivå- og flermålgruppeanalyser. De ulike målene speiler både kortsiktige og langsiktige ønsker, dessuten viser de til ulike virksomheters offentlige mål og mål direkte tilknyttet tiltaket.

Det kvalitative materialet ble lest inngående og undersøkt med hensyn til utsagn og fortellinger som kan belyse problemstillingene i evalueringen. Gjennomgående funn er blitt kodet og kategorisert. Hva som var naturlige meningsenheter ble diskutert og bestemt. Med gjennomgående funn menes sammenfallende funn på tvers av informantgrupper. Den samlede informasjonen fra den kvalitative delen ble kodet og kategorisert i lys av skolens programteori, målene for tiltaket og evalueringskriteriene. Kvale (1997) betegner denne delen av analyseprosessen som en fortetting av mening. I skriveprosessen ble deler av datamaterialet gjennomgått på nytt, med den hensikt å undersøke om kategoriene var dekkende for programteorien, hovedmålene og evalueringskriteriene. Dette analysetrinnet resulterte i noen endringer i konkretiseringer av evalueringskriteriene.

Det kvantitative materialet har sitt hovedfokus på forhold i tiltaket og skolen, og ble analysert både i forhold til kortsiktige og langsiktige mål. I analysen av dette materiale ble det gjennomført frekvensanalyser som viser spredning i informantenes svar. Bivariat korrelasjonsanalyser ser etter systematiske sammenhenger mellom hva informantene har svart på ulike spørreskjemaer. For å finne ut om det er systematiske og signifikante forskjeller mellom ulike grupper elever brukes en en-veis variansanalyse. For å finne ut for eksempel om de ungdommene som går på Ettermiddagspiloten ofte også trives godt på skolen brukes en krysstabulering. Reliabilitetstesting handler om hvert enkelt spørreskjemas indre konsistens. I tillegg ble funn i dette materialet sammenlignet med funn i evalueringen av LP-modellen (landsgjennomsnitt). Funnene i den kvantitative delen blir brukt for blant annet å kryssjekke funnene i den kvalitative delen.

Ledelsens programteori og evalueringskriteriene er undersøkelsens analysestrategi. Fordelen med dette er at det hjelper oss til å holde fokus og oppmerksomheten på en bestemt type data, og til å ignorere data som har mindre betydning. Denne måten å gjennomføre analysen på vil dessuten bidra til å strukturere analysen og rapporten, og til å finne alternative forklaringer til de funnene som er gjort. En fare ved denne analysestrategien er at viktige funn som tilsynelatende ikke belyser problemstillingene blir oversett og at viktige nyanser mellom de ulike informanter ikke blir godt nok ivaretatt. Man kan komme til å overse viktige kategorier som kan ha substansiell betydning for evalueringen.

3.7: Intervjuguidene og spørreskjemaene

Gruppeintervjuene med husgruppa på Ettermiddagspiloten fokuserte på gruppas ansvar og oppgaver, på trivsel, samarbeid med de voksne, foreldresamarbeid og overgang fra barneskole til ungdomsskole.

Gruppeintervjuene med skolens ledelse, lærere og representanter fra andre virksomheter handlet om etatens mål med prosjektet og de nasjonale føringene for virksomheten. Temaene for intervjuene var videre sosial kompetanse, voksne rollemodeller, tverrfaglig samarbeid og foreldresamarbeid.

Temaene i individ-intervjuer av elever og foreldre var trivsel, sosial samhandling, samarbeid med voksne på skolen og Ettermiddagspiloten, overgang barne- ungdomsskole og samarbeid med foreldre.

Spørreskjemaene til skolens ledelse og lærere handlet om holdninger til spesialundervisning, og hvilke kriterier som ligger til grunn for å gi spesialundervisning. Videre er det et spørreskjema om skolekultur og samarbeid mellom voksne. I tillegg vurderer lærere den pedagogiske og administrative delen ved skolens ledelse. Lærere rapporterte også om hvordan de opplever problematferd generelt på skolen.

For å undersøke på hvilken måte elever og lærere opplever undervisningen ble ekvivalente spørreskjemaer benyttet også på dette området. Alle elever og lærere har besvart et spørreskjema om undervisning. Svarene kan sammenlignes direkte.

Ledelse på ungdomsskolen ønsket detaljerte opplysninger og forhold vedrørende bruk av Ettermiddagspiloten. Spørreskjemaene til elevene som benytter Ettermiddagspiloten omfattet derfor spørsmål om bruk av tiltaket. Disse elevene uttalte seg også om relasjoner til voksne og jevnaldrende som bruker Ettermiddagspiloten, og om generell trivsel på tilbudet.

Skolen ønsket et spesielt fokus på sosial kompetanse og problematferd på grunn av sitt systematiske arbeid på områdene. Alle elevene rapporterte om egen sosial kompetanse og atferd. Dessuten rapporterte alle elever om relasjoner og klassemiljø. Disse spørreskjemaene ble tilpasset de områder innenfor sosial kompetanse som skolen har hatt et spesielt fokus på. Området selvkontroll ble tatt ut.

Alle foreldrene rapporterte om kontakt med skolen, om samarbeidet med skolen, og om forholdet til foreldre til elever i samme klasse. De besvarte også spørsmål om elevens trivsel og sosial fungering på skolen. Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten svarte på spørsmål om tilgang til, og samarbeid med de voksne i tiltaket.

Spørreskjemaene til elever som angår relasjoner og trivsel i Ettermiddagstilbudet, ble spesielt tilpasset fritidstilbudet. Skalaene er noe forkortet fordi skolerelaterte spørsmål er tatt ut. Hele faktorer ble beholdt slik at man kan sammenligne resultater på disse faktorene med resultater fra andre undersøkelser gjort i ordinær skole.

3.8: Validitet og reliabilitet

Når man skal vurdere validitet og reliabilitet i kvalitative undersøkelser må man også vurdere på hvilken måte prosessen blir påvirket av forskerne. Hvilke briller har forskeren på? På hvilken måte vil forskernes erfaringer, antakelser og/eller hypoteser påvirke prosessen? Intervjuene vil variere i sensibilitet, og forskerne kan komme til å stille ledende eller uklare

spørsmål. Språk og kulturforskjeller kan føre til misforståelser underveis. Informantene kan ubevisst ha et ønske om å framstå som kompetente, kunnskapsrike og de kan også ville søke å gi sosialt akseptable svar. For å minske påvirkningene av disse forhold er det viktig å etterspørre evalueringens validitet og reliabilitet.

3.8.1: Validitet

Både innholdet i og nytten av å anvende begrepet validitet er kontroversielt i kvalitativ metode og forskning (Yin 1994, Kleven 2007). I arbeid med instrumentene og i analyse av det innsamlede kvalitative materialet har vi erfart at spørsmålet om validitet eller gyldighet stadig kommer opp, om enn på en litt annen måte enn i kvantitativ forskning. Både Yin (1994) og Kleven (2007) hevder at validitet er svært viktig også i kvalitativ forskning og at det innebærer en kvalitetssikring av arbeidet med målevalueringen. Kleven (2007) hevder at data i seg selv ikke kan være valide eller invalide, spørsmålet er hvilke slutninger vi trekker ut av dem. Relevansen av ulike aspekter ved validitet avhenger av hva slags slutninger som dras, ikke av hva slags data som blir brukt som basis for disse slutningene. Derfor er begrepsvaliditet relevant også i kvalitativ forskning, hvor forskerne skal angi grad av måloppnåelse. På denne måten innebærer validitet i denne studien en rasjonell diskusjon av ulike fortolkninger av materialet/dataene.

I arbeidet med intervjuguiden og mulige delmål eller evalueringskriterier, har vi vært opptatt av å finne delmål og kriterier som ville få fram beskrivelser av opplevelser som samlet kan gi svar på grad av måloppnåelse med etableringen av tiltaket. Begrepsvaliditet handler altså om i hvilken grad vi har klart å operasjonalisere eller konkretisere målene som danner utgangspunkt for intervjuguidene og evalueringens evalueringskriterier. Vi har forsøkt å finne fram til operasjonaliseringer som er gyldige i relasjon til hva oppdragsgiverne ønsket skulle være gjenstand for evaluering. I dette arbeidet var oppdragsgiver en aktiv medspiller, noe som styrker studiens validitet.

I kvalitativ forskning er faren for substansielle misforståelser alltid til stede. De valgte målområdene gir oss ikke en komplett representasjon av det man ønsket å evaluere. Det kan representere et for smalt innsyn i realiteten på noen områder og for vid representasjon på andre områder (systematiske målingsfeil). Evalueringskriteriene som er benyttet og operasjonaliseringene i intervjuguidene kan være preget av vår forforståelse om hva vi ville komme til å få opplysninger om, noe som igjen kan påvirke våre tolkninger av opplysningene vi fikk. Det betyr at materialet kan være biased, fordi våre valg representerer et skjevt utvalg av alle mulige forhold vi ønsket å evaluere. Konsekvensen kan være en underrepresentasjon på noen områder. Dette kan bety at det også finnes tilfeldige målingsfeil i materialet. Det å benytte et flerinformantperspektiv og en triangulering av metoder styrker begrepsvaliditeten og styrker den indre sammenhengen i våre operasjonaliseringer og våre indikatorer.

Kjernen i en valideringsprosess for indre validitet er *"å evaluere sannsynligheten for, hvis mulig å gi en kjennelse, alternative kausale fortolkninger"* (Kleven 2007: 228). Kausale tolkninger vil alltid være mer eller mindre sikre i ikke eksperimentelle design. I vårt materiale er det mange som uttaler seg om eventuelle virkninger av tiltakene og informantene har stor tro på at tiltaket har en forebyggende effekt. I kvalitativ forskning er det å anbefale at man ser: *"...causality as fundamentally referring to the actual causal mechanism and processes that are involved in particular events and situations"* (ibid:228). Indre validitet blir viktig å diskutere i den grad vi finner et mønster i resultatene som tilsier at noe som oppstår i en kontekst påvirker noe i en annen kontekst, det forebyggende aspektet i evalueringen.

Ytre validitet handler om generaliseringer over situasjoner, over grupper og personer, og er i hovedsak avhengig av likheter og forskjeller mellom situasjoner og personer som faktisk blir studert, og de situasjoner og personer vi drar/gjør våre slutninger om. Resultatene fra denne evalueringen kan derfor selvsagt ikke generaliseres ved å si at ethvert ettermiddagstiltak vil kunne gi de samme resultater ved en tilsvarende målevaluering. I målevalueringer er det mulig å gjøre analytiske generaliseringer fra funn til teori. Man kan bekrefte eksisterende teori eller utvikle ny teori. Skolens programteori er viktig i denne sammenhengen. I den kvantitative delen støtter vi oss på tidligere forskningsprosjekter hvor instrumentene er vurdert med hensyn til validitet (Ogden 1995, Nordahl og Sørli 1998, Lindberg 1998, Jahnsen 2005, Nordahl 2005).

I denne undersøkelsen fikk vi store utfordringer med hensyn til innsamling av materialet. Spørreskjemaene gikk ut til ca 75 elever og deres foreldre. Når datainnsamlingsperioden var over hadde vi fått inn ca 30 spørreskjemaer fra foreldre med 21 foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten og 10 foreldre til elever som ikke bruker tiltaket. Vi hadde kun fått inn 17 tilfredsstillende utfylte skjemaer fra elever. Det var spesielt få informanter i gruppen elever som bruker tiltaket. Høsten 2010 hadde vi derfor en ny runde blant elevene. Dette resulterte i 34 informanter hvorav 29 oppga at de bruker Ettermiddagspiloten og 5 som ikke bruker tiltaket. Mange elever har krysset av for at de sjelden er på Ettermiddagspiloten og når de er der, stikker de kort innom. Flere av disse elevene har i tillegg fylt ut spørsmålene som gjelder tiltaket svært ufullstendig. I analysene er disse elevene behandlet som om de ikke bruker Ettermiddagspiloten. Det gjør at utvalget ser slik ut: 22 elevinformanter som bruker Ettermiddagspiloten og 12 elever som ikke bruker tiltaket. Disse utfordringene påvirker selvsagt den ytre validiteten. Det innebærer at man må være forsiktig med å generalisere resultatene. Konklusjonen gjelder kun for tiltaket slik våre informanter opplevde det i overgangen fra skoleåret 2009/2010 til skoleåret 2010/2011.

3.8.2: Reliabilitet

Reliabilitet handler om muligheten for å gjenta den samme studien ved en senere anledning og få de samme resultatene. I en slik studie hvor tiltaket som evalueres er i en stadig utviklingsprosess, er spørsmål om reproduserbarhet problematisk. Reproduserbarheten økes ved at forskerne dokumenterer prosedyrene ved første gjennomføring, samt å utvikle klare evalueringskriterier. For å øke reliabiliteten i en evalueringsstudie er det derfor nødvendig å operasjonalisere og konkretisere så mange steg som mulig i forskningsprosessen fra start til konklusjon er gjort. Evaluator må argumentere for hvorfor han/hun fortolker teksten slik han/hun gjør, og synliggjøre hvordan konteksten er trukket inn i fortolkningene av det innsamlede materiale.

3.9: Sammenligningsgrunnlaget i evalueringen

De kvantitative resultatene i denne undersøkelsen blir sammenlignet med resultater fra evalueringen av skoler som har implementert LP-modellen i årene 2006/08 med hensyn til elev og lærervurderinger (Nordahl, Sunnevåg og Ottesen 2009). Det er resultatene fra første måling (t1) høsten 2006 som blir benyttet som sammenligningsgrunnlag i denne evalueringen. Informantgrunnlaget i denne evalueringen er for elever N=8802 og kontaktlærere N=8873. I undersøkelsen omtaler vi dette som et landsgjennomsnitt. Resultatene i materialet fra foreldre blir sammenlignet med resultater fra evalueringen av LP-modellen 2002/05 (Nordahl 2005). Antall foreldreinformanter i denne undersøkelsen var N= 75. Sammenligningsgrunnlaget med hensyn til skolens ledelse er hentet fra evalueringen av LP-modellen 2007 -2009 (N=2511) (Sunnevåg og Aasen 2010).

4: FUNN I UNDERSØKELSEN OG DISKUSJON AV RESULTATENE

I denne delen av rapporten presenteres funnene knyttet til evalueringens delmål samt diskusjon og analyse av resultatene. Hvert delmål blir behandlet separat. I hvert kapittel vil først resultatene bli presentert etter samme mal. Først kommer resultatene fra undersøkelsen blant elever, deretter kommer resultatene fra foreldreundersøkelsen, lærerundersøkelsen, skolens ledelse og til sist kommer resultatene fra gruppeintervjuet med representanter fra andre virksomheter. Hovedfokus på resultatene er knyttet til Ettermiddagspiloten, men funn knyttet til skole og Pilotskolen blir presentert i den grad de kaster lys over tiltakets hovedmålsetting om helhet og sammenheng i ungdommens liv. Funn fra den kvalitative og kvantitative undersøkelsen blir presentert hver for seg.

Etter resultatkapitlet for hvert delmål følger en diskusjon- og analysedel som belyser grad av måloppnåelse samt diskuterer ulike forhold som kan ha virket inn på måloppnåelsen. Analysen og diskusjonen tar utgangspunkt i evalueringskriteriene og deres underliggende indikatorer/konkretiseringer (se vedlegg), og ser disse i sammenheng med uttalelser og rapporteringer fra de ulike informantene. Graden av måloppnåelse sees i forhold til evalueringskriterienes indikatorer/konkretiseringer. Resultatene i forhold til indikatorene vil samlet sett gi indikasjoner på om etablering og drift av Ettermiddagspiloten har fungert etter intensjonene. Skolens programteori utfyller grunnlaget for diskusjoner av sammenhenger i forholdet mellom innsats, tiltak og utbytte og kan dermed skape ny kunnskap som kan bidra til å utvikle skolens totale tilbud i positiv retning.

Gradering av måloppnåelse

Grad av måloppnåelse er avhengig av hvor godt indikatorene til evalueringskriteriene er innfridd for hvert delmål og vurderinger av viktigheten av den enkelte indikator. Videre blir den innbyrdes sammenhengen mellom indikatorene vurdert. Vi vil bruke følgende betegnelser for å gradere måloppnåelsen i forhold til delmål med tilhørende indikatorer/konkretiseringer:

1. Dårlig eller mindre/lav grad av måloppnåelse
2. God eller tilfredsstillende grad av måloppnåelse
3. Svært god eller stor/høy grad av måloppnåelse

Dårlig eller mindre/lav grad av måloppnåelse innebærer store muligheter for forbedring og en slik vurdering gir relativt sterke indikasjoner på hva man bør satse på i den videre utviklingen av tiltaket. I vurderingene vil bruken av begrepene dårlig, mindre grad eller lav grad av måloppnåelse bety det samme. God eller tilfredsstillende grad av måloppnåelse innebærer også utviklingsmuligheter, men blir ikke ansett som et kritisk utviklingsområde. Svært god eller stor/høy måloppnåelse betyr at de fleste indikatorene for evalueringskriteriet er oppnådd eller innfridd. Dette innebærer en anbefaling om at skolen bør fortsette arbeidet på dette målområdet slik de gjorde i tiden før og under datainnsamlingen.

4.1: Delmål 1: Ettermiddagspiloten skal være en arena for sosial trening og samhandling med jevnaldrende

4.1.1: Funn

Ungdomsskolen har egen plan for utvikling av sosial kompetanse blant elevene. Sosial trening skal prege alle opplæringsarenaene og ungdommene skal oppleve å møte samme krav og forventninger til sosial kompetent atferd på Ettermiddagspiloten som på skolen og Pilotskolen. Ungdomsskolens generelle mål om utvikling av sosial kompetanse hos elevene og å bygge gode relasjoner mellom elevene, ligger implisitt i både programteorien og Ettermiddagspilotens egne definerte mål. I delmål fra barnevernstjenesten uttrykkes det at Ettermiddagspiloten skal være et sted hvor: 1) *Ungdommer i vår målgruppe får sosial omgang/trening med jevnaldrende i et trygt miljø styrt av kompetente voksne.* 2) *Ungdommene får delta i et positivt jevnaldremiljø på ettermiddagen.*

Virksomhet for kultur har sitt fokus hovedsakelig på kulturopplevelser for ungdommene som bruker Ettermiddagspiloten, men i et av delmålene fra Virksomhet for kultur uttrykker de mål om samhandling på denne måten: *Møteplasser mellom generasjoner og kulturer.*

Familiesenterets målsetting med tilbudet er blant annet: *Å fremme barn, unge og foreldres trivsel, helse og mestring i hverdagen og at det skal være en arena med kompetente voksne som fokuserer hele individet. Det vil si både fysiske, psykiske og sosiale behov.*

Sosial kompetanse og samhandling med jevnaldrende var et av hovedtemaene i intervjuundersøkelsen til alle informantgrupper. I den kvantitative delen har elever rapportert om eget sosialt kompetansenivå og om egen atferd på skolen. I tillegg har de vurdert relasjoner til jevnaldrende som bruker Ettermiddagspiloten og om det generelle miljøet blant disse ungdommene. Elevene har også vurdert klassemiljøet og relasjoner mellom elever i den klassen de går i på skolen. Lærerne ved skolen har vurdert i hvilken grad de opplever problematferd i undervisningen i vanlig skole.

De kvalitative og kvantitative resultatene blir presentert med utgangspunkt i hva de ulike informantgruppene rapporterer om fenomenet. Først presenteres funn relatert til sosial kompetanse deretter funn relatert til samhandling mellom jevnaldrende.

Funn om sosial kompetanse

Elever

Ungdommene som bruker Ettermiddagspiloten forteller indirekte at de er opptatt av sosial kompetanse også på ettermiddagen. De forteller for eksempel at de samme reglene i forbindelse med sosial kompetanse som de har på skolen, henger på veggen i lokalene til Ettermiddagspiloten. De tror dessuten at dette tiltaket er satt i gang først og fremst for å øke trivselen blant elever på skolen: *Det er laget for at elevene skal bli kjent og være sosiale og ha det bra og trives.* Når de forteller om sosial kompetanse i forbindelse med Ettermiddagspiloten er det gjennom små historier som:

Jeg sitter og sløver og koser med venner og hjelper til å lage mat. Og De voksne bestemmer ikke over oss på ettermiddagen, de har regler der. Vi, jeg og ei venninne, fant ut at de andre ikke kasta søppel i søppelkassene så vi lagde en regel om det og lagde en plakat. At de skulle kaste søpla i søppelkassa. Vi gikk rundt med plakater på ryggen. De leste det og da var det noen som gikk og hang

opp jakka si og kasta søpla. Det er blitt bedre. Det synes de voksne at var fint så nå gjør de fleste det. Ja, så vi bestemmer jo litt.

Ungdommene som sitter i husgruppa sier at de liker denne oppgaven godt. De opplever å ha medbestemmelse, men de er enige om at det er viktig at de voksne bestemmer.

Når det gjelder skolen beskriver alle elevene det “nye faget” sosial kompetanse. Ikke alle elever vet hva faget heter, men alle refererer til fagets innhold. Elevene omtaler faget som svært positivt og nesten alle sier at de opplever at elever bruker det de har lært i faget også i andre sammenhenger som i andre timer og i friminutt. Alle elevene er meget godt fornøyd med at skolen har satt dette i gang, og flere sier at skolen skulle ha begynt før. Elevene rapporterer noe ulikt med hensyn til hvor ofte de har dette faget, men de fleste mener som denne informanten: *Sosial kompetanse hvor vi lærer hvordan vi skal oppføre oss. Vi har to halve timer i uken, og noen ganger tar vi det fram for eksempel i norsk og sånn.* Elevene forteller mye om innholdet i timene med sosial kompetanse. Dette er et slikt eksempel: *Vi skal respektere hverandre og ikke holde andre utenfor. Det har vi hatt de to siste ukene. Vi sitter i sirkel i klasserommet og prater og kommer med forslag om hva vi kan gjøre. Jeg liker det godt.*

De fleste elevene sier at lærerne er opptatt av hva de driver med på fritiden, men de sier også at nesten ingen lærere etterspør eller snakker om Ettermiddagspiloten. Noen sier at lærerne legger merke til at de trener på det de har lært om sosial kompetanse også i andre sammenhenger.

Alle ungdommene som har vært innom Pilotskolen sier at de er opptatt av akkurat det samme der som på skolen og på Ettermiddagspiloten. De har de samme reglene og de fleste sier at det er som på skolen, men at de har andre aktiviteter. På Pilotskolen er de i mindre grupper og gruppene er satt sammen på tvers av klasser og klassetrinn. Ungdommene snakker om det sosiale som skjer på Ettermiddagspiloten og Pilotskolen nesten i samme setning. En av elevene sier at på en måte så er det likt på Pilotskolen og den vanlige skolen, men at de kanskje er enda mer opptatt av det sosiale på Pilotskolen.

Ungdommene har også vurdert egen sosial kompetanse på spørreskjemaet. Målingen er konsentrert rundt de sosiale kompetansedimensjonene skolen har hatt et spesielt fokus på høsten 2009. Disse områdene er samhandling med jevnaldrende, tilpasning til skolens normer og regler og selvhverdelse og empati.

Tabell 1: Sosial kompetanse elevvurdert, alle elever

Område	Antall spørsmål	Snitt spørsmål pr	LP1, landsgjennomsnitt
Sosial kompetanse sumskåre, hele skalaen	24	2,9	2,9
Selvhevdelse og empati overfor jevnaldrende,	6	3,0	3,0
Samhandling med jevnaldrende	10	3,0	2,9
Tilpasning til skolens normer og regler	8	3,3	3,1

N=30. Skalaen har 4 svaralternativer og høye tall indikerer god sosial kompetanse

Ungdommene vurderer egen sosial kompetanse som svært god. Gjennomsnittsverdier mellom 3 og 4 viser til at elevene ofte eller svært ofte viser den atferden det spørres om. Det sosiale kompetansenivået i dette utvalget ligger likt eller litt høyere enn det ungdommer generelt melder om i norske grunnskoler. Det kan være verdt å merke seg at elevene vurderte sine ferdigheter i forhold til tilpasning til skolens regler og normer best av alle dimensjoner og relativt mye bedre enn sine jevnaldrende i norske grunnskoler.

Elever om problematferd

Alle ungdommene som var med i undersøkelsen vurderte sin egen atferd på skolen. Denne skalaen er benyttet i mange tidligere undersøkelser og faktorene beskriver lærings- og undervisningshemmende atferd, sosial isolasjon, utagerende atferd og norm- og regelbrytende atferd, det siste noen ganger omtalt som antisosial atferd.

Tabell 2: Problematferd elevvurdert, alle elever

område	Antall spørsmål	Snitt pr spørsmål	LP1 landsgjennomsnitt
Problematferd sumskåre hele skalaen	27	2,1	1,8
Undervisningshemmende atferd	13	2,4	2,0
Sosial isolasjon	5	2,8	1,7
Utagerende atferd	4	2,0	1,8
Norm- og regelbrytende atferd	5	1,1	1,1

N=30. Spørreskjemaet har fem svaralternativer. Lave tall indikerer lite problematferd.

Elevene ved ungdomsskolen rapporterer om relativt lite problematferd på skolen bortsett fra på området “sosial isolasjon” hvor de melder om høyere grad og større omfang av slik type atferd enn norske ungdommer melder generelt. Elevene i utvalget rapporterer også om noe mer lærings- og undervisningshemmende atferd enn landsgjennomsnittet.

Foreldre

Foreldre er opptatt av at deres ungdommer er sammen med venner og at det er kompetente voksne som kan snakke med ungdommer og som hjelper dem når de er i situasjoner som blir utrygge. Alle foreldre synes det er svært positivt at ungdomsskolen er så opptatt av det sosiale og hvordan elevene har det sammen. De opplever at skolen har et helhetlig tilbud til elevene og at både Ettermiddagspiloten og Pilotskolen er opptatt av sosial kompetanse og hvordan ungdommene har det sammen. En av foreldrene sier: *Sosial kompetanse, miljøtimer heter det vel, miljøarbeid. Som jeg ga tilbakemelding om at det er helt utrolig at de bruker tid til det.*

Foreldrene opplever også tilbudet om Pilotskolen på dagtid som svært positivt. Skolen tar sosial trening på alvor. Skolen vektlegger at elever blir godt kjent på tvers av klasser og klassetrinn. De mener at Pilotskolen er for alle elever ved ungdomsskolen, og at de som bruker tilbudet er en blanding av alle typer elever.

Lærere

Lærere sier at det er mye sosial trening på Ettermiddagspiloten og viser til en spesiell elev som blant annet har lært å mestre en rekke sosiale relasjoner etter at han begynte der: *En av mine elever er der (Ettermiddagspiloten). Hadde han ikke vært der, så hadde han ikke mestret de sosiale relasjonene han har.* Alle er enige om at dette tilbudet er meget godt. De sier at det er spesielt bra for de som ikke har annet å gjøre enn å henge rundt i sentrum: *Det her er et sted som har de samme regler som på skolen. Det er sosial trening.* Videre er de godt fornøyd

med det helhetlige tilbudet som skolen har. De er opptatt av eleven i et helhetsperspektiv og opplever kanskje at ungdomsskolen generelt har vært mest opptatt av det teoretiske innholdet i fagene. En sier: *Det handler om å se eleven som et menneske. Ikke bare i skoletida, det handler om å se hele mennesket.*

Lærere forteller om den sosiale læreplanen med tilhørende lokal veileder. Arbeidet med den er timeplanfestet. Det er først og fremst kontaktlærerens ansvar, faglærerne mener at opplæring og trening skjer første halve time hver mandag. Faglærere underviser ikke etter den sosiale planen. De får opplysninger om tema via tavla og trekker ferdighetene inn mer ved tilfeldigheter enn fordi de har planlagt det. Noen mener det er lettere å ta det inn i fag som RLE og samfunnsfag, mens andre sier de trekker det inn fordi de må. Faglærerne er enige om at den gangen det handlet om å komme tidsnok, rekke opp handa, ha med seg ting til skolen ol., var det lettere å gjennomføre det i flere fag.

Når vi hadde de mest praktiske tinga: som å ha med sekk, penal, man skal ha med seg... Det var de første kompetansemålene vi prentet inn, på høsten. I teamet vårt ble vi enige om at alle lærere skulle trene dette gjennom uka. De litt mere vide, mer tenkende ferdighetene, er det kontaktlæreren som tar.

Skolens ledelse ønsker at fokus på sosial kompetanse skal gjennomsyre alle fag og alle læringsarenaer elevene er på. En kontaktlærer sier at faglærere merker at de trener på sosiale ferdigheter med elevene: *En av mine faglærere i klassen kom og sa: Hva er det dere har drevet med i forhold til sosial kompetanse nå? Alle har kommet og gitt meg så mange komplimenter i dag. Så fine bukser du har, så fin du er på håret...* Kontaktlærerne mener at det er utrolig viktig at lærerne er samkjørte, og understreker alle, og ikke bare kontaktlærerne. De mener at alle må bruke dette bevisst i undervisningen.

Selv om ikke alle lærere arbeider systematisk med de ulike ferdighetene, tror gruppen med lærere som blir intervjuet at alle lærere mener at dette er en viktig del av skolens oppgave: *...den sosiale kompetanseplanen er jo fantastisk bra. Det er alle enige i, sier en og refererer til målene som handler om tilpasning til skolens regler og normer. Lærerne snakker om Pilotskolen og Ettermiddagspiloten uten å lage et klart skille. De opplever at lærerne på Pilotskolen kan sosial trening med elever. Pilotskolen setter sammen elever med ulike behov, elever blir kjent på tvers av klasser og elevene jobber sammen. De mener det er svært positivt også med hensyn til sosial trening.*

Lærerne på ungdomsskolen vurderte i hvilken grad de opplevde atferdsproblemer i undervisningen og om de samarbeider med foreldre om å løse eventuelle vansker. Videre rapporterer de om skolen har kunnskap om hvordan man skal håndtere problematferd, og i hvilken grad de opplever det som en spesielt stor utfordring i hverdagen. Av tabellen ser vi at lærerne melder som lærere i norske skoler generelt.

Tabell 3: Lærervurdert generell problematferd

Område	Antall spørsmål	Snitt pr spørsmål	LP1 landsgjennomsnitt
Sumskåre lærervurdert opplevd atferd	4	2,5	2,6

N=45. Skalaen er firedelt og lave tall indikerer lite problematferd.

Ledelse

Ledelsen ved skolen sier at elevene skal møte de samme reglene på Ettermiddagspiloten som på skolen. Det man trener på i sosial kompetanse om dagen skal gjenspeiles på ettermiddagen og temaene for uka henger på veggen også der. Videre sier ledelsen at det er en fast gruppe ungdommer som bruker Ettermiddagspiloten og det er flest i primærmålgruppa, men også andre. De hevder videre at det foregår mye positiv samhandling og sosial trening mellom elever som har ulik sosial kompetanse, på Ettermiddagspiloten.

Ledelsen ved skolen forteller i forbindelse med planen for utvikling av sosial kompetanse, at de også har utviklet en egen veileder slik at lærere kan slå opp og få eksempler på hvordan de kan gjøre det i forhold til den ferdigheten som er i fokus. Planen skal gjelde alle elever på alle skolens arenaer på dag- og kveldstid. De beskriver hvordan man har tenkt at fokus på sosial trening skal gjennomføres systematisk i alle klasser. De ser imidlertid at dette ikke har skjedd i full skala, ikke alle klasser gjennomfører det etter planen.

Lederne er også opptatt av at ungdommer blir kjent med hverandre på tvers av klassetrinn. På Pilotskolen vil alle treffe en som er mer kompetent sosialt enn seg selv, noe som er godt for alle. Dette skaper større trygghet blant elever. De mener det er forebyggende med hensyn til utvikling av problematferd.

Andre virksomheter

Informantene fra de andre kommunale instansene er enige om at Ettermiddagspiloten er en bedre egnet arena for sosial trening enn klasserommet. Det kan være kunstig å drive sosial trening i klasserommet blant annet fordi det for mange elever der. De hevder videre at de voksne som arbeider på Ettermiddagspiloten er spesielt flinke til å arbeide med sosiale ferdigheter hos ungdommene.

En informant som arbeider deltid på Ettermiddagspiloten mener at det er alle kategorier elever som kommer innom tiltaket, og sier at det foregår mye positiv samhandling mellom de mer ressursvake og de ressurssterke ungdommene. En sier i gruppeintervjuet om jevnaldersmiljøet: *så løfter de hverandre*. Det uttrykkes at det er et ønske om å få flere ressurssterke elever inn fordi man mener det fremdeles er en overvekt av elever i primærmålgruppen som bruker tiltaket.

Informantene er enige om at ungdom lærer av hverandre mye raskere enn av voksne. Det kan være lettere å bli i irttesatt fra andre ungdommer, fordi de er mer like hverandre. Slik blir det mer tyngde i den sosiale treningen, sier en av representantene for andre virksomheter.

Gruppen "andre virksomheter", er videre enig om at Ettermiddagspiloten er en styrke også fordi skolen lettere kan ta opp som tema hva som har skjedd på ettermiddagen og kveldene. Begrunnelsen er at det er de samme voksne til stede på begge arenaer og at de kjenner ungdommene og ungdomsmiljøet godt.

Funn om samhandling mellom jevnaldrende

Elever

Ungdommene sier at alle som går på Ettermiddagspiloten er venner med hverandre. Alle kjenner alle. De aller fleste går dit sammen med venner de hadde før de startet på ungdomsskolen eller venner de fikk når de begynte på ungdomsskolen. Også de som ikke går på Ettermiddagspiloten kjenner en som går der eller har venner som bruker tiltaket og de sier

blant annet: *mange går der fordi vennene deres går der, det er sosialt*. De fleste ungdommene sier i intervjuene at de ikke har fått nye venner etter at de startet på Ettermiddagspiloten. En av ungdommene opplevde imidlertid at det var nettopp det som skjedde: *Ettermiddagspiloten er grunnen til at jeg har fått alle de vennene jeg har*. Noen av ungdommene i husgruppa sier også at de har fått nye venner etter at de begynte å bruke tiltaket, men at de kjente nesten alle fra før.

Ungdommene vi intervjuet opplevde ikke at elever som bruker Ettermiddagspiloten og de som ikke gjør det, har ulik status i elevgruppa på ungdomsskolen. Ungdommene som sitter i husstyret opplever heller ikke at det gir dem noen spesiell status hos verken ungdommer eller voksne. De sier om de andre ungdommene: *Det er ingen som vet om husstyret. Det eneste de sier er, dere får sikkert boller og brus*.

De fleste ungdommene ved skolen sier at de ikke har hørt at noen har uttalt seg negativt om skolens ulike opplæringsarenaer eller de elevene som bruker de to tiltakene mye. Likevel, det hender at de som bruker Ettermiddagspiloten hører den negativt omtalt.

Når vi spør om i hvilken grad lærere på skolen synes det er fint at akkurat disse ungdommene sitter i husstyret, sier en av ungdommene følgende: *Jeg har ikke hørt noe fra lærerne våre om at de synes det er fint. Men lærerne synes det var bra når en av de voksne i tiltaket fortalte om det*. De andre ungdommene i husgruppa bekrefter dette og har ikke opplevd at noen lærere har kommentert deres engasjement i Ettermiddagspiloten. De tror likevel at de fleste lærerne synes det er fint.

I den kvantitative delen har elevene også vurdert miljøet og relasjoner blant elever på i tiltaket. Denne skalaen er spesielt tilpasset Ettermiddagspiloten og har relativt få spørsmål i forhold til den opprinnelige skalaen for å vurdere relasjoner mellom elever i en vanlig klasse. Vi har likevel funnet at det er mulig å sammenligne resultatene på tvers av kartleggingene. Resultatet vises i tabellen under

Tabell 4: Relasjoner mellom elever på Ettermiddagspiloten

Område	Antall spørsmål	Snitt pr spørsmål	LP1 Landsgjennomsnitt
Sumskåre elevvurdert miljø	7	3,5	3,0
Relasjoner mellom alle elever	3	2,7	2,9
Relasjoner mellom meg og de andre	4	3,3	3,2

N=30. Skalaen har fire svaralternativer og høye tall indikerer gode relasjoner.

Ungdommene melder om et svært godt jevnaldersmiljø på Ettermiddagspiloten, bedre enn det elever på landsgjennomsnittet melder om relasjoner mellom elever i en vanlig klasse. De melder om gode relasjoner mellom seg selv og de andre ungdommene som bruker tiltaket. Dette bekrefter elevenes utsagn om at alle er gode venner på Ettermiddagspiloten.

Alle ungdommene vi intervjuet opplever å ha mange venner på skolen, og det er på denne arenaen de etablerte vennskapsforhold da de startet på ungdomsskolen. Mange viser også til venner som de har hatt på barneskolen og som de fremdeles er venner med. De fleste ungdommene sier at klassemiljøet er godt. Elevene kjenner hverandre, det er lett å lage grupper, de samarbeider godt. Mange sier at arbeidet med sosial kompetanse i skolen også

bidrar til å endre miljøet i klassen positivt. Denne elevens uttalelser om dette er ett av flere gode eksempler:

Klassemiljøet er godt og det er lett å lage grupper i min klasse. Når vi samarbeider i grupper går det stort sett veldig greit. Det er best at lærerne setter sammen grupper. Da blir elever med forskjellig kompetanse satt sammen og vi kan lære mye av hverandre.

30 ungdommer bruker Ettermiddagspiloten jevnlig. I spørreskjemaundersøkelsen ble alle disse elevene også bedt om å rapportere om trivsel, vennskap og bruk av aktiviteter. Samlet meldte de om god trivsel både med hensyn til aktiviteter og relasjoner mellom jevnaldrende. Nesten $\frac{3}{4}$ av elevene oppgir at de treffer vennene sine på Ettermiddagspiloten. Videre oppgir mer enn $\frac{3}{4}$ at de har fått nye venner der. Imidlertid rapporterer 4 elever at de er helt eller litt enig i at de ofte blir mobbet og plaget av andre elever når de er på Ettermiddagspiloten.

Når vi spør elevene om de tror at lærere i ordinær skole bryr seg om jevnalderfellesskapet svarer de ja og viser til det nye faget. Disse to utsagnene representerer elevenes omtale av fenomenet godt:

De lærerne som jeg har, har vært veldig greie sånn sett. Følger med, passer på at ingen blir mobba og sånn og Læreren er litt opptatt av hvordan vi ungdommene er mot hverandre. Hvis vi sloss så liker han ikke det. Læreren stopper oss.

Foreldre

Foreldre opplevde at det var overgangen fra barneskolen til ungdomsskolen som resulterte i nye bekjentskaper og nye venner hos sine ungdommer. Alle foreldrene mener at deres barn ikke har fått så mange nye venner via Ettermiddagspiloten, men at de går dit sammen med gamle venner.

Alle foreldrene opplever at deres barn har mange venner på ungdomsskolen og noen uttrykker at det har vært svært positivt for deres barn å komme til ungdomsskolen. De har fått mange nye venner, mange ulike ungdommer å velge i. De opplever også at kontaktlærere er opptatt av hvordan ungdommene deres også har det med seg selv og med vennene sine. *..læreren er veldig engasjert!*

Lærere

Når lærerne snakker om Ettermiddagspiloten kommer de gjerne med eksempler i forhold til enkeltelever som de har på skolen og erfaringene de selv har høstet. En lærer forteller om en elev som skulker skolen relativt mye, men han kommer på Ettermiddagspiloten hver gang. Læreren synes det er svært positivt at eleven har begynt å bruke Ettermiddagspiloten og sier: *da får han jo en dose skole der.*

Når de omtaler relasjoner mellom elever i skolen er det stort sett i forbindelse med innlæring av sosiale ferdigheter og sosial kompetanse.

Om Pilotskolen sier lærerne at nettopp det at elever er sammen på tvers av alder og klasser er kjempeviktig. Folk som absolutt ikke før hang sammen, henger sammen etter musikalen.

Lærerne har også en samtale om bruk av ressurser og er enige om at det er vel anvendte penger på Ettermiddagspiloten. De sier at de aller fleste lærerne er villige til å bruke færre

delingstimer, for å kunne beholde tiltakene. De opplever at virkningen med hensyn til jevnalderrelasjoner er svært gode. De tror blant annet at det vil ha positiv effekt på for eksempel mobbing. De sier om elevene:

At de passer mer på hverandre i skolegården, fordi de kjenner hverandre rett og slett bedre ... jo flere som er en del av det, jo bedre effekt vil det gi, og Nå er det 70 elever som kjenner hverandre kjempegodt – som aldri hadde snakka sammen ellers.

Lærerne diskuterer forholdet mellom det å miste noen timer i fag og det å ha timer i Pilotskolen og sier: *Ja, de kan miste fag, men jevnaldrende er viktig, og jeg er redd for at de skal miste noe. Men så er det det med samhold med andre elever og ... venner og ... det har mye å si det også.*

Ledelse

Ledelsen er opptatt av at Ettermiddagspiloten skal være en forlengelse av skolen, noe ordentlig og forutsigbart for elevene. *Vi skal ha regler, vi skal ha husstyre, vi skal ha sosial kompetanseplan, det er ikke bare et oppholdssted hvor man spiller bordtennis og kort. Det er noe skikkelig. Og det tror jeg er kjernen ... Det er ikke noe tøys.*

De er opptatt av at tiltaket skal være tilgjengelig for alle og at skolens ordensreglement gjelder etter klokka to og selvfølgelig er det frivillig for elever å delta. En av lederne sier at det er flott at: *De har bare lyst til å bli her på skolens arena og kose seg og slappe av.*

Skolens satsing på sosial lærerplan har bevisstgjort mange lærere og de arbeider bedre med den generelle delen av læreplanen nå enn før. Dette innebærer at lærerne arbeider mer aktivt for å bedre klassemiljøet og derved jevnalderrelasjoner. Ledelsen ved skolen snakker om hvor viktig det er at elever møtes på tvers i Pilotskolen og mener at det kan bidra til sosial utjevning.

Andre virksomheter

I gruppeintervjuet med andre virksomheter hadde man fokus på sosial samhandling mellom elever og ikke minst på tvers av alle kategorier elever. Mye handlet om læring av ulike sosiale ferdigheter. Implisitt ligger relasjonsbygging mellom elever. De snakket mye om fordelene ved å blande ulike typer elever og elevenes kraft i forhold til å irettesette hverandre sammenlignet med de voksnes kraft. Dette er ett av mange slike eksempler: *... de som henger på utsiden kan være ganske direkte og nådeløse med hverandre. De kan påpeke at sånn kan du ikke holde på... det er lettere å godta fra de andre på en måte enn for noen som på en måte er perfekte på alle områder.*

Som beskrevet i delmål 4 om lavterskeltilbud er det en bekymring i forhold til heterogenitet i brukergruppen. Representantene for andre virksomheter understreker hvor viktig det er å få til at representanter for alle kategorier elever kommer til Ettermiddagspiloten. Begrunnelsene handler både om faren for stigmatisering og faren for negativ sosial læring mellom jevnaldrende, dersom gruppen av elever som bruker tiltaket blir for problembelastet og homogen.

4.1.2: Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelsen på dette delmålet

1. Elevene opplever å knytte vennskap på Ettermiddagspiloten
2. Elevene opplever at det er et fokus på positiv mestring på Ettermiddagspiloten
3. Elevene opplever ikke at det er en forskjell i status knyttet til å gå eller ikke gå på Ettermiddagspiloten
4. Elever lærer sosiale ferdigheter av hverandre på Ettermiddagspiloten
5. Elevene melder om god sosial kompetanse sammenlignet med landsgjennomsnittet
6. Lærere og elever rapporterer lav forekomst av problematferd sammenlignet med landsgjennomsnittet
7. Elever som bruker Ettermiddagspiloten rapporterer om gode relasjoner til hverandre
8. Elever som går på Ettermiddagspiloten trives der
9. Elevene som går på Ettermiddagspiloten opplever lite eller ingen mobbing i jevnaldergruppa

Teori og forskning om trening av sosial kompetanse i skolen hevder at elever ofte blir overlatt til seg selv når de skal trene de sosiale ferdighetene de lærer på skolen. Det er ofte også slik at det er få som etterspør de ferdighetene de lærer i livet utenfor skolen blant annet fordi man ofte først og fremst trener ferdigheter som handler om tilpasning til skolens regler og normer. Rapporten “Den ene dagen” (Jahnsen et al. 2009) hvor smågruppebaserte deltidstiltak var i fokus viste dessuten at trening av sosiale ferdigheter kunne synes noe usystematisk og tilfeldig på ungdomsskoletrinnet og det var lav sammenheng mellom det de arbeidet med i smågruppeltiltaket og hva som foregikk på skolen.

I denne evalueringen sier alle elevene at de først og fremst er på Ettermiddagspiloten for å være sammen med venner. De forteller om trening av sosiale ferdigheter både på eget initiativ og på oppfordring fra de voksne. De voksne er opptatt av hvordan ungdommene er og hvordan de har det sammen med venner. Alle er innforstått med at skolens regler og normer også gjelder på ettermiddagen, implisitt skolens regler for sosial atferd. Informantene i de andre gruppene er enige om at det er sosial trening det handler om på Ettermiddagspiloten. Alle er opptatt av at det er voksne til stede som kan kommunisere med ungdommene, og som kan sette grenser og veilede ungdommene i vanskelige situasjoner.

Alle informantene forteller entusiastisk om det “nye faget” sosial kompetanse i skolen. Flere foreldre er overrasket over at ungdomsskolen er så opptatt av elevenes sosiale ferdigheter og jevnalderfellesskapet. Ungdommene kan beskrive faget og de forteller at de praktiserer nye ferdigheter i friminutt og i andre timer. Alle informantgruppene uten skolens ledelse er noe usikre på hvor mange timer de har i uka, men alle vurderer det som svært nyttig. Det er svært positivt å finne at skolen satser på systematisk innlæring av sosiale ferdigheter i skoletiden og at ferdighetene også anvendes og trenes på de to andre læringsarenaene skolen har. Dette sikrer at de ferdighetene som introduseres og trenes blir verdsatt og synliggjort når elevene tar dem i bruk også utenfor de formelle arenaene. Foreldrenes innsikt i skolens arbeid med sosial kompetanse forsterker læring blant elevene.

Faglærerne har ikke like god oversikt over “faget” sosial kompetanse som elever og kontaktlærer. De forteller at de får informasjonen om hva som trenes i uka via tavla eller fordi

de legger merke til at elevene tar i bruk de nye ferdighetene. De begrunner det med mangel på tid og at hovedansvaret for innlæring og trening ligger hos kontaktlæreren. Alle faglærere har lest planen for sosial kompetanse, men innrømmer at de ikke har vektlagt dette spesielt. De snakker om hvor det kan passe å ta det inn i sin undervisning. Når de typiske skoleferdigheter som å komme tidsnok, rekke opp handa og ha med seg skolesaker er tema, er det lettere å ta det inn i undervisninga. Det var nyttig mente de fleste. Andre undersøkelser om viktighetene av sosiale ferdigheter i skolen viser at lærere vurderer disse sosiale tilpasningsferdighetene som de viktigste og elever som viser gode ferdigheter i tilpasning til skolens normer og regler blir ofte vurdert som mer sosial kompetente enn andre elever av lærere (Sørli og Nordahl 1998, Nordahl 2005). Sosial ferdighetstrening må gjøres eksplisitt og det er viktig at alle i skolesamfunnet fokuserer og etterspør de ferdighetene elevene trener. Når det ikke blir gjort, risikerer man at elevene slutter å ta ferdighetene i bruk på de arenaene de ikke blir verdsatt (Jahnsen, Ertesvåg og Westrheim 2008).

Elevene i denne undersøkelsen melder om god sosial kompetanse i den kvantitative undersøkelsen, omtrent som landsgjennomsnittet. De vurderer at de har noe høyere kompetanse i forhold til sine jevnaldrende enn landsgjennomsnittet, men på området tilpasning til skolens regler og normer skårer de relativt mye over landsgjennomsnittet. Det innebærer at de er spesielt flinke på dette området. Forskning om problematferd og sosial kompetanse generelt sier at den atferden som får mest oppmerksomhet har en tendens til å gjenta seg (Nordahl, T. et al. 2003b). Ungdommene i denne undersøkelsen er litt uenige om lærere i andre fag er like opptatt av sosial trening som kontaktlærerne og de voksne på Pilotskolen og på Ettermiddagspiloten. Faglærerne hevdet at periodene med trening av ulike sosiale ferdigheter tilknyttet faktoren tilpasning til skolens regler og normer var nyttig, og at de da trente disse ferdighetene i alle fag. Det kan være en av grunnene til at ungdommene på Eidsberg ungdomsskole vurderer seg som gode på nettopp denne kompetansedimensjonen. En slik antakelse er i overenstemmelse med skolens programteori som viser til at elever som møter samme krav og forventninger til sosial atferd på alle læringsarenaene, lettere vil tilegne seg slike ferdigheter.

Elevene på Eidsberg ungdomsskole melder om noe mer uro og problematferd på skolen enn landsgjennomsnitt. Nordahl (2006) sier imidlertid at utvalget den gang meldte om relativt lite problematferd sammenliknet med gjennomsnittet i andre undersøkelser der dette måleinstrumentet er brukt. En undersøkelse fra 2008 viser et gjennomsnitt på 2,3. Resultatene fra Eidsberg ungdomsskole må man forstå i lys av dette. I materialet fra Eidsberg kommune er det rapporteringen på variabelen sosial isolasjon som skiller seg spesielt negativt ut sammenliknet med begge de andre undersøkelsene. Når noen elever melder om sosial isolasjon er dette viktig og skolen må anstrenge seg for å kartlegge og utvikle gode tiltak. Likevel er det grunn til å understreke at denne undersøkelsen dreier seg om bare ca 10% av elevene på ungdomsskolen og i utvalget er det mange elever som vil være i en sårbar situasjon med hensyn til sosiale forhold. Funnet kan derfor ikke generaliseres til hele skolen.

Problematferd av denne type synes generelt å være økende og den er økende med alderen. Det er blant gutter økningen er størst, og det er svært viktig at skolen er spesielt oppmerksom på elever som opplever at de er sosialt isolerte. I denne gruppen elever blir det ofte også meldte om høy forekomst av lærings- og undervisningshemmende atferd. En tolkning av dette er at det å være sosialt isolert ofte har vært forbundet med jenter og å vise slik atferd offentlig for gutter blir en dobbelt tapsopplevelse fordi den viser til atferd som generelt ikke blir forbundet med maskulinitet. Disse guttene skiller seg altså fordi de viser generell avvikende atferd samt avvikende i relasjon til det å være gutt. I ungdomsskolealderen er gutter spesielt sårbare med

hensyn til sitt kjønnsidentitetsprosjekt, og forstyrrelser i relasjon til denne prosessen kan bety store bekymringer for disse guttene (Nielsen 2009).

Lærerne melder omtrent lik forekomst av problematferd som landsgjennomsnittet, og de opplever at skolen håndterer denne type atferd godt. Sett i relasjon til skolens programteori og ledelsens beskrivelse av hvordan de har arbeidet med skolekulturen kunne man kanskje forvente at lærernes generelle vurdering av problematferd og av skolens håndtering av dette var noe mer positivt enn for skoler generelt i Norge. Mulige forhold for å forklare dette kan være at skolen er i en utviklingsprosess på vei mot et bedre læringsmiljø. Flere forhold taler for at skolen for noen år siden hadde stor forekomst av ulike typer problematferd og et lite hensiktsmessig læringsmiljø. Videre kan dårlige betingelser i elevenes sosiokulturelle miljø ha innvirkning på disse forholdene; at Eidsberg ungdomsskole har relativt mange elever som har større risiko for å vise problematferd enn hva som er det nasjonale gjennomsnittet.

Relasjoner til jevnaldrende

I intervjuene forteller elever som bruker Ettermiddagspiloten at de går til ettermiddagstilbudet sammen med venner de enten hadde før de kom til ungdomsskolen eller som de fikk i forbindelse med overgangen til ungdomsskolen. Foreldrene bekrefter dette inntrykket. En av elevene sier at det er Ettermiddagspiloten som har vært en medvirkende årsak til at hun har fått nye venner. Flere elever sier de er blitt kjent med andre ungdommer, og spørreskjemaundersøkelsen bekrefter at deltakelsen i tiltaket har ført til at de fleste har fått nye venner. Dette er en god bekreftelse på at det skjer positiv sosial læring. Alle elever og foreldre sier i intervjuene at alle som bruker ettermiddagstilbudet er gode venner og resultatene på den kvantitative undersøkelsen understreker dette sterkt. Ungdommene som bruker tilbudet rapporterer om gode relasjoner til andre elever i tiltaket, over landsgjennomsnittet til vennskap mellom elever i vanlig klasse. Det er spesielt på faktoren som handler om relasjoner mellom den enkelte elever og alle de andre elevene disse ungdommen rapporterer om spesielt gode relasjoner.

Men det kommer også fram at det er noen få elever som sier de ikke har venner og som opplever at de ofte blir mobbet og plaget av andre elever når de er på Ettermiddagspiloten. Det er et kjent fenomen at mobbing blant elever (Skåtheim og Vågsland 2008), særlig blant jenter, kan være skjult for de voksne og nesten ikke mulig å oppdage. Det er grunn til å tro at disse elevene deltar på Ettermiddagspiloten til tross for sine opplevelser fordi de har et håp om å endre sin sosiale status og sine opplevelser blant jevnaldrende. Selv i denne lille gruppen elever finner vi stor spredning når det gjelder vurderingen av hvilken betydning aktivitetene har for deres deltakelse; noen sier det betyr mye og andre at det ikke har noen betydning.

Relasjoner mellom elever er viktig faktor i skolen som påvirker motivasjon, skolefaglige ferdigheter og trivsel. Det å oppleve å ha gode venner og å bli verdsatt av andre ungdommer er en god beskyttelsesfaktor både sosialt og skolefaglig (Nordahl 2002). Lærerne opplever at jevnaldremiljøet har endret seg positivt, deltakelse på Ettermiddagspiloten og Pilotskolen har ført til at elever som de i utgangspunktet ikke ville trodd skulle bli kjent med hverandre, nå er sammen i friminuttene i skolegården. De opplever at elevene tar vare på hverandre på tvers av klasser, trinn og tidligere vennsforhold. Lærerne rapporterer ikke om spesielt mye mobbing, men tror at måten skolen løser sine utfordringer er med på å forebygge problemet.

Alle informantene sier at Ettermiddagspiloten er for alle skolens elever. Programteorien fremhever dette som et avgjørende viktig element for at tiltaket på ettermiddagen ikke skal stigmatisere brukerne ytterligere. Det kan synes som om skolen langt på vei har nådd dette

målet selv om informantene, når de blir litt presset, antyder at tiltaket er for “de som trenger det”, underforstått, noen spesielle. I følge programteorien vil en blanding av elever som bruker Ettermiddagspiloten sannsynligvis bidra til etablering av vennskap på tvers av sosial og skolefaglig funksjon og på tvers av klasser og trinn. En heterogen gruppe vil gi større muligheter ved at elever lærer av hverandre. Sammen utgjør de et større erfarings- og opplevelsesgrunnlag for den sosiale læringen. Lærere, skolens ledelse og representanter for andre virksomheter er spesielt opptatt av dette og de ønsker større innslag av ungdom som i utgangspunktet fungerer godt sosialt. Erfaringer med tiltaket er at ungdommer lærer av, og lar seg lettere irettesette, av andre elever. Også ungdommene forteller historier hvor de har påvirket sine jevnaldrende for eksempel til å ta mer vare på det fysiske miljøet på Ettermiddagspiloten.

I intervjuene ble det referert til noen få eksempler på negativ omtale av elever som bruker Ettermiddagspiloten. Det er generell enighet om at det ikke er forskjeller med hensyn til status avhengig av om man bruker Ettermiddagspiloten eller ikke. Elevene som tar ekstra ansvar ved å utgjøre husgruppa opplever heller ikke at det gir dem spesiell status.

Elevene opplever at spesielt kontaktlærere er opptatt av klassemiljøet og relasjoner mellom jevnaldrende. Foreldrene bekrefter dette inntrykket. Lærerne er også opptatt av klassemiljø og relasjoner og sier at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten er spesielt flinke med dette området. Noen blir litt i tvil når de tenker på ressursene som blir brukt til dette mens andre uttrykker at de er stolte av skolen sin når andre spør hva de driver med. Når det gjelder sosiale ferdigheter som omhandler empati og samhandling mellom jevnaldrende mener faglærere at det er vanskelig å trene på eller fokusere slike ferdigheter i for eksempel matematikk. De hevder at det passer bedre i RLE, samfunnsfag o.l. Dette er en av begrunnelsene for at de ikke selv trener elevene i disse ferdighetene i sine timer.

Evalueringen viser at det er svært viktig å jobbe systematisk og kontinuerlig med å normalisere tilbudene knyttet til ungdomsskolen og at fokuset på sosiale ferdigheter er en styrke i dette arbeidet. Videre viser evalueringen at et lite mindretall elever på undersøkelsestidspunktet sier de opplever at de blir mobbet og var i en situasjon som ikke er akseptabel. Dette må skolen selvsagt undersøke nærmere og prioritere tiltak i forhold til.

4.1.3: Vurdering av måloppnåelse

Samlet sett vurderes måloppnåelse på dette området som svært god. Elevene melder om god sosial kompetanse hvor området “tilpasning til skolens normer og regler” skiller seg positivt ut. Elevenes sosiale ferdigheter blir etterspurt og verdsatt på Ettermiddagspiloten og blant de fleste lærere på skolen. Videre melder ungdommene om gode relasjoner mellom jevnaldrende på Ettermiddagspiloten og gode relasjoner til klassekamerater. For like god måloppnåelse i framtiden mener vi at faglærere i større grad bør sette seg inn i den sosiale læreplanen med tilhørende veileder og trene sosiale ferdigheter også i andre timer enn når elevene har sin kontaktlærer.

Det viktig å merke seg at flere elever enn landsgjennomsnittet melder om høy grad av sosialt isolert atferd. Dette sett i sammenheng med at noen få elever opplever at de har få nære relasjoner til jevnaldrende og de rapporterte å bli mobbet på Ettermiddagspiloten, gir et sterkt signal til skolen om å ha fokus på området relasjoner mellom jevnaldrende og problematferd og undersøke dette nærmere.

4.2: Delmål 2: Ettermiddagspiloten skal være en arena for relasjonsbygging mellom voksne og ungdom

4.2.1: Funn

Eidsberg ungdomsskole ønsker at Ettermiddagspiloten skal være et sted som er med på å skape helhet og sammenheng i ungdommers liv. Denne målformuleringen stiller spesielle krav til relasjonen mellom voksne og ungdom.

Når man ser på hvordan Ettermiddagspiloten og skolen jobber i forhold til generelle mål for skolen og de nasjonale føringer for skolens virksomhet, blir relasjonsbygging knyttet til skolens hovedmål; læring.

I delmål fra barnevernstjenesten (Prosjektplan 16.10. 09) uttrykkes det at Ettermiddagspiloten skal være: *Et trygt miljø styrt av voksne, der man har jevnlig kontakt med stabile voksne og de skal være gode voksenmodeller.*

Under delmål fra Kultur og oppvekst uttrykkes det at Ettermiddagspiloten skal være en *møteplass mellom generasjoner og kulturer.*

Familiesenteret uttrykker i sine delmål for Ettermiddagspiloten at den skal *ha ansatte med kompetanse på barn og på unge, og som ser helhet og sammenhenger mellom hvordan barn har det og hvordan de opptrer.* Tiltaket skal videre være et sted som skaper *helhet og sammenheng mellom fritids- og skolearenaene.*

Alle disse målene har i seg betydningen av relasjonen mellom voksne og ungdom.

Elever

I intervjuene forteller elevene om en svært positivt til relasjonen mellom dem selv og de voksne på tilbudet. Ingen elever refererer til noe negativt i forhold til noen relasjoner til ungdommer eller lærere på ettermiddagspiloten. *De voksne på Ettermiddagspiloten er greie, de skriker ikke, kan spøke litt og tar deg på alvor.*

Flere ungdommer sier at det er lett å snakke med de voksne på Ettermiddagspiloten. Et typisk eksempel på hva elever svarer på spørsmål om det er lett å snakke med de voksne på Ettermiddagspiloten er følgende utsagn: *Ja, det er veldig lett!* Også elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten refererer til å ha hørt om svært positive relasjoner mellom elevene og de voksne der.

De fleste elever sier at de får være med å bestemme. Noen sier at de voksne bør bestemme, og elevene har klare tanker om nødvendigheten av et asymmetrisk forhold mellom lærer og elev. Ved utsagnet: *Lærerne må ikke være dumsnille* kommer dette tydelig til uttrykk. Samtidig er kravet om respekt tydelig. Elevene sier: *De må ta oss på alvor.*

Ungdommene sier at de voksne er opptatt av miljøet blant elevene. På spørsmål om de voksnes er interessert i hvordan elevene har det, svarer en elev: *Ja, de er egentlig veldig det. Så ingen begynner å krangle og sånn.*

Også i spørreundersøkelsen vurderer ungdommer som bruker Ettermiddagspiloten relasjonen til de voksne der som svært positiv sammenliknet med hvordan norske grunnskoleelever vurderer relasjonen til lærerne sine.

Tabell 5: Elever som bruker Ettermiddagspiloten vurderer relasjoner til de voksne i tiltaket

Område	Antall ledd	Snitt pr sp.mål	Landsgj.snitt
Relasjon til voksne på piloten	11	3,3	2,4
Personlig verdsetting og støtte fra de voksne	5	3,4	2,5
Opplevd likeverd	4	3,1	2,2
Ros og oppmuntring	2	3,6	2,1

N=30. 4-delt skala hvor 4 er best

Området personlig verdsetting og støtte fra de voksne handler om i hvilken grad de voksne behandler elever likt eller forskjellig og om ungdommene opplever at de voksne tar seg tid til å lytte eller snakke med enkeltungdommer. Litt under halvparten av elevene som bruker Ettermiddagspiloten er litt uenig at de voksne bruker mye tid til å snakke med dem. De sier videre at de voksne noen ganger behandler noen ungdommer bedre enn andre. De aller fleste ungdommer kjenner eller vet hvem som er lærere på Ettermiddagspiloten.

Når det gjelder elevenes uttalelser om Eidsberg ungdomsskole generelt sier alle at de har gode relasjoner i hvert fall til noen ungdommer og noen lærere. Alle elever sier at de har greie og snille lærere, men bildet blir etterhvert likevel mer nyansert hos noen. Noen elever viser til en opplevelse av at lærere ikke liker han/henne eller opplever at lærere forskjellsbehandler. Enkelte av elevene viser til egne erfaringer, mens andre viser til andre elevers situasjon. En elev sier følgende etter først å ha sagt at han har greie lærere:

Det er noen som jeg føler ikke liker meg helt...jeg kan for eksempel sitte med hånda oppe lenge også er det noen andre som rekker opp etter meg så går dem alltid til dem først og så sier dem at jeg aldri gjør noe og så får jeg ikke hjelp og så får jeg ikke gjort noe.

I husgruppa kom ungdommenes ulike oppfatninger om dette fram gjennom det som utviklet seg nærmest til en diskusjon om alle lærere på skolen er hyggelige mot elevene. Dette bekreftes i det kvantitative materialet, hvor litt under halvparten av ungdommene som bruker Ettermiddagspiloten svarer at de er delvis enige at de har god kontakt med sine kontaktlærere.

Hovedinntrykket blant våre informanter er likevel at det er gode relasjoner mellom lærere og elever på Eidsberg ungdomsskole. Spørreundersøkelsen viser at de ungdommene som deltok vurderte relasjonen til sin kontaktlærer omtrent som gjennomsnittet for elever i grunnskolen generelt.

Tabell 6: Elevurdert relasjoner til kontaktlærere

Område	Antall spørsmål	Snitt pr spørsmål	Landsgjennomsnitt
Personlig verdsetting L-E relasjoner kontaktlærer	5	3,1	3,0

N=30. Landsgjennomsnitt etter 5 delt skala, hvor høye tall indikerer gode relasjoner.

Blant elevene var det 2 ulike informantgrupper: Elever som både gikk på Pilotskolen og Ettermiddagspiloten og elever som ikke gikk hverken på Pilotskolen eller Ettermiddagspiloten. Når det gjaldt disse elevgruppene vurdering av relasjonen til sin kontaktlærer var det i spørreundersøkelsen ikke signifikante forskjeller mellom gruppene.

Når det gjelder spørsmålet om medbestemmelse generelt på Eidsberg ungdomsskole varierer det hva elevene svarer. Noen sier at de ikke får være med å bestemme i forhold til sin situasjon på skolen, mens andre sier de er med på å bestemme og er tilfreds med det. Enkelte elever sier at det er lærerne som bør bestemme, og at de ikke må være ettergivende.

Foreldre:

De fleste foreldre sier at de ikke kjenner de voksne ordentlig, men at de godt vet hvem de er. Alle er enige om at de voksne på Ettermiddagspiloten ser elevene, kan snakke med dem, og at elevene vil snakke med dem. En av foreldrene sier: *Det jeg har hørt er at de er veldig flinke med ungdom. De voksne er veldig ålreit. At de kan prate med dem på deres premisser liksom. Dette blir bekreftet av flere: Det er en trygghet å vite at hun har noen voksne hun kan snakke med hvis hun har behov for det.*

Foreldrene sier at de opplever de ansatte som kompetente. At de har lang erfaring og kan ungdommens språk. De blir vurdert som veldig flinke med ungdommene. De er der når de trenger dem, og det er mye trygghet hos de voksne. En mor sier: *Jeg kjenner de voksne litt, stort sett fornuftige folk. De voksne snakker ungdommens språk. De voksne er der for elevene, har retningslinjer.*

Noen foreldre sier det direkte har fått positive konsekvenser for skolegangen for elevene. De unge får mye hjelp av de voksne på Ettermiddagspiloten. Foreldrene sier at Ettermiddagspiloten er et godt og trygt sted hvor elevene treffer gode, voksne rollemodeller. *Det skal ikke mye til her før de slår ned på både mobbing og erting og allting sånt. Så der tror jeg de er veldig flinke.*

Lærerne

Lærerne sier at de ikke etterspør hva som skjer på Ettermiddagspiloten, men at elevene likevel snakker om det seg i mellom. Lærerne oppfatter at det skjer positiv relasjonsbygging på Pilotskolen og på Ettermiddagspiloten, men at de snakker lite om Pilotskolen eller Ettermiddagspiloten i klasserommet. I intervjuet kommer det fram en refleksjon om dette når en lærer sier: *Vi burde snakke mer om det i klassen.*

Lærerne sier også at de burde vært mer på besøk på Ettermiddagspiloten og på Pilotskolen. De er enige i at lærere kan vinne mye på å se eleven i andre settinger og at deres egen relasjon kunne utviklet seg mer positivt, både for læreren og for elevene. En lærer sier og blir støttet av andre: *viktig at vi lærere er på Ettermiddagspiloten, ser elevene som er der, hva de gjør ... du kan vinne så mye på det- både eleven og læreren.*

Lærerne mener at Ettermiddagspiloten overtar noen av de funksjonene som vanligvis foreldre har. De mener dette er mulig fordi personene som jobber der har en så god relasjon til elevene: *Dem som er på Pilotskolen, som kjenner ungene, kan gjøre sånne ting.*

Ledelse

I intervjuet med lederne ved Eidsberg ungdomsskole kommer informasjon om relasjonen lærer elev på Ettermiddagspiloten fram mest indirekte. De sier på spørsmål om hvem som jobber på Ettermiddagspiloten: *Det er personavhengig, det er helt klart.* Vektlegging av grunnleggende gode relasjoner mellom voksne og elever illustreres tydelig med følgende utsagn: *Så kan man være forskjellige ut over det...Men de har likevel samme menneskesynet, og det er viktig, og Det går ikke an å være firkanta og lite raus og ikke forstå elevenes bakgrunn, hvis du skal jobbe der.*

Ledergruppa sier at noen lærere kommer uoppfordret på besøk på Ettermiddagspiloten. Ledelsen er tydelig på at selv om relasjonen mellom voksne og ungdommer på både Pilotskolen og Ettermiddagspiloten er viktig, så er de også veldig opptatt av å holde kontakten med klassen og kontaktlæreren i fokus. Det er bevissthet om at gode relasjoner mellom voksne og elever på Pilot-tiltakene ikke må være på bekostning av elevenes tilhørighet til klassen og relasjoner til kontaktlæreren.

Her kommer det tydelig fram at det er vanskelig å skille mellom Pilotskolen og Ettermiddagspiloten. De to tiltakene er tett sammenvevd blant annet fordi de har samme lokaler og det er de samme voksne som arbeider begge steder. Dette bidrar sannsynligvis også til å skape "helhet og sammenheng i ungdommenes liv" slik målet er formulert. Men det bidrar også til at det er vanskelig å skille dem i en evalueringssammenheng.

Andre virksomheter

Det er enighet i gruppen om at ungdommene på Ettermiddagspiloten har gode rollemodeller i de voksne. De som jobber der har svært gode personlige kvalifikasjoner, fagkvalifikasjoner og et personlig engasjement. *Man må ha folk som treffer ungdommene* og på Ettermiddagspiloten er det *jo folk som går veldig bra sammen med ungdommene*.

Flere av de som jobber på Ettermiddagspiloten jobber også med ungdommene på dagtid og elevene kjenner dem godt. De som jobber på Ettermiddagspiloten får et helhetsbilde av elevene. De trenger ikke trekke sammen enkelte episoder i løpet av skolehverdagen for å danne seg et helhetsbilde. Gruppen uttrykker at det er en fordel å se ungdommen også på fritiden. En informant sier at det er en stor fordel å kunne bli kjent med ungdom gjennom Ettermiddagspiloten, og at han ofte er innom. Det uttrykkes at man gjennom Ettermiddagspiloten får en helt annen kontakt med ungdommen enn i skoledelen. Det blir en mer alminnelig sosial setting på Ettermiddagspiloten enn i klasserommet, sies det. Elevene får et annet forhold til de voksne på Ettermiddagspiloten. Personene som jobber på Ettermiddagspiloten blir beskrevet som tydelige og at de sier i fra. Samtidig blir det sagt om de voksne at "de er romslige og takler også det som ikke er greit.

4.2.2: Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelsen på dette delmålet:

1. Elevene kjenner de voksne på Ettermiddagspiloten
2. Elevene har medbestemmelse på Ettermiddagspiloten
3. Det er gode relasjoner mellom elever og voksne på Ettermiddagspiloten
4. De voksne er tilgjengelige på Ettermiddagspiloten
5. Elever og foreldre føler seg trygge på Ettermiddagspiloten
6. Elevene opplever at voksne er opptatt av jevnaldersmiljøet
7. Elever kan snakke med de voksne om problemer

Aktuell forskningslitteratur viser klare sammenhenger mellom kvaliteten på relasjonen mellom voksne og elever i opplærings situasjonen, og betingelsene for læring og positiv utvikling for elevene (Hattie 2009). Dette er den enkeltfaktoren som blir tillagt størst vekt i mange sammenhenger. Vurdering av relasjonskvaliteten omfatter både elevenes opplevelse støtte, av likeverd og i hvilken grad de voksne bruker ros og anerkjennelse i kommunikasjonen med ungdommene.

Både den kvalitative og den kvantitative undersøkelsen viser at det er gode relasjoner mellom voksne og ungdommer på Ettermiddagspiloten. I intervjuene kommer det frem at elever og foreldre kjenner de voksne, de sier at de kan ta opp ting de opplever som vanskelig, og det er en viss grad av medbestemmelse for elevene.

På faktoren “relasjon lærer-elev” skårer elevene på Ettermiddagspiloten 0,9 poeng bedre enn gjennomsnittet for norske grunnskoleelever på en skala fra 1-4. Når vi samtidig vet at den primære målgruppa for tiltaket er elever som sliter med tilpasning til skolen og dermed de voksne i mange sammenhenger, er det et funn som gir overbevisende inntrykk av at relasjonene elever-voksne er svært gode. Dette betyr at kvaliteten på det pedagogiske og sosialpedagogiske arbeidet som gjøres på Ettermiddagspiloten må vurderes som svært godt. En forklaring er at de voksne på Ettermiddagspiloten synes å være spesielt godt kvalifisert til å arbeide med utsatt ungdom både med hensyn til faglige- og personlige forhold. I tillegg er tiltaket frivillig og ungdommene har ingen andre krav enn å følge skolens regler for oppførsel. Begge fenomen er et pluss i forhold til vanlig skole og påvirker mest sannsynlig relasjonene til de voksne i positiv retning.

Et forhold som kunne tenkes å påvirke relasjonsbyggingen på Ettermiddagspiloten er elevenes relasjoner til andre voksne på skolen, for eksempel forholdet til deres kontaktlærere. Dersom relasjonene til disse var dårligere kunne vi tenke oss at de ville vurdere relasjonene til de voksne på Ettermiddagspiloten som gode i forhold til de andre voksne på skolen. Vi finner imidlertid at både elever som går på Ettermiddagspiloten og elever som ikke gjør det, vurderer sin relasjon til kontaktlæreren omtrent på samme måte som gjennomsnittet av norske grunnskoleelever gjør. Forskning om relasjoner i skolen viser at elever som viser problematferd på alle nivå ofte melder om dårligere relasjoner til sine lærere i skolen enn elever som ikke viser slik atferd (Sørli 2000). I vårt materiale er det ikke signifikante forskjeller mellom hvordan elever på Ettermiddagspiloten og elever som ikke bruker tiltaket vurderer sine relasjoner til sine kontaktlærere. I den grad man har forventet at overvekten av elever som bruker tiltaket finnes i gruppen som viser problematferd på skolen, kan man konkludere med god måloppnåelse også på denne delen i forhold til evalueringskriteriet som helhet.

Hvis vi ser nærmere på enkelt spørsmål finner vi likevel at for eksempel bortimot halvparten av elevene mener at de voksne i Ettermiddagspiloten bruker lite tid til å snakke med dem, og at ca en tredel synes de voksne behandler noen bedre enn andre. En del av en forklaring på dette kan være at disse ungdommene har et spesielt stort behov for å bli sett og er følsomme overfor forskjellsbehandling. Slike funn er nyttige påminnelser om at målet på relasjonskvaliteten tar utgangspunkt i subjektive opplevelser.

De gode relasjonene man har lykkes med å skape mellom voksne og elever på ettermiddagstilbudet er på en måte et fundament for virksomheten og helt i overenstemmelse med de grunnleggende tankene som vi finner hos ledelsen ved skolen. Skolens programteori bygger slik vi forstår det på en grunnleggende relasjonell forståelse av elevene og deres behov. Det vi finner med hensyn til relasjonen mellom voksne og elever viser at idéene og idealene som ligger bak tiltaket, langt på vei også finnes i praksis. Ledelsen beskriver ansatte på Ettermiddagspiloten med en *raus og ikke firkantholdning*. Dette finner vi igjen i den gode kvaliteten på relasjonene mellom elever og voksne.

Vi kan anta at foreldrenes oppfatning av Ettermiddagspiloten og de voksne der, i stor grad baserer seg på ungdommens egne erfaringer som har blitt formidlet. Vi finner stor grad av tillit og gjensidig respekt, og tro på at elevene blir godt ivaretatt på Ettermiddagspiloten.

Lærernes vurdering av det som skjer på Ettermiddagspiloten viser at de legger stor vekt på relasjonsbyggingen som skjer der. Dette blir understreket av at de ser et potensial i tiltaket for relasjonsbygging med elever. De ser mulighetene til å møte elevene på denne arenaen og vurderer det som spesielt viktig og gunstig å gjøre det. De understreker at dette er en mulighet som foreløpig er dårlig utnyttet.

Informantene fra andre virksomheter i kommunen støtter opp om lærernes forståelse av Ettermiddagspiloten som et viktig sted for relasjonsbygging mellom voksne og ungdommer. Det blir understreket at ved å ha en annen arena enn skolen er det bedre muligheter for å møte ungdommene konstruktivt og på en slik måte at man bygger gode relasjoner. Man møter de unge på en arena som i større grad enn skole også er deres arena; her samles de etter skoletid selv om det er frivillig.

4.2.3: Vurdering av måloppnåelse

Måloppnåelse på delmål 2 om relasjonsbygging mellom voksne og elever er ut fra informasjonen som har kommet fram, svært god. Alle informantgrupper er entydige i at forholdet mellom voksne og elever på Ettermiddagspiloten er svært godt og konstruktivt. Dette underbygges av elevenes vurderinger i den kvantitative delen av undersøkelsen. Mange informanter understreker betydningen av at de voksne er spesielt godt egnet personlig til arbeidet. Informasjonen vi har samlet inn viser at arbeidet holder høy faglig standard.

4.3: Delmål 3: Ettermiddagspiloten skal være en arena for tverretatlig samarbeid

4.3.1: Funn

Det er kun virksomhetene Kultur og Familiesenteret som har formulert eksplisitte mål om tverretatlig samarbeid. Skolen sier i sin målformulering at de støtter målformuleringene fra de andre virksomhetene, mens virksomheten Barnevern ikke beskriver det tverrfaglige samarbeidet i sin målformulering knyttet til Ettermiddagspiloten. Likevel, i intervju med andre virksomheter blir et slikt samarbeid ansett som meget viktig også fra deres side.

Virksomheten Kultur sier det slik: *Virksomheten for kultur ser potensial i å kunne samarbeide på tvers av de ulike tilbudene kommunen har. Samarbeidet om Ettermiddagspiloten innebærer en styrking av det tverretatlige samarbeidet.* Virksomheten Familiesenteret uttrykker det på denne måten: *Vi ser at tverrfaglig samarbeid er eneste mulighet til å løse utfordringer barn og familier ofte har.*

Delmålet om tverretatlig samarbeid ble vurdert som lite aktuelt å spørre elever og foreldre om i intervjuundersøkelsen. Derfor har rapporten ingen resultater å vise til fra disse informantene på dette delmålet.

Lærerne

Lærerne mener at Ettermiddagspiloten som arena for tverretatlig samarbeid er viktig. Særlig blir det lagt vekt på Ungdomskontaktens arbeid: *Det er nødvendig, spør du meg... Det at ungdomskontakten blant annet både blander seg med elevene her på dagtid og treffer dem på piloten...og tar egne initiativer til å stikke opp der..*

På spørsmål om de tror at samarbeidet på tiltaket kan være med på å ufarliggjøre hjelpeapparatet, er lærerne litt forsiktige: *Det er kanskje dumt å henge skilt på taket der det*

står: Her er familievernkontor og barnevern, alle ser deg hele tida. Heller det at dem oppdager etter hvert at barnevernet støtter dem hvis de skulle kommet til det....

Når det blir referert til en konkret sak som har blitt nevnt tidligere kommer det fram at Ettermiddagspiloten har hatt en nøkkelrolle i arbeidet med å få elever tilbake til skolen. De sier videre at det er viktig at familier får oppleve at barnevernet og familiekontoret er til stede og støtter dem hvis det er nødvendig.

Lærerne snakker om betydningen av det tverretatlige tiltaket som en viktig faktor for eventuelle enkeltsaker og sier blant annet: *Så blir det ikke bare et ark som skrives på et kontor, som sender det til et annet kontor.*

Ledelse

Lederne ved skolen er opptatt av betydningen det har at man i kommunen samarbeider om Ettermiddagspiloten: *Det betyr jo at vi har et felles prosjekt i Eidsberg kommune med flere virksomheter.* Ved at barnevernet bidrar med midler kan deler av innsatsen sees på som en del av det tverrfaglige, forebyggende arbeidet i kommunen.

Lederne ser på det tverretatlige samarbeidet først og fremst som en del av en overordnet og langsiktig strategi i kommunen: *Ettermiddagspiloten blir på en måte en del av en større pakke. Og et resultat av en måte å tenke på.* I intervjuet med lederne det blir også vist til det konkrete samarbeidet om enkeltelever:

Vi har jo "Åpen dør" som er et tverrfaglig team som møtes og hvor lærere kan komme å få veiledning. Hvor enkeltsaker tas opp og hvor barnevern, ungdomskontakt, helsesøster, skole osv deltar inn. Så Ettermiddagspiloten er mer praktisk forgrening av det tverrfaglige samarbeidet.

Man er opptatt av og ser det som viktig at skolen og barnevernet har felles forståelse av at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten er gode tiltak.

For det praktiske arbeidet med enkeltelever der det er snakk om tverretatlig samarbeid, er man opptatt av ungdomskontaktens mulighet til å se og være sammen med elevene på en annen arena enn skole. Videre blir det også understreket at man har inntrykk av at Ettermiddagspiloten er et åpent miljø hvor de voksne som er til stede lett vil oppfatte hva som rører seg i ungdomsmiljøet. Og dette kan være viktig kunnskap å ta med seg både til skolen eller i andre sammenhenger for tverrfaglig samarbeid.

Lederne forteller om hvordan man i et samarbeid med de andre etatene har kommet fram til en ordning med å organisere driften og finansieringen av Ettermiddagspiloten slik at både driften og midlene er sikret størst mulig stabilitet.

Andre virksomheter

Barnevernet bekrefter at tverretatlig samarbeid i forbindelse med tiltaket er viktig både som mulighet i arbeidet med enkeltsaker og som noe som styrker det kommunale samarbeidet generelt. Man vektlegger at Ettermiddagspiloten blir en arena som gir muligheter for å se ungdommene innenfor en helt annen ramme enn når de er på skolen. *Barneverntjenesten får jo mye mer grundige meldinger om hvordan disse ungdommene fungerer og hvordan hverdagen deres er. ...Det hever nivået på tjenesten flere hakk. Vi ser dem og kan sette inn tiltak.*

Det blir framhevet at forebygging og tidlig intervensjon er en felles satsing i kommunen, og at Ettermiddagspiloten er en viktig arena i sammenhengen med dette.

Med referanse til ungdomsskolen og “Åpen dør” tiltaket hvor man kan tenke høyt om saker anonymt, sier representanter fra barnevernet at: *Jeg ser en endret måte å møte elevene på. Det har vært jobbet veldig koordinert over lang tid med dette her.* Dette blir vurdert som viktig og positivt.

Flere fremhever at det samarbeidet blant annet fører til tverrfaglighet i praksis: *Tiltaket er ikke satt sammen av bare pedagoger.* Gruppen mener dette er en fordel for brukerne av tilbudet og for barnevernet som får en bredere forståelse av utfordringer knyttet til primærgruppen elever. På spørsmål om hvem som faktisk regelmessig er til stede på Ettermiddagspiloten sier representanten fra Familiesenteret at han er der et par ganger i måneden. I tillegg er ungdomsdiakonen der en gang pr måned og en fra politiet som jobber forebyggende, stikker innom uformelt. Her kommer det også fram at tanken opprinnelig hadde vært å få til mer tilstedeværelse av representanter for ulike etater, og både helsesøster, barnevern og familieveiledning blir nevnt. Ressursknapphet blir nevnt som forklaring på hvorfor dette ikke har lyktes.

4.3.2: Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelsen på dette delmålet:

1. Ettermiddagspiloten bidrar til at fagpersoner i hjelpeapparatet i kommunen og ungdomsskolen generelt har bedre kontakt og samarbeid
2. Ettermiddagspiloten bidrar til at fagpersoner i hjelpeapparatet i kommunen og Ungdomsskolen samarbeider bedre om elever i enkeltsaker
3. Kommunale etater som bidrar i samarbeidet om Ettermiddagspiloten har en felles oppfatning av hensikten med tilbudet.

Tema tverretatlig samarbeid blir belyst ut fra to ulike perspektiver:

- arbeid med enkeltelever i konkrete saker
- tverretatlig samarbeid generelt som et resultat av felles satsing på Ettermiddagspiloten

Et av statens hovedmål er at barn og unge skal få helhetlig og koordinert hjelp til rett tid. Tverretatlig samarbeid eller samordning lokalt er ett av flere hovedelement i departementenes satsning på forebyggende arbeid på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. Tverretatlig samarbeid blir ofte også omtalt som fellesfaglig samarbeid og blir i offentlige dokumenter begrunnet med 1) en kvalitativ sikring av tjenestetilbudet, 2) at det er nødvendig i forhold til kompleksiteten i enkeltsaker, 3) effektiv utnyttelse av knappe ressurser og 4) motvirke at barn, unge og deres familier blir kasteballer i systemet (Arnesen et al. 2000).

I målformuleringene blant annet fra barnevernet i denne evalueringen ser vi at både kvalitetssikring og utnyttelse av ressurser er nevnt. Familiesenterets mål er nært knyttet til de nasjonale føringene og er spesielt opptatt av at det skal bli lett å få tidlig hjelp. Det vil si en type forebygging for “kasteball” fenomenet. Lærerne kommenterer også at tiltaket virker forebyggende for “kasteball” -fenomenet når de sier at det forhindrer at det kun blir et “ark “ som sendes rundt i systemet.

I rundskriv Q-16/2007 *Forebyggende innsats for barn og unge*, som er utgitt i felleskap av departementene, finner vi påpekt blant annet at barn og unge ikke lever sine liv innenfor sektorgrenser og at en del barn og unge har behov fra flere tjenester. Det er viktig at tjenestene samordnes og at de som arbeider med barn og unge har kunnskap blant annet om plikt og adgang til å videreformidle viktige opplysninger. Et tverretatlig samarbeid med høy kvalitet til rett tid forutsetter forskningsbasert kunnskap som kan forebygge barrierer mellom etatene og sikre at brukerne står i sentrum. NOU (2009:22) *Det du gjør, gjør det helt*, fremhever sterkt behovet for samordning for følgende tjenesteområder: Barnevernstjenester, helsetjenester og pedagogiske tjenester. Den påpeker videre viktigheten av at politi og frivillige organisasjoner blir inkludert i samarbeidet. Behovet for en bedre samordning av tjenestene blir ytterligere forsterket i Samhandlingsreformen eller St. meld. 47 (2008-2009) "Rett behandling – på rett sted – til rett tid".

Samarbeid mellom etater eller sektorer kan være utfordrende, og de impliserte parter må oppleve det som meningsfylt og givende. Hver enkelt må ha en klar formening om målene og nytten av samarbeidet. Det kan også være nyttig å etablere en fast struktur som synliggjør hvordan samarbeidet skal foregå. Å etablere gode samarbeidsrutiner med felles forståelse av utfordringer og mål er en forutsetning for at alle drar i samme retning og sikrer at samarbeidspartene har god forståelse og aksept for hverandres rolle, ansvar, kunnskap og verdier.

Alle informantene legger stor vekt på betydningen som samarbeidet om Ettermiddagspiloten har for det tverretatlige samarbeidet i kommunen. Samarbeidet om tiltaket kan både betraktes som et resultat av en langsiktig strategi, og som noe som stimulerer til bedre samarbeid. Det er begrenset hvor mye direkte samarbeid som skjer på tiltaket, men det at dette er en felles satsing har utvilsomt god effekt.

Det tverretatlige samarbeidet må være rettet mot flere risikofaktorer slik arbeidet blir gjort på Ettermiddagspiloten. Forebygging handler om å skape gode og trygge fellesarenaer for alle barn. Dette kalles ofte primærforebygging og skal hindre at problemer utvikler seg eller at negativ utvikling oppstår. Blant eksemplene som er nevnt i rundskrivet er blant annet fritidsaktiviteter, økt fysisk aktivitet og måltider nevnt. Sekundærforebygging retter seg mot grupper av barn og unge hvor det finnes høy risiko for problemutvikling. Tertiærforebygging er den innsatsen "som forsøker å hindre, snu eller begrense konsekvensene av etablerte problemer" (Barne- og likestillingsdepartementet Q – 16/2007: s. 3), og retter seg mot grupper eller individer med tydelige identifiserte problemer.

Denne evalueringen gir begrenset innsikt i effekten på arbeid med enkeltsaker. Vi har ikke gått inn i saker og undersøkt dette direkte. Men informantene gir likevel eksempler på at det skjer viktig informasjonsregistrering og – utveksling i saker som gjelder enkeltelever. Alle informanter var enige om at elever i såkalt "primærgruppen" bruker Ettermiddagspiloten. Lærere ga flere konkrete eksempler på hvordan tiltaket har hatt positivt innvirkning på nettopp disse elevene. Dette kan være eksempler på at Ettermiddagspiloten også noen ganger fungerer som et sekundær- og/eller tertiærforebyggende tiltak.

Lærerne antyder at man kanskje skal være litt forsiktig med å eksponere veldig tydelig at Ettermiddagspiloten er en arena også for barnevernet. Dette er det rimelig å forstå som en viss frykt for at det kan virke stigmatiserende for brukerne av tilbudet. Det er langt fra noe ukjent fenomen at i noen sammenhenger kan frykten for barnevernet kan være vel så stor som troen

på deres evne til å hjelpe. Mer opplysningsarbeid og åpent, synlig samarbeid med andre virksomheter er kanskje det som må til.

Representanter for flere etater bruker Ettermiddagspiloten som en arena for å treffe ungdommene i en normalisert sammenheng på fritiden. Selv om dette skjer relativt sjelden er mange informanter opptatt av at det er en viktig mulighet. I den grad det lever en egen ungdomskultur på Ettermiddagspiloten, vil voksne der ha en mulighet for innsikt og relasjonsbygging som man ikke har hvis ungdommene for eksempel er henvist til å “henge i sentrum”.

Felles forståelse blant ulike kommunale etater av betydningen av både Pilotskolen og Ettermiddagspiloten kan betraktes som et godt utgangspunkt for tverretattlig samarbeid. Dette blir ytterligere understreket av at man har en felles strategi for å sikre midler til å drive et slikt tiltak. På begge disse arenaene er ungdommer i alle kategorier deltakere i større eller mindre grad. Det blir vist til eksempler hvor ungdom lærer av hverandre og at de tar ansvar for hverandre. På denne måten kan man si at det tverretattlige samarbeidet først og fremst er en primærforebyggende ungdomsarena.

I intervjuene kommer det fram at planene om at Ettermiddagspiloten skulle være utgangspunkt for et bredt tilfang av kulturopplevelser for ungdommene, ikke har blitt tilstrekkelig realisert. Det er enighet om at man her har et viktig potensiale (se delmål 5). Det kan være grunn til å anta at en bedre realisering av disse planene ville kunne stimulere det lokale etatssamarbeidet ytterligere.

Informantene i denne evalueringen hevdet at de oppsatte tverretattlige møtene ikke var avholdt som planlagt og at ikke alle etater var representert hver gang. I litteraturen blir begrepene samarbeid, samordning og koordinering definert noe forskjellig (Arnesen et al. 2000). Samarbeid er mer uforpliktende enn for eksempel samordning og koordinering. I framtiden vil det være viktig at man lager planer med bestemte møtepunkter, diskuterer forventninger til hverandre og at man med jevne mellomrom evaluerer tiltaket og setter inn tiltak som kan bidra til et bedre samarbeid til beste for brukerne. Dette innebærer et mer formalisert samarbeid som samordning eller koordinering av tiltak. Dette er viktig på den måten at tiltaket ikke blir personavhengig, men et varig tilbud til ungdommer ved Eidsberg ungdomsskole. Selv om de ulike representantene er fornøyd med samarbeidet slik det er nå, indikerer manglende samarbeids-, rapporterings- og evalueringsrutiner lav måloppnåelse på dette området. Det uttrykkes i intervjuet at skolen står i en svært positiv posisjon knyttet til forbygging, fordi de møter ungdommen der de er. Det kan bety at fysisk tilstedeværelse for alle etater er viktig i tiltaket knyttet til forebyggende innsats, ikke bare skolen.

For å sikre gode forebygging er tverretattlig samarbeid og samordning en nødvendighet slik det blir beskrevet i Rundskriv Q-16/2007. Et slikt samarbeid er forankret blant annet i barnevernloven, opplæringsloven, sosialtjenesteloven og kommunehelseloven. Dette understreker viktigheten av at det forebyggende arbeidet som Ettermiddagspiloten er et eksempel på, “får nødvendig status og prioritet” ... “arbeidet må forankres på øverste politiske og administrative nivå” (Det Kongelige Barne- og likestillingsdepartementet Q – 16/2007: s.4) i kommunen. Lederne sier at tiltaket er en del av en større pakke som gjelder forebyggende arbeidet i kommunen, og det er mulig dette innebærer god nok forankring på politisk og administrativt nivå. Resultatene av denne evalueringen understreker imidlertid betydningen av at Ettermiddagspiloten er inkludert i kommunens oppvekstplaner “som et virkemiddel for å skape gode og trygge oppvekstvilkår”(ibid.).

4.3.3: Vurdering av måloppnåelse

Målet om at Ettermiddagspiloten skal være en arena for tverretattlig samarbeid er tilfredsstillende oppfylt. Viktige hjelpe- og støttevirksomheter i kommunen har et felles prosjekt som utvikler bevisstheten om betydningen av godt lokalt samarbeid. Det er enighet om at samarbeidet også har betydning for kvaliteten på arbeidet med enkeltsaker. Samtidig er det grunn til å påpeke at samarbeidet har potensial til å bli enda bedre. Viktige forhold for dette kan være revidering av planer for formelt samarbeid og større forpliktelse i gjennomføringen av disse.

4.4: Delmål 4: Ettermiddagspiloten skal være en arena for forebygging og støtte for utsatte elever

4.4.1: Funn

I Prosjektplanen beskriver Eidsberg skole at de gjennom Ettermiddagspiloten ønsker å gi *et lavterskeltilbud med helsefremmende fokus* til alle ungdommer i Eidsberg kommune. Også barneverntjenesten uttaler i sine mål med Ettermiddagspiloten blant annet at man kan *bruke støttekontaktmidler på en alternativ måte*. Gjennom Ettermiddagspiloten vil midlene anvendes i forhold til de ungdommer som det normalt sett ville bli satt tiltak inn i forhold til, men også for andre ungdommer. Videre tenker man at gjennom Ettermiddagspiloten vil ungdom både som individer og gruppe, kunne få mer uttelling av hjelp og støtte enn med individuelle opplegg, som for eksempel støttekontakt. Målet er å kunne gi ungdom sosial omgang/trening med jevnaldrende i et trygt miljø styrt av kompetente voksne.

Fra virksomheten Kultur uttrykkes det i deres mål at alle skal *gjennom deltakelse i Ettermiddagspiloten få anledning til å delta i kulturaktiviteter*. Ettermiddagspiloten er tenkt å skulle *fange opp de ungdommene som vanligvis ikke er storforbrukere av det tradisjonelle kulturtilbudet*. Fra Familiesenterets side settes brukerens behov særlig i fokus. De sier også i sine målbeskrivelser at Ettermiddagspiloten skal være med på å kunne gi brukere hjelp så tidlig som mulig. De ønsker å alminneliggjøre det å søke, og å få hjelp. De ønsker å *møte unges behov for å få dekt fysiske (mat/drikke), psykiske og sosiale behov*.

Skolen har en målsetting om at Ettermiddagspiloten skal bidra til å gjøre overgangen mellom barne- og ungdomsskole lettere. Selv om dette målet er formulert helt generelt, vil vi behandle det her under delmålet om et forebyggende lavterskeltilbud.

Dette delmålet omfatter forhold som det er knyttet spesielt store utfordringer til å vurdere i målevalueringen. Hvordan kan vi vite at blant elevene på Ettermiddagspiloten finnes de som spesielt trenger hjelp og støtte? Og hvordan kan vi vite at arbeidet som gjøres virker forebyggende? Kvaliteten på dette arbeidet kan vi ikke måle direkte. Men vi kan finne ut noe om dette tilbudet ser ut til å inneholde slike kvaliteter som teorien sier er viktig i sammenhengen med forebyggende arbeid.

Et forhold som er med på å gjøre arbeid med dette delmålet ekstra komplisert er en grunnleggende antakelse i programteorien om at brukerne av tilbudet må være en sammensatt gruppe. Dersom brukerne av tilbudet entydig blir definert av omgivelsene som de som trenger hjelp, bryter dette med viktige premisser for prosjektet. Spørsmålet om hvem man oppfatter som brukerne av Ettermiddagspiloten, er derfor sentralt for alle informantgrupper.

Elever

De fleste elevene sier at Ettermiddagspiloten er for alle elever ved Eidsberg ungdomsskole. De sier også at de tror at andre elever enn de som benytter tilbudet, synes at det er fint at de har Ettermiddagspiloten. En elev svarer på spørsmålet med: *Nei, ikke for noen spesielle. Alle som går på Eidsberg ungdomsskole kan gå der.*

Flere elever sier tilbudet Ettermiddagspiloten er spesielt bra for de som ikke vil, kan eller bør gå hjem. *Tilbudene vi har her på skolen i skoletida og etter synes jeg er helt fantastiske. Ikke alle synes det er greit å komme hjem, og da kan de gå rett på Ettermiddagspiloten.*

Noen elever sier at tilbudet er for at elevene skal bli kjent og å være sosiale. Ungdommene er svært fornøyd med at de har et uformelt treffsted hvor de bare kan være sammen og snakke med venner og med hyggelige voksne dersom de har behov for det. Alle er enige om at Ettermiddagspiloten har bidratt til økt trivsel på skolen. En av ungdommene er ganske klar i sin beskrivelse av hva Ettermiddagspiloten har betydd:

På piloten lærte jeg faktisk å bli sosial. Før jeg begynte på ungdomsskolen så var jeg veldig asosial av meg så piloten har på en måte lært meg å være den jeg er. Være sosial og få venner – Det er kjempefint at skolen og er opptatt av dette.

På spørsmålet om hvem som ikke går på Ettermiddagspiloten svarer elever at de fleste som ikke går der har faste aktiviteter eller at det passer ikke med bussen.

Hovedinntrykket er altså klart at de fleste mener at Ettermiddagspiloten i praksis og i andres bevissthet er for alle elever. Likevel finner vi også noen tydelige tegn på at det hos noen er en oppfatning at elevene som går der har det litt annerledes: *Kanskje noen som ikke har det helt greit i klassen, bråker litt?* En elev, som selv er på tilbudet sier: *De fleste som ikke er på Ettermiddagspiloten har inntrykk av at det er sånne dumme folk som er der, gærninger!*

En elev forteller om oppfatninger som har endret seg etter at foreldre fikk mer kunnskap om tiltaket: *Moren min trodde det var litt spesielle ungdommer der til å begynne med, men hun har fått et annet syn etter at jeg begynte der.*

På direkte spørsmål om deltakelse sier flere elever at de ikke trenger å gå dit fordi de har andre fritidsaktiviteter eller de gjør lekser hjemme. Da kommer det samtidig fram en oppfatning om at tiltaket muligens er for de som trenger det, for å skape trivsel og for å ha et sted å være for dem.

Flere elever refererer til at de besøkte Ettermiddagspiloten når de gikk i 7. klasse. Mange som har fått muligheten til dette, har gjort det. Noen sier de selv ikke har hatt behov for å oppsøke tiltaket når de gikk i 7. klasse, men har registrert at andre har. Alle elever synes det er positivt at det er mulig å besøke Ettermiddagspiloten allerede i 7. klasse. Noen elever sier de har fått nye venner ved å starte på Ettermiddagspiloten i 7. klasse.

I forbindelse med spørsmål om hvilke elever som bruker Ettermiddagspiloten og Pilotskolen forteller en elev som er mye på Ettermiddagspiloten interessert om sin deltakelse på musikalen, men definerer ikke dette som å være en del av Pilotskolen.

Foreldre

Alle foreldrene som ble intervjuet uttrykker sin tilfredshet med Ettermiddagspiloten. De er begeistret for at skolen har tatt dette initiativet. En sier: *Jeg synes det er veldig fint. At skolen bryr seg om ungdommen på ettermiddag. Det var ikke slik på barneskolen.*

Noen mener at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten har gjort mye med det problematiske miljøet som var ved skolen tidligere. Foresatte forteller at de vurderte å flytte fra området på grunn av dette miljøet. *Det var såpass ille. Det er klart at akkurat den elevgruppa slutta, men den type problematikk vil alltid være der. Så jeg tror at dette har de gjort mye med.*

Flere foreldre sier at de bare hører positivt om Pilotskolen og Ettermiddagspiloten. De har inntrykk av at dit kan alle komme.

Enkelte av foreldrene sier direkte at de tror at Ettermiddagspiloten virker forebyggende. En av foreldrene sier at: *Det er med på å gjøre oss mer bevisste på ting. Hjemme hos oss diskuterer vi alt mulig. Det tror jeg er bra. Og Ettermiddagspiloten kan være et sånt sted for alle.*

Foreldrene sier videre at det er et veldig godt alternativ for de som ikke bor så sentrumsnært. Ungdommen slipper å henge på Mysen. Her har de et trygt sted å gå til og de får mat. Foreldrene sier at det gjerne bør utvides med mer kveldsåpent. Det trekkes fram at det er bra med de voksne som kan snakke med elever.

Som svar på spørsmålet om hvem som er brukerne av Ettermiddagspiloten finner vi omtrent det samme som vi fant hos elevene selv: I første omgang gir foreldrene uttrykk for at dette er et tilbud der alle slags elever går: *Jeg har inntrykk av at det er en blanding av elever på Ettermiddagspiloten..... Der er alle.* Men hvis vi spør på en måte som inviterer til å gå litt dypere inn i problemstillingen kommer det fram nyanser: *Og jeg føler vel kanskje, det er et inntrykk jeg har at det er de som sliter litt mer på skolen som er der, og at det er de mer ressurssterke som ikke er der.*

En av foreldrene fortalte at barnet deres ville starte på Pilotskolen allerede i 8. klassen. Vedkommende fikk ikke lov å starte det første året, fordi eleven måtte bli kjent med ungdomsskolen først. Nå har eleven timer på pilotskolen og trives godt.

I det kvantitative materialet melder ca. halvparten av foreldre at tiltaket er ment for de ungdommene som ikke har andre fritidsaktiviteter. Nesten alle foreldrene mener at Ettermiddagspiloten er et trygt sted å være for ungdommene og en tredjedel av foreldrene oppmuntret sine barn til å gå dit. Halvparten av foreldrene melder at deres barn gjerne vil gå på Ettermiddagspiloten. Alle foreldre melder at de er svært godt eller godt fornøyd med at kommunen har satt i gang et slikt tiltak.

Alle foreldrene er positive til idéen om at Ettermiddagspiloten skal bidra til å gjøre overgangen mellom skolene lettere. Enten bekrefter de at deres barn har benyttet seg av dette eller at de ville ha gjort det dersom det hadde vært mulig. Foreldre understreker betydningen av god informasjon om ungdomsskolen på barnetrinnet. De uttrykker at dette letter overgangen. Informasjonen de fikk, kom først fra egne barn via venner. Flere foreldre beskriver god informasjon fra ungdomsskolen på barnetrinnet, både muntlig og skriftlig. En av foreldrene beskriver besøk av elever fra Ettermiddagspiloten.

Lærere

Lærerne er enige om at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten er viktig for mange elever. *Veldig bra, at det er et samlingssted og Uten Ettermiddagspiloten ville mange elever blitt hengende...de har jo ingen andre sted å være.*

Lærerne sier at noen elever går på Ettermiddagspiloten for å bli sett og at noen bryr seg om dem. Elevene føler det trygt og godt å være der. En av lærerne sier: *At det er viktig, det er det ikke tvil om. For de som trenger det, trenger det virkelig. Mange trenger det rett og slett for å ha et sted å spise.*

I gruppeintervjuet kommer det raskt fram et eksempel med en elev som skulker alt som blir tilbudt i skoletida, men som likevel stiller på Ettermiddagspiloten rett etter skoletid. Lærerne mener at det er veldig positivt at det er noe på Eidsberg ungdomsskole som appellerer til han.

Lærerne trekker fram det direkte forebyggende perspektivet når de sier: *Det er ikke tvil om at vi unngår en del skulk gjennom å tilrettelegge ting via Pilotskolen og over i Ettermiddagspiloten, det har vi sett gang etter gang.* Lærerne argumenterer at det handler om å se elevene som hele mennesker, ikke bare se dem i skoletida.

På spørsmålet om hva slags status Ettermiddagspiloten har blant elevene, og hvem brukerne i praksis er svarer de først om Pilotskolen: *alle vet at det er noen som får tilbudet mer enn andre og at noen ikke trenger å søke seg dit, men nærmest blir tvunget...så er det likevel ikke stigmatiserende.*

Lærerne sier videre om ettermiddagstilbudet:

Jeg tror det kanskje er mer sann at Ettermiddagspiloten er for de som ikke har noe annet å gjøre... men fortsatt er det nok de(pause), at det er mer (pause),- at det er tydeligere at det er de som har problemer som går på ettermiddagen.

Lærerne mener at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten tar tak i ting som de regner med at foreldrene egentlig skal gjøre. Som et hovedinntrykk gir lærerne uttrykk for at de elevene som er i primærmålgruppa, stort sett er på Ettermiddagspiloten. De sier at ikke alle, men en del som ikke får god nok voksenoppfølging hjemme, går på Ettermiddagspiloten. De antyder at flere kunne eller burde gå der. Lærerne vurderer Ettermiddagspiloten som vesentlig i forhold til hvilket tilbud de samlet sett er i stand til å gi til de utsatte elevene. Lærerne vil gjerne beholde Ettermiddagspiloten selv om de må se kritisk på den interne ressursfordeling på skolen.

Lærerne tenker at Pilot-tilbudet burde utvides til morgenen, slik at elevene møtte der. Der kunne de få mat, og "bli sett" før skoledagen startet.

Lærerne tror at flere kunne hatt behov for den leksehjelpen som blir gitt på Ettermiddagspiloten, men at de erfarer at det er for mye annet enn leksehjelp som skjer der. De sier det ville vært en fordel å ha faglærer på Ettermiddagspiloten, ikke bare kontaktlærere. Lærerne mener at å bruke Ettermiddagspiloten i overgangen mellom barne- og ungdomsskolen er et godt tiltak. Når skolen har omvisninger med de kommende 8. klassene, viser de Ettermiddagspiloten. Lærerne forteller at mange fra barneskolen har hørt om tilbudet.

Ledelse

Lederne ved skolen bekrefter at elevgruppa som bruker Ettermiddagspiloten er sammensatt og representerer ulike grupper. Samtidig bekrefter de at tiltaket har en slags primær-målgruppe: *Det er åpent for alle og vi opplever at det...(pause)...det er noen elever fra alle grupper på skolen som har tilbudet, men det er ikke flest av de.*

De elevene som ikke går på Ettermiddagspiloten beskrives som ressurssterke på alle områder, også sosialt. *Dette er elever som er slik sentrale skolemyndigheter tror at alle elever er. De som trenger et 2. fremmedspråk.*

Lederne mener at hvem tiltaket er ment for og hvem det faktisk viser seg å være for, har nær sammenheng med hvordan lærerne snakker om det. Og lederne viser i intervjuet hvordan de er bevisste på språkets betydning i denne sammenhengen: *Jeg tenker det er litt skummelt å bruke sånne begreper som ressurssterke, for hva er ressurser?*

Lederne mener at en viktig grunn til at man lykkes med å unngå at Pilotskole og Ettermiddagspiloten får et negativt stempel, er at tiltaket er så fleksibelt. Og at elevene blir møtt *der de befinner seg*. Skolens ledelse er opptatt av den generelle delen av lærerplanen og på hvilken måte skolen skal møte elever som hele mennesker. De sier om sine tiltak: *Det er Eidsberg ungdomsskole som utvider sitt normalitetsbegrep og det er i forlengelsen av skolen som arena.*

Trygghet og forutsigbarhet blir framhevet som viktig og skjer i praksis ved: *Det å flagge høyt at det er skolens ordensreglement og trivselsregler som gjelder etter klokka 2 også.* Videre legger lederne vekt på betydningen av de voksne som arbeider både i Pilotskolen og Ettermiddagspiloten. De mener at tiltakene er personavhengig, men at det for så vidt er mange av lærerne som kunne arbeidet der. Det blir understreket at det er lojale voksne som arbeider med Pilotprosjektet, underforstått de som er lojale med skolens ideer og strategi for utvikling.

Lederne mener at Ettermiddagspilotens tilbud til elever som skal begynne på ungdomsskolen er en del av et større system som har etablert mange gode rutiner. Og selv om tilbudet er til alle elever i 7. klasse, blir det framhevet at noen elever har mer nytte av det enn andre:

Men det var 2 stykker der som vi var veldig glade at kom. De grua seg og var engstelige, og det gjorde at de ble trygge og det var veldig bra at vi ble kjent med dem før vi gikk til ferie. Det var elever det var ok å kunne si takk for sist til når vi traff dem i august. Det er nok kanskje flest av de som har noen behov som kommer.

Andre virksomheter

Representanter fra kommunale virksomheter som står bak Ettermiddagspiloten sier at det er en målsetting at man gjennom Ettermiddagspiloten skal få sluset inn de elevene som definerer å være i en risikosone. Elever som man antar ellers ville drive gatelangs og med mindre konstruktive aktiviteter. Dette mener man at man har fått til: *I all hovedsak er brukergruppa elever som ikke finner seg til rette i det ordinære kultur- og organisasjonslivet.* Ettermiddagspiloten er laget ut fra disse elevenes behov.

Men man mener at det også er en del ressurssterke elever der. Disse elevene går heller på Ettermiddagspiloten enn å komme hjem til tomt hus. Det er et felles ønske i denne gruppa at det var ennå flere ressurssterke elever som deltok på Ettermiddagspiloten. Det uttrykkes en

viss bekymring i gruppa om mulige negative effekter av å samle disse ungdommene. En sier: *Ideelt sett burde det vært en større blanding tenker jeg.* Men til tross for denne bekymringen sies det at man er trygg på den positive effekten av at de er på Ettermiddagspiloten: *Men jeg tror at resultatet likevel, selv om de er samlet og at det kunne blitt en negativ spiral for disse elevene, så løfter de hverandre isteden tenker jeg, fordi det er voksne til stede.*

I denne gruppa med representanter fra kommunale virksomheter er det stor enighet om betydningen av kompetanse og personlig egnethet hos de voksne som arbeider på tiltaket. Betydningen av at de representerer ulike yrkesgrupper blir også understreket. *De folka der er tydelige på den måten de sier i fra, og de er romslige og takler også det som ikke er greit.*

I gruppa er man også opptatt av å understreke hvordan Ettermiddagspiloten og skolen er med på å utfylle hverandre. Dette mener man blir understreket av både hvem som jobber der, og hvor det foregår. Ettermiddagspiloten blir oppfattet som en arena hvor man kan treffe disse ungdommene på andre premisser enn i løpet av skoledagen: *Med den målgruppen som er der er det ikke noen annen fysisk arena hvor vi ser dem og kan bli kjent med ungdommene, og det er veldig nyttig i min jobb å kunne være tilstede på Piloten.*

Man er opptatt av at det er viktig at det delvis er de samme voksne som kjenner elevene fra skoledagen, som på Ettermiddagspiloten kan setter de samme grensene. Dette har stor betydning ikke minst fordi ungdommene er helt frivillig til stede på tilbudet.

4.4.2: Drøfting og analyse

Dette delmålet har følgende indikatorer eller konkretiseringer for måloppnåelse:

- 1 De utsatte elevene kommer til Ettermiddagspiloten
- 2 Alle typer elever er representert på Ettermiddagspiloten
- 3 Det er ingen spesielle kriterier for å kunne være på Ettermiddagspiloten
- 4 På Ettermiddagspiloten er det tydelige regler, normer og verdier som samsvarer med skolens regler, normer og verdier
- 5 På Ettermiddagspiloten er det stabile voksne
- 6 På Ettermiddagspiloten har elevene konstruktiv samhandling på tvers av alder og kompetanse
- 7 På Ettermiddagspiloten viser elevene stor grad av trivsel
- 8 Elevene har medansvar og innflytelse på Ettermiddagspiloten
- 9 Ettermiddagspiloten bidrar til å gjøre overgangen mellom barne- og ungdomsskole lettere

Ut fra et krav om objektiv informasjon vil ikke den innsamlede informasjonen gi grunnlag for å vurdere i hvilken grad man har nådd målsettingen i delmål 4. Både vurderingen av spørsmålet om hvem som er brukere og spørsmålet om effekten i et forebyggingsperspektiv, må i denne evalueringen basere seg på informantenes subjektive oppfatning av dette. I praksis betyr dette at vi for eksempel ikke konkret har undersøkt om navngitte brukere av barneverntjenester virkelig er blant elevene på Ettermiddagspiloten. Utvalg av informanter gir imidlertid grunnlag for å feste stor tillit både til vurderinger som informantene gjør og opplysningene som kommer fram.

Vi finner at i stor grad er de elevene som man ønsket skulle være på Ettermiddagspiloten er brukere av tilbudet. Ingen informanter antyder at disse elevene ikke bruker tilbudet. Videre finner vi det godt dokumentert at det på Ettermiddagspiloten er representert mange forskjellige elevgrupper. Det kan synes som om det er en god balanse mellom det å “treffe” en primær målgruppe, og likevel ha en elevgruppe som er ut fra et gruppepsykologisk/sosialpedagogisk perspektiv er tilstrekkelig heterogent sammensatt. Forskning om smågruppetiltak viser hvordan en heterogent sammensatt elevgruppe bidrar til utvikling av prososialitet hos alle deltakere. I Veilederen for alvorlige atferdsvansker (2003a:13) står det dette om hvilke effekter dette kan ha: “...*ungdommer med antisosial atferd som ble plassert sammen med et flertall prososiale ungdommer, viste atferdsmessig forbedring både på observasjonsbaserte, selvrapporterte og personalbaserte vurderingsmål*” (s.13). Ulike klasseromstudier viser at en bredt sammensatt elevgruppe kan bidra til å trekke alle elever opp og læring i et fellesskap gir positive effekter på den enkelte elevenes læring (St.meld. 31 2007-2008, Kvalitet i skolen). En slik tenkemåte finner vi igjen i skolens programteori og i ledelsens og andre virksomheters uttalelser i gruppeintervjuene som hevder at det i gruppa av elever som bruker Ettermiddagspiloten er det også sosialt godtfungerende ungdommer og disse virker normaliserende på både tiltaket og hele brukergruppa.

Men vi ser likevel klare tendenser til at tiltaket og de som bruker det står i fare for å kunne få et stempel eller rykte som på sikt vil være uheldig. Alle informantgruppene antyder at tiltakene er for noen som trenger noe ekstra eller spesielt. Enkeltelever definerer seg ikke som deltakere på Ettermiddagspiloten, til tross for at de deltar på musicalen som arrangeres der. De defineres altså ikke som “noen som trenger det”, men deltar likevel. Slik kan det se ut til at det finnes to teorier om brukere av Ettermiddagspiloten. Argyris og Schön (1978) skiller i sin handlingsteori mellom forklaringsmodeller som en person bruker for egen og andres atferd. Handlingsteorien inneholder to teorier. Den først kalles uttrykt teori (espoused theory). Denne forteller hvordan vi oppfatter verden og hvilke verdier vi tror vår atferd er basert på. Denne teorien bruker vi for å forklare våre handlinger. Hvis en person blir spurt om hvordan han eller hun vil reagere i en gitt situasjon, vil svaret være gitt på bakgrunn av vedkommendes uttrykte teori. Denne er personen fortrolig med og kan formidle til andre. En elev sier at hun deltar på musicalen fordi hun vil, men hun trenger ikke pilotskolen for eksempel å øke motivasjonen for skole. Teorien som faktisk styrer våre handlinger er bruksteorien. Bruksteori (theory-in-use) er den vi faktisk bruker uten at vi er bevisst at den ligger til grunn for vår handling. Det er denne som faktisk styrer vår atferd i en gitt situasjon (ibid.). Disse “noen som ikke trenger det” kan helt klart være ønsket fra de voksne som deltakere i tiltaket grunnet deres prososiale påvirkning på primærgruppen.

På både Pilotskolen og Ettermiddagspiloten har man arbeidet systematisk med å motvirke negative stemplingsmekanismer i skole- og lokalmiljøet. Tiltakene og strategiene har blant annet vært å understreke at tilbudene i prinsippet er for alle elever, sørge for at prososiale elever er representert, ha attraktive aktiviteter -som musicalen, og arbeide langsiktig for å påvirke språk og holdninger i lærergruppa.

Noen foreldre mente at deres barn ikke hadde hatt Pilotskoletimer selv om vedkommende hadde deltatt på musicalen. Disse foreldrene sa at deres barn ikke trengte Pilotskoletimer, de hadde vært med bare fordi det var så attraktivt. Man kan forstå dette som at underforstått var Pilotskolen bare for noen spesielle elever som trenger noe ekstra.

Programteorien understreker at tiltakene er en del av skolen og ettermiddagstilbudet er en forlengelse av skolen: Dette innebærer at tiltakene ikke blir definert i motsetning til skole. Et

slikt perspektiv bidrar sterkt i arbeidet for å motvirke eventuelle marginaliseringsprosesser. Det ser ut som skolen har lykket godt med dette arbeidet. Men det er sannsynligvis avgjørende at man fortsetter arbeidet for å unngå utvikling av en negativ og uheldig oppfatning om at disse tilbudene er for problemelever.

Våre funn tyder på at det er et godt miljø blant elevene på Ettermiddagspiloten. Både informasjonen som kommer fram i intervjuene med ulike informantgrupper og resultatene fra spørreundersøkelsen blant elevene, bekrefter dette (se også funn og resultatdrøfting av “sosial kompetanse”). Elevene trives og ønsker at tilbudet var åpent flere dager og lenger hver dag.

Alle informantgrupper framhever betydningen av hvem som arbeider på Ettermiddagspiloten og hvilke kvaliteter de viser i samhandling med elevene. Vi kan betrakte dette helt parallelt til nyere forskning om betydningen av relasjonen lærer – elev: Elevenes læringsresultater, positive utvikling og generelle trivsel er sterk knyttet til kvaliteten på elevenes relasjon til læreren. På samme måte er det avgjørende at de voksne på Ettermiddagspiloten inngår i gode, stabile og trygge relasjoner til ungdommene. Det er et gjennomgående funn at ungdommene opplever relasjonene som kvalitativt gode og som noe viktig.

De voksne på Ettermiddagspiloten representerer også en positiv forbindelse til skolen med hensyn til regler, normer og verdier. Elevene opplever denne forbindelsen og framhever den som noe positivt. Dette er sannsynligvis med på å skape en kontinuitet som gjør miljøet mer trygt og forutsigbart. Elevene opplever at de gjennom husgruppa og med lydhøre, demokratiske voksne, har et visst medansvar og påvirkningsmulighet for det som foregår på Ettermiddagspiloten.

Alle informantgrupper framhever det positive ved at Ettermiddagspiloten har funksjon som introduksjonsarena for elever som kommer fra barneskolen. Tilbudet om å komme på Ettermiddagspiloten er generelt og rettet mot alle elever og er en fornuftig prioritering. Men den største verdien ved ordningen er utvilsomt slik lederne sier, at de elevene som trenger mest å få en god start på ungdomsskolen, på denne måten kan få det. Vi ser igjen slik programteorien hevder, at det er gjennom alminnelig samvær med prososiale jevnaldrende og stabile voksne man kan få lagt det viktigste grunnlaget for positiv utvikling i ungdomsskolen; utvikling av tillit og trygghet gjennom gode relasjoner til voksne og medelever.

Spørsmålet om Ettermiddagspiloten virker forebyggende kan som nevnt innledningsvis bare besvares indirekte. Det foreligger ikke noen målinger av effekt eller data fra sammenliknbare grupper. Men utfra en vurdering av hva Ettermiddagspiloten representerer i ungdommenes liv, kan vi med rimelig grad av sikkerhet si noe om viktige faktorer i det forebyggende arbeidet. Av forholdene nevnt under ser vi at de er i god overensstemmelse med hva forskning sier om forebygging og beskyttende faktorer i barn og unges liv (Nordahl, Thomas 2003b).

- Elevene på Ettermiddagspiloten er heterogent sammensatt med hensyn til prososialitet. Det er likevel grunn til å påpeke at å skille mellom prososiale og -ikke prososiale elever på en måte blir kunstig fordi det i all hovedsak bare blir vist prososial atferd på tiltaket. Et slikt skille bryter også delvis med den grunnleggende relasjonelle forståelsen som vi finner i programteorien.
- På Ettermiddagspiloten utvikler elevene positive relasjoner til voksne som ser ut til å ha betydning i deres liv.

- På ettermiddagspiloten opplever elevene faste rammer og tydelighet i hva som blir forventet med hensyn til atferd overfor både medelever og voksne.
- Elevenes deltakelse på Ettermiddagspiloten er for flere elever sannsynligvis med på å begrense tida til lite konstruktive aktiviteter i Mysen sentrum.
- Både skolen og hjelpeapparatet møter elevene på en arena som kan gi spesielle muligheter i et forebyggende perspektiv. Dette kan for eksempel gjelde kartlegging og relasjonsbygging.

4.4.3:Vurdering av måloppnåelse

Evalueringen gir grunnlag for å hevde at Ettermiddagspiloten har svært god måloppnåelse når det gjelder målsettingen om å være et forebyggende lavterskeltilbud og støtte for utsatte elever. Tiltaket er attraktivt, legger stor vekt på relasjonsbygging mellom voksne og elever og har en gunstig sammensetning av ungdomsgruppa med prososiale jevnaldrende.

4.5: Delmål 5: Ettermiddagspiloten skal være en arena for gode kulturopplevelser

4.5.1: Funn

På Ettermiddagspiloten foregår det en rekke aktiviteter. Disse aktivitetene er dels et resultat av de voksnes planlegging og prioriteringer, og dels har aktivitetene kommet i stand etter ønske fra elevene selv. Husgruppa er sentral i det å fange opp og få realisert disse ønskene. Etter oppdragsgivers ønske har vi innhentet detaljert kunnskap om hvordan elevene bruker ulike aktivitetstilbud. I målformuleringene fra de ulike etatene er det kun virksomheten for kultur som eksplisitt beskriver et mål knyttet til ungdommenes kulturopplevelse: *Gi ungdom som tradisjonelt sett ikke er storforbrukere av kultur gode kulturopplevelser.*

Elever

I intervjuene refererer elevene oftest til aktiviteter som “å være med venner” og “å lage mat og spise”. Andre aktiviteter som nevnes er forskjellige spill, ballspill, turneringer, å se på film, ”å sløve”, “bare prate, ikke gjøre så mye” og å ha temakveld. Eksempler på temakveld kan være jentekveld, guttekveld og mexicansk aften.

Elevene som er med i Husgruppa forteller at de tar ansvar for å se etter om noen kjeder seg, og å snakke med dem. Det blir vist til at et vanlig utsagn fra de som kjeder seg er at det er “lite å gjøre”. En i husgruppa sier blant annet: *...da hører vi med de andre hva de syns skal skje og hva de ønsker, hva de syns er dumt, og hva de vil og hva de syns er bra. Da ser vi hva vi kan få gjort med det. Og vi skal ... gjøre piloten bedre for alle og få mange til å være der.*

De elevene som sier at de ikke bruker Ettermiddagspiloten sier at en viktig grunn er at de har andre organiserte fritidsaktiviteter. De sier også at de heller gjør lekser hjemme. En elev sier det slik: *Jeg har ikke tid til å gå på Ettermiddagspiloten. Jeg må skynde meg hjem å gjøre lekser før jeg skal på to ulike fritidsaktiviteter.*

Resultatene fra spørreskjemaundersøkelsen gir oss mer detaljert og nøyaktig informasjon om Ettermiddagspiloten og elevenes bruk av ulike aktiviteter. Vi finner at litt under halvparten av

de som bruker Ettermiddagspiloten svarer at de er der ofte, mens omtrent en fjerdedel sier de er der sjelden. En av seks elever sier de er der hver gang.

På spørsmål om hvor lenge elevene er på Ettermiddagspiloten svarer en tredel at de er der hele kvelden. Bort imot halvparten svarer at det varierer hvor lenge de er der hver gang. Omtrent en av fem elever sier at de bare stikker innom.

Omtrent 2/3 av elevene er helt eller delvis enige i at de går på Ettermiddagspiloten fordi det er morsomme aktiviteter der. Kartleggingen av elevenes deltakelse på ulike aktiviteter viser at det er stor spredning på hvilke aktiviteter elevene liker å drive med. Den aktiviteten som flest deltar på er måltidene. Nesten halvparten av elevene sier at de deltar alltid eller ofte på måltidene. Det er likevel ingen elever som sier at de alltid eller ofte er med på å lage maten. En fjerdedel av guttene og noen flere av jentene sier at de av og til eller sjelden er med på å lage maten også. Andre aktiviteter som er populære er å se på film og å delta i spill og fysiske aktiviteter som ballspill og uteaktiviteter. Kartleggingen av aktivitetsdeltakelsen blant elevene viser at det i hovedsak er to ulike kategorier elever; de som er svært aktive og som deltar relativt mye på mange forskjellige aktiviteter, og de som i liten grad deltar på aktivitetene. Grovt sett er det omtrent like mange elever som enten er veldig aktive eller som ikke er det. 9 av 10 elever sier at de liker aktivitetene som er blir tilbudt.

Aktivitetsdeltakelsen med hensyn til kjønnsfordeling ser for så vidt ut til å følge tradisjonelle skillelinjer, men er ikke påfallende typisk. Det er noen flere jenter enn gutter som er med og lager mat, det er noen flere jenter som er med på Singstar mens det er flest gutter som spiller playstation og er på sykkelverkstedet. Det kan synes som om guttene er noe mer representert ved de som bruker aktivitetstilbudene mest aktivt.

Foreldre

De aller fleste foreldre beskriver i intervjuene elevenes deltakelse i ulike aktiviteter på Ettermiddagspiloten. De beskriver aktiviteter som: spill, se på film, spise, ballspill, Singstar og bare det å være sammen med venner. Foreldrene er veldig fornøyde og tror at deres barn trives med aktivitetene som foregår. Flere av foreldrene sier at deres ungdommer har benyttet leksehjelp og de er meget positive til denne aktiviteten. Ettermiddagspiloten blir beskrevet som et tiltak som er med på å gjøre skoledagen lettere og at elevene hjelper hverandre der.

Lærerne

Lærerne mener at aktivitetene er tilpasset ettermiddagen og de kommenterer tilbudet om leksehjelp svært positivt. De mener at flere lærer burde vært til stede i den tiden elevene gjør lekser. Flere av lærerne er opptatt av at elever også får mat på Ettermiddagspiloten og at dette er spesielt viktig for noen elever. *Jeg har anbefalt for foreldre at barna deres bør gå på Ettermiddagspiloten, både for å få gjort lekser to dager i uka og for å spise litt etterpå.* Noen av lærerne ser også for seg at aktivitetstilbudet på Ettermiddagstilbudet kunne utvides mer og en sier følgende om dette: *Og at Ettermiddagspiloten også kanskje har aktiviteter som tiltrekker seg fler. Plass til fler på turer. Tenk å kunne ha midler til en buss, med 20-30 plasser...*

Ledelse

Lederne sier at de har ønske om at aktivitetstilbudet på Ettermiddagspiloten skal utvides og også omfatte deltakelse i for eksempel lag, foreninger, korps, speidere. Den lokale jeger- og fiskeforeningen blir nevnt som eksempel. Samtidig sier lederne at de forstår at elevene kanskje ikke er så opptatt av at det må være organiserte aktiviteter på Ettermiddagspiloten;

når hele dagen er gjennomorganisert og styrt fra skolens side, er det å bare ha tid til å være sammen kanskje nok for mange av elevene. *Vi har prøvd å dra i gang Singstar konkurranser og bordtenniskonkurranser. Slapp av, ikke mas da, sier elevene.*

Andre virksomheter

I gruppeintervjuet med representanter for andre virksomheter snakkes det ikke direkte om de ulike aktivitetene som Ettermiddagspiloten tilbyr sine brukere. Det er en allmenn oppfatning av at de voksne og ungdommene samarbeider godt og at aktivitetene er et resultat av elevenes ulike behov og ønsker. Når det blir snakk om kulturopplevelser for brukerne utvikler samtalen seg til en liten diskusjon om hva man tenkte i forkant, hva man har fått til og hvordan man kan endre på dette i fremtiden: ... *å utvikle piloten der mangler vi ressurser... men, tror at det er forklaring på at vi ikke har gjort mer ut av konseptet ...vi må jobbe litt annerledes...i forhold til frivillige, lag og foreninger...*

Representanten fra kultur sier:

Så skulle jo kultur vært inne i større grad...Vi har ikke fått bidratt så mye som vi gjerne skulle ha gjort da. Der ser jeg et veldig bra potensial. Og - hatt kultur mer inn på banen da, og arrangert ulike tiltak enten på stedet eller ett annet sted på Pilotskolen .. det er en fin arena å få arrangert noe i tillegg til de vanlige aktivitetene ... turer og sånne ting som det ville vært fint å samarbeide med kultur om.

Flere representanter sier seg enig at de ulike etatene kunne ha samarbeidet mer om å få til spesielle arrangementer som vil trekke mange flere typer elever: *Man kunne lage et bra arrangement sammen.* Og om ønsker for fremtiden sier de følgende:

at det blir et kulturhus eller en ungdomsklubb med litt ekstra tilbud og Drømmen er jo at det blir et kulturhus for ungdom ... at det blir mer allsidig bruk for all ungdom ... at vi har et mer eierskap blant alle ungdommer i kommunen.

4.5.2: Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelsen på dette delmålet:

1. Det finnes et variert tilbud av aktiviteter på Ettermiddagspiloten
2. Ettermiddagspiloten er åpen for å tilpasse sine aktiviteter
3. Elevene bruker aktivitetene
4. Elevene liker og trives med aktivitetene

Et av målene som ble beskrevet fra virksomheten Kultur var at Ettermiddagspiloten skulle være et tilbud som hadde kulturelle aktiviteter som kunne favne bredt i ungdomsgruppa. Man tenkte seg aktiviteter som ville innebære samarbeid med tilbud som allerede finnes i Eidsberg kommune. Dette kunne for eksempel være rockeverksted, kino og kulturskoleaktiviteter. Men Kultur- og oppvekstetaten sier videre at de av ulike grunner ikke har kunnet bidra så mye som planlagt, og samarbeidet de ønsket har foreløpig ikke kommet i stand. Vi har derfor i evalueringen tatt utgangspunkt i de aktivitetene som på undersøkelsestidspunktet var på Ettermiddagspiloten, og valgt å definere kulturopplevelser i denne sammenhengen som disse aktivitetene. Det er naturlig å knytte kulturbegrepet her til ungdomskulturen. På denne måten

kan de vanlige aktivitetene på Ettermiddagspiloten som spill, Singstar, se på film, delta på måltider osv, for så vidt defineres som kulturopplevelser. Denne definisjonen er lagt til grunn i samråd med oppdragsgiver for evalueringen.

Elevenes rapportering om hvor ofte og hvor lenge av gangen de er på Ettermiddagspiloten gir indikasjon om at dette er et åpent og fleksibelt tilbud hvor en del elever kommer og går. Likevel er det tydelig at det er stor fast stamme av brukere; 3 av 5 elever sier de er der ofte eller hver gang. Videre sier bare en av fem at de kun stikker innom; dette forsterker inntrykket av at det er god kontinuitet og stabilitet i tilbudet.

Fortolkningen av elevrapportering om deltakelse i aktiviteter er svært avhengig av hvilke forventninger om aktivitetsdeltakelse vi legger til grunn. Er det rimelig å forvente at de fleste elevene driver med aktiviteter når de er på Ettermiddagspiloten? Eller er det som lederne antyder svært forståelig at om ettermiddagen har elevene behov for bare å slappe av og være sammen med jevnaldrende? Ikke uventet finner vi at elevene er forskjellige; noen deltar i mange aktiviteter og noen deltar lite. Ved dette blir det tydelig at tilbudet klarer å imøtekomme at elevene har ulike behov for organisert aktivitet.

Spredningen i elevenes deltakelse i forskjellige aktiviteter kan betraktes som et uttrykk for at elevenes behov for aktivitetstilbud, er mangfoldig. Deltakelse i måltider peker seg ut som den aktiviteten flest deltar i. Det er rimelig å forstå dette med utgangspunkt i det fysiske behovet for mat, men aktiviteten har samtidig viktige sosiale aspekter som er sentrale i tilbudets målsetting. Deltakelse i måltider vil handle om relasjonsbygging til både voksne og jevnaldrende og ikke minst det å følge visse normer med hensyn til oppførsel.

Elevene rapporterer om stor grad av trivsel på Ettermiddagspiloten. Siden deltakelsen er frivillig er dette ikke videre oppsiktsvekkende. Likevel er det viktig at kartleggingen dokumenterer at de aller fleste elevene trives svært godt og derfor bruker tilbudet. Og ikke minst at mer enn $\frac{3}{4}$ rapporterer at de har fått nye venner der. Betydningen av dette må man se i lys av programteorien som legger stor vekt på at elevene møter prososiale jevnaldrende og at samværet på Ettermiddagspiloten skjer i en positiv interaksjon med andre.

Resultatene fra den kvalitative og kvantitative delen angående vennskapetablering er ikke i overensstemmelse. I intervjuene kom det fram lite informasjon om at elevene fikk nye venner på Ettermiddagspiloten. Spørreskjemaundersøkelsen er mer representativt i forhold til brukerne av Ettermiddagstiltaket og her rapporterer elevene at svært mange får nye venner på tiltaket.

Mer enn 8 av 10 elever er enig i at det er fint at man kan gjøre lekser på Ettermiddagspiloten. På tross av dette fortalte ledelsen at det hadde vært vanskelig å få i gang aktiviteten med å gjøre lekser, fordi elevene uteble. Tiltaket ble lansert som et tilbud om *leksehjelp*. I samtale med noen elever kom det fram at elevene ikke ville tilkjenne seg at de ikke greide leksene selv. Problemet ble løst ved at man omdefinerte aktiviteten ved å kalle den *leksetid* med mulighet for hjelp og støtte. Da kom elevene. Dette illustrerer godt hvor lett det er å skape utilsiktede effekter, og hvor forsiktige elever er med å gi seg inn på noe som kan skape negative assosiasjoner og stempling i elevgruppa.

Når det gjelder utvikling av innholdet i aktivitetstilbudet på Ettermiddagspiloten, forklarer andre etater dette med økonomi og ressurser og et ikke godt nok samarbeid etatene i mellom. Hvorfor har man ikke fått til mer av det som lå i de opprinnelige planene? Både representanter fra andre virksomheter og noen lærere legger fram ideer om et utvidet samarbeid og

kulturtilbud i framtida. Ledelsens betenkeligheter med å formalisere aktivitetene på Ettermiddagspiloten, kan være viktig å reflektere over på bakgrunn av antakelsen om at mange barn og unge ikke ønsker å delta i organisert virksomhet også på ettermiddagen. Mange barn og unge kan oppleve et press om å skulle forholde seg til nok en aktivitet som krever fast oppmøte med et fast innhold. Kulturbegrepet har mange utforminger, i en betydning brukes kultur om en smal sektor av samfunnet – om tradisjonelle, kunstneriske aktiviteter, som å oppsøke biblioteket, syng i kor, skrive sangtekster, se på film m.m. Men, kultur kan også forstås som et mønster av tegn og symboler vi er avhengige av å kunne avkode for å danne egen identitet – her som ungdom fra Eidsberg. Ettermiddagspiloten i seg selv kan ses som en kulturaktivitet.

4.5.3: Vurdering av måloppnåelse

Evalueringen indikerer at Ettermiddagspiloten har god måloppnåelse på delmålet om at den skal være en arena for gode kulturopplevelser. En slik konklusjon bygger på forståelsen av at de aktivitetene som foregår defineres som kulturopplevelser, selv om dette bryter noe med planene for utvikling av tiltaket. Utviklingspotensialet ved å etablere samarbeid med lokale foreninger og andre kommunale tilbud, er stort. Samtidig må en erkjenne at tiltaket fungerer godt slik det gjør i dag, og dette er noe som må bli ivaretatt og videreført.

4.6: Delmål 6: Ettermiddagspiloten skal være en arena for foreldresamarbeid

4.6.1: Funn

De ulike virksomhetene som bidrar til etablering og gjennomføring av tilbudet har enten egne formulerte målsettinger som omhandler foreldresamarbeid eller det omtales indirekte som et møtested mellom generasjoner, lavterskeltilbud for barn, unge og deres familier eller en annen bruk av støttekontaktmidler. Skolen har et eget mål om samarbeid med foreldrene: *“Ettermiddagspiloten ønsker å være en supplerende arena for godt foreldresamarbeid”*.

Barnevernet har ikke egne formuleringer om foreldresamarbeid, men understreker det forebyggende aspektet i tiltaket. Virksomheten kulturs formulering *“Møteplasser mellom generasjoner og kulturer”* kan tolkes som en møteplass mellom voksne i tiltaket og dets brukere. De voksne kan noen ganger være foreldre. Familieetatens målformuleringer *“At Piloten skal være et lavterskeltilbud for barn, unge og deres familier”*, *“Å alminneliggjøre hjelp og støtte og “At tilbudet kan bidra til å identifisere behov tidlig”*, kan også knyttes mot et godt samarbeid med foreldre.

Under dette delmålet beskrives funn om både innhold og form på samarbeidet og hvordan informantene beskriver forhold relatert til foreldresamarbeidet. Foreldrene har også rapportert om samarbeidet gjennom et spørreskjema. Dette handler om informasjon, kjennskap til skolen som helhet, om ulike former for kontakt mellom foreldre og skole og om grad av foreldreinnflytelse.

Foreldre om det generelle samarbeidet

Alle foreldrene fortalte at de hadde fått god informasjon om Ettermiddagspiloten. De fleste hadde fått den første informasjonen via egne ungdommer som hadde snakket med venner som gikk på ungdomsskolen. Informantene beskrev både muntlig og skriftlig informasjon fra ungdomsskolen til elever og foreldre mens elevene fremdeles gikk på barneskolen.

Den kvantitative delen av undersøkelsen bekrefter dette inntrykket og gjennomsnittsverdiene i dette materialet ligger godt over det som foreldre generelt melder, om informasjon fra og kjennskap til skolen i den norske grunnskolen. Foreldrene opplever også å ha større innflytelse og de er mindre usikre på hvilke forventninger de voksne i tiltaket har til dem enn foreldre til elever i den norske skolen generelt. Dette gjelder både når man beskriver samarbeidet med Ettermiddagspiloten og det generelle samarbeidet med skolen.

Alle foreldrene som var med i undersøkelsen beskriver et godt samarbeid med skolen generelt og deres vurderinger av samarbeidet i spørreskjemaet er omtrent likt med landsgjennomsnittet. Flere foreldre nevner kontaktlæreren som en spesielt god samarbeidspartner og i intervjusituasjonen beskriver de det slik: *Vi er veldig fornøyd... Er det noe, får vi tilbakemelding med en gang både på godt og vondt. Så vi er veldig godt fornøyd.*

Selv om det generelle bildet var at foreldre var fornøyd med samarbeidet både på ettermiddagen og i skoletiden, kom det også fram at som foreldre må man følge med og være klar til å ta opp aktuelle forhold. Når de har tatt opp ting har skolen og lærere rettet opp sakene med en gang. *Vi hadde et tilfelle med en lærer, tok det opp med en gang, og det har blitt så bra så, og ... vi sa ifra at sånn ville ikke vi ha det og sånn vil ikke vårt barn ha det. Og det ble respektert med en gang.*

Andre foreldre beskriver en særlig god kontakt med kontaktlærer som bryr seg og er interessert i eleven. De er meget fornøyd med lærerne til sitt barn.

Foreldre om foreldrekaffe

Et av tiltakene som er satt i gang i regi av Ettermiddagspiloten er foreldrekaffe. Dette er tenkt å være en uformell arena hvor foreldre kan møte foreldre, hvor de møter voksne som jobber i ettermiddagstilbudet, og ungdommene som bruker tilbudet. Informasjon om foreldrekaffe har gått ut til foreldre via "ranselpost". Alle foreldre forteller at de har relativt lite kontakt og samarbeid med Ettermiddagspiloten. En som har vært på foreldrekaffe sier følgende: *Ja det har vi vært på, men det var ikke så veldig stort oppmøte synes jeg.*

De som har deltatt på foreldrekaffen opplever at det har vært positivt på flere måter. De har blant annet diskutert grensesetting med andre foreldre. Foreldrene sier videre at det er en god måte for ungdommene å bli kjent med foreldre til nye venner og man får selv anledning til å se egne barn i samspill med andre ungdommer. Det er fint å treffe egne ungdommers venner og å *se egne barn in action*. At det arrangeres foreldrekaffe som en uformell arena gjør at *Det er et sted man kan stikke innom*. Det å møte foreldre til egne barns venner har vært positivt blant annet fordi *man mister oversikt når de begynner på ungdomsskolen*, man kjenner ikke de andre foreldrene og vet lite om dem.

En av dem som ikke har vært på foreldrekaffe sier at hun vil gå på dette etter at hun nå fikk greie på at det er satt i gang. Hun sier at: *Det er litt kort varsel ellers så kan det være sånn at hun har vært litt treg til å levere lapper.*

En annen som ikke har vært på foreldrekaffe problematiserer det å være tilstede på ungdommenes fritidsarena og begrunner sine valg med respekt for sitt barns egne grenser. Noen synes det ville være naturlig å spørre sine ungdommer om de synes det var ok at mor eller far gikk på foreldrekaffe: *... og hadde hun protestert veldig hadde jeg nok ikke påtvunget meg, nei. Jeg har såpass respekt. Det er ikke så lenge siden jeg var tenåring selv.*

Alle foreldrene synes imidlertid at et frivillig tilbud til foreldrene er et godt tiltak og at tanken bak og begrunnelsene for det er god.

Foreldre om den direkte kontakten med ansatte i Ettermiddagspiloten og ordinær skole

I spørreskjemaet skulle foreldrene også si hvor mange samtaler foreldrene hadde hatt med en eller flere ansatt på Ettermiddagspiloten siste året. Foreldre til elever som bruker ettermiddagspiloten har lite direkte kontakt med ansatte i tiltaket. I den grad de har kontakt er samtale "face to face" eller via telefon det mest vanlige. Foreldrene forteller ikke om formelle treffpunkter med ansatte i Ettermiddagspiloten. Ingen av våre informanter har opplevd at Ettermiddagspilot en har vært tema på konferansetimer. På ungdomsskolen har tiltaket kun vært oppe på det felles foreldremøtet i oppstarten i 8. klasse.

Alle foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten har hatt kontakt med den ordinære skoledriften på en eller annen måte. Det mest vanlige er konferansetimer og foreldremøter. Relativt stor andel av foreldrene har dessuten hatt telefonisk kontakt med lærerne ved skolen og noen få har deltatt på andre typer arrangementer på skolen. Foreldre til elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten har alle vært på konferansetimer og foreldremøter, men ingen har deltatt på andre arrangementer eller hatt telefonkontakt med skolen.

I tabellen nedenfor kan man se hvor mange avtalte møter foreldre har hatt med kontaktlærer siste året. Resultater fra begge foreldregupper er tatt med.

Tabell 7: Avtalte møter med klassestyrer

Antall møter	Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten	Foreldre til elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten
0	0%	20%
1-2	65%	80%
3-4	20%	0%
5-6	5%	0%
6<	10%	0%

N=31

Alle foreldrene til elever som bruker Ettermiddagspiloten har hatt 1 eller flere møter med kontaktlærer siste skoleåret. Det mest vanlige er konferansetimer og foreldremøter. En relativt stor andel av foreldrene har hatt flere enn 3 avtalte møter. De har langt flere kontaktpunkter med skolen enn foreldre til elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten. Når det gjelder foreldre til elever som ikke bruker ettermiddagspiloten ser vi at kontakten med skolen er noe mindre og de fleste har hatt 1-2 avtalte møter siste skoleår.

Mange foreldre snakket om Ettermiddagspiloten og Pilotskolen samtidig når de skulle forholde seg til samarbeidsrelasjonene med ansatte på ungdomsskolen. Det var kun på området informasjon at Pilotskolen ble nevnt spesielt. Foreldrene fikk god informasjon om tilbudet på barneskolen (jfr tidligere beskrivelse). Alle foreldre forteller dessuten at deres barn på en eller annen måte hadde hatt et tilbud på Pilotskolen i en eller annen forbindelse.

I intervjuene kom det fram både blant foreldre og i gruppen andre virksomheter at foreldresamarbeidet angående Ettermiddagspiloten kunne utvides og forbedres. Man foreslår at foreldre kan brukes som ressurs i forhold til ulike aktiviteter.

Foreldre om miljøet i klassens foreldregruppe

Alle foreldre som fikk spørreskjemaet skulle også uttale seg om miljøet i foreldregruppen i ordinær klasse. Spørsmålene handler om i hvilken grad foreldrene kjenner hverandre om de snakker med hverandre om barna og deres undervisning på skolen og om barnas klassemiljø. Foreldrene i dette materialet vurderte foreldremiljøet i klassene godt, omtrent som foreldre i norske grunnskoler generelt.

Lærere

I gruppeintervjuet av lærerne ved skolen kom det fram at Ettermiddagspiloten var blitt anbefalt for foreldre og deres ungdom. Dette for at ungdommen skal få gjort lekser og for å få være sosiale sammen med jevnaldrende og trygge voksne. *De færreste foreldre vil jo at barna ikke skal gjøre lekser og vil jo ikke at de skal henge rundt, men de evner ikke å gjøre noe med det.*

Gjennom samarbeidet som lærerne har med foreldrene til de barna som strever, kommer det fram at Pilotskolen og Ettermiddagspiloten har stor betydning. Lærerne opplever foreldrene til disse barna som usikre og at begge tiltakene er en hjelp i hverdagen for disse foreldrene. Det blir også sagt at enkelte vanskelige foreldresamarbeidsforhold ble mye bedre via Ettermiddagspiloten. Lærerne opplever at foreldre er kjempefornøyde. Lærerne sier at det er få foreldre som ikke har et godt samarbeid med kontaktlæreren.

Ledelse

Ledelsen ved skolen understreker at Ettermiddagspiloten er et fritidstilbud og ikke et skoletilbud. Det at noen av de ansatte på Ettermiddagspiloten også arbeider på Pilotskolen på dagtid kan skape litt forvirring, men de mener likevel at dette er en fordel. Ledelsen forteller at det er klassekontakten som skal ha det primære foreldresamarbeidet. De sier videre at Ettermiddagspiloten kan ta foreldresamtaler, men da skal klassekontakten være til stede. De sier blant annet at: *Det er en kjepphest hele veien at alle elever skal være tilknyttet en klasse og en kontaktlærer ...det handler om kontaktlærers eierforhold og elevenes sosiale tilhørighet i ordinær klasse. Vi tror det er viktig.*

Ledelsen uttrykker at det er et fåtall foreldre som ikke vil ha samtale med klassekontakten, men at det finnes elever som opplever Ettermiddagspilotens ansatte som mer reelle kontaktlærere enn klassekontakten. Foreldre til disse elevene kommer innom på foreldrekaffen. Skolens ledelse sier relativt tydelig at foreldrekaffen skal være et frivillig og uformelt tilbud, og at tilbudet ikke stiller krav til foreldre. Man kan bare stikke innom, sette seg ned, snakke litt med andre foreldre, de voksne som jobber i tiltaket og elevene som er der. *Ettermiddagspilot`n skal være en uformell arena, hvor de kan komme innom.*

Skolens ledelse tenker at foreldrekaffen kan bidra til å skape gode relasjoner mellom foreldre og ansatte og på den måten gjøre det lettere for foreldre å møte på skolens ordinære møtearenaer. Det uformelle og uforpliktende samarbeidet rundt Ettermiddagspiloten vil indirekte påvirke det generelle samarbeidet rundt elevene. Ledelsen er opptatt av at de formelle samtalene med foreldre skal gå via klassekontaktene. Ledelsen sier blant annet:

Det er mange som kommer innom for å hente ungene sine på Ettermiddagspiloten som uformelt tar en prat over gjerde, så tar vi det som en innfallsvinkel for å snakke med faglærere og kontaktlærere, og På utviklingssamtaler som vinkles via Ettermiddagspiloten, da må kontaktlærer være med.

Ettermiddagspiloten er et fritidstilbud og selv om elevene møter de samme voksne og de samme regler, normer og verdier som i skolen, understrekes dette også når det gjelder foreldre. Foreldrekaffen skal på ingen måte overta for det ordinære samarbeidet skolen har med foreldre. *Vi ønsker ikke at noen elevers foreldremøte skal foregå på ettermiddagstilbudet og at noen foreldre slipper å forholde seg til klasseforeldremøter og utviklingssamtaler med kontaktlærer.*

Elever

Et fåtall av ungdommene som ble intervjuet hadde hatt besøk av sine foreldre på Ettermiddagspiloten. Noen mente at det kanskje ville vært litt flaut å ha foreldrene der. De ungdommene som hadde hatt besøk mente at foreldrene deres hadde syntes det var ok og det var greit for dem at de kom på foreldrekaffe.

Andre instanser

Av gruppeintervjuet med andre instanser som bidrar til Ettermiddagspiloten går det fram at man kun har arrangert to foreldrekaffekvelder. Også disse informantene understreker frivilligheten i tilstedeværelse for foreldre. På foreldrekaffen har få foreldre møtt opp. Tiltaket har ikke gjort annet enn å sende lapp med elevene hjem og de mener selv at de i liten grad har samarbeidet med foreldre om Ettermiddagspiloten. De mener heller ikke at dette samarbeidet har påvirket annet samarbeid med skolen eller med andre etater. Det er enighet i gruppa om at ambisjonen for foreldresamarbeid har vært for høye. Under gruppeintervjuet diskuterte de det forholdet at foreldre ikke møter opp og ulike informanter forklarer det lave oppmøtet på foreldrekaffen slik:

Det har hele tiden vært en tanke før og under oppstart at vi skal ha med foreldre aktivt. Vi har arrangert 2 eller 3 foreldrekaffer hvor vi har bedt inn foreldre. Det har vært veldig dårlig deltakelse på det, så det har vi på en måte gitt opp litt. Det har kommet en eller to hvor vi har tenkt at det skulle komme mange foreldre. Med mer ressurser er jeg sikker på at vi kunne nådd foreldre bedre, med å jobbe litt annerledes.

Selv om vi har solgt det inn som et totalt uforpliktende sted. Vi krever ikke noe av foreldre, det er helt frivillig. Det hjelper ikke.

Representanter for andre virksomheter sier generelt at det ofte knytter seg store utfordringer til å samarbeide med foresatte til elever som er i en risikogruppe. I intervjuet kom det fram at det å ha muligheten til uformelle samtaler på en slik arena som Ettermiddagspiloten, kan gi samarbeidet mellom skole og hjem bedre vilkår. Dersom samtalene kan foregå på en mer uformell arena kan det foregå slik: *Du får en helt annen vinkling, det kommer noen med et tilbud som passer ungen min og som snakker om noe annet enn sånn tradisjonell skole og skoleflinkhet og prestere.*

4.6.2 Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelsen på dette delmålet:

1. Foreldre er til stede på Ettermiddagspiloten
2. Foreldre kjenner til Ettermiddagspiloten
3. Foreldre kjenner de voksne på Ettermiddagspiloten

4. Foreldre kjenner til andre foreldre på Ettermiddagspiloten
5. Foreldre opplever det lettere å gå på foreldremøte etter at Ettermiddagspiloten kom i gang
6. Foreldre er fornøyd med de uformelle møtepunktene som er ved Ettermiddagspiloten

Samarbeidet mellom skole og hjem må nå alle grupper av foreldre på tvers av sosial klasse utdanningsnivå, etnisitet og kjønn (Nordahl 2005b). Forskning viser likevel at foreldre til barn med spesielle behov særlig med hensyn til atferd i mindre grad er fornøyd med samarbeidet med skolen enn øvrige foreldre. Foreldrene til disse barna opplever ofte å bli møtt negativt og mange rapporterer at de først og fremst får negative tilbakemeldinger angående sitt barns atferd. Skolen sier selv at de opplever det som utfordrende å etablere et godt samarbeidsforhold til foreldrene til disse elevene (Nordahl og Overland 1998, Nordahl 2000).

Informasjon, kontakt og medbestemmelse

I både det kvalitative og det kvantitative materialet går det fram at foreldre er godt fornøyd med den informasjonen de fikk om alle ungdomsskolens tilbud på barnetrinnet. De mener skolen gjør en god innsats og at ansatte ved skolen er lette å få tak i både de som arbeider på dagtid og på ettermiddagen. Det kvantitative materialet bekrefter inntrykket da foreldrene vurderer å ha god kjennskap til de voksne som arbeider i tiltaket og på dette området skårer de godt over landsgjennomsnittet. Det innebærer høy grad av måloppnåelse med hensyn til denne delen av samarbeidet.

Informantene snakker lite om noe formelt samarbeid med Ettermiddagspiloten. Dette har sammenheng med at det i praksis ikke eksisterer; man har ikke lagt opp til noe formelt samarbeid i tiltaket. Ledelsen sier at det ikke er ment å skulle være et formelt samarbeid i forbindelse med Ettermiddagspiloten. I det kvantitative materialet går det imidlertid fram at foreldre til elever i Ettermiddagspiloten er svært godt fornøyd i forhold til de ulike områdene som ble målt når det gjaldt samarbeid med tiltaket. De opplever å ha medbestemmelse, at de kan diskutere tiltakets innhold og normer med lærerne og at de voksne er lett tilgjengelig.

På hvilken måte kan en slik opplevelse hos foreldre forklares når de i praksis ikke har spesielt mange møtepunkter med Ettermiddagspiloten? En forklaring kan ligge i den første informasjonen skolen ga om skolens helhetlige tilbud med fokus på at tilbudene var for alle elever. Det kan også forstås i lys av hvordan elevene formidler sine opplevelser til foreldrene. Elevene omtaler tiltaket og de voksne som arbeider der svært positivt. Foreldre sier at elevene forteller om dette hjemme. Foreldrene kan ha fått økt tillit til voksne i Ettermiddagspiloten fordi de opplever at deres barn har det trygt og godt der. Ledelsen forteller dessuten at mange foreldre tar en prat ved gjerdet når de henter sine ungdommer på ettermiddagen. Videre er det også slik at flere av de ansatte ved Ettermiddagspiloten arbeider i Pilotskolen på dagtid og noen arbeider i ordinær skole. I de uformelle samtalene, på foreldremøter, og på ulike arrangementer i forbindelse med ordinær skole og Pilotskolen møter foreldrene de samme lærerne. Dette gjør det vanskelig å koble de ulike samarbeidsmøtene til en spesiell arena tilknyttet skolen. Dette kan ha gitt seg utslag i positiv retning når foreldrene har vurdert medbestemmelse, diskusjoner med skolen og å bli hørt av lærerne, i spørreskjemaundersøkelsen. Foreldrene er mer fornøyd med samarbeidet med de voksne på Ettermiddagspiloten enn med lærerne på ungdomsskolen.

Foreldrene vurderer også samarbeidet med ordinær skole som godt og vurderer det som bedre enn foreldre gjør i generelle undersøkelser i norsk grunnskole. Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten har ofte direkte kontakt med skolen og de har relativt mange avtalte møter med kontaktlærer. Dette bekrefter inntrykket fra intervjuene hvor foreldre opplever at

det er lett å ta kontakt med skolen, at lærerne bryr seg om elevene og at de endrer forhold som foreldre tar opp, relativt raskt.

Foreldrekaffe

Forskning viser at foreldre til elever som viser problematferd i mindre grad møter opp på skolens formelle samarbeidsarenaer og mange opplever at skolen kun formidler regelbrudd og avvikende atferd i de få møtene de har med skolen. Resultatene om foreldresamarbeid i rapporten "Den ene dagen" (2009), viste også at samarbeidet var behovsstyrt, lite systematisk og noe tilfeldig (Sletten, Sandberg og Nordahl 2003). Eidsberg ungdomsskole ønsker å forbedre samarbeidsrelasjonene mellom foreldre og skole, med et spesielt fokus på foreldre til primærgruppen av elever som er informanter i denne studien. Foreldrekaffen som er frivillig for foreldre er satt i gang nettopp for å bidra til positiv relasjonsbygging mellom hjem og skolen.

Et av målene for foreldrekaffen er selvsagt at foreldre skal møte opp. I det første året som dette har vært en del av Ettermiddagspiloten har det blitt arrangert få foreldrekaffemøter og få foreldre har møtt opp på de som er blitt arrangert. Dette forklares av foreldrene med problemer rundt ranselpost, elever glemmer å levere lappene slik at foreldre enten får beskjed rett før eller i etterkant av selve foreldrekaffen. Andre foreldre forklarer fraværet med respekt for at deres ungdommer ønsker å ha jevnalderarenaen for seg selv. Representantene for de andre virksomhetene forklarer det dårlige oppmøte med tidligere erfaring som sier at foreldre til denne gruppen generelt sett samarbeider lite med skole. Lederne mener at de har gjort en beskjeden innsats for å få flere foreldre til å komme på foreldrekaffen.

Teori og forskning hevder at barn og unge som har relativt godt kjennskap til sine barns venner, vet hvor de er og kjenner aktivitetene de deltar på har mindre risiko for å utvikle u hensiktsmessig atferd. Slikt sett får skolens programteori og mål god støtte i relevant litteratur om emnet. Det innebærer at skolen må fortsette arbeidet med å trekke disse ungdommenes foreldre mer inn på jevnalderarenaen på ettermiddagen, samtidig som de må utvise sensitivitet og respekt for både elevens og foreldrenes opplevelser av et slikt samarbeid.

Undersøkelser viser også at det er sterk sammenheng mellom foreldremiljøet i en klasse og kvaliteten på samarbeidet hjem - skole (Nordahl 2000, 2005a). Noe av hensikten med foreldrekaffen var at foreldre skulle treffe andre foreldre og ha uformelle samtaler om ungdommer, skole og fritid. Få foreldre har møtt opp på foreldrekaffen, men de få som har vært til stede beskriver denne kontakten som svært verdifull. De opplever at de diskusjonene de har hatt med andre foreldre har vært positiv. Flere ønsker å delta mer, ikke minst på grunn av kontakten med andre foreldre. De samme foreldrene vurderer miljøet blant foreldre i vanlig klasse som godt og like godt som foreldre i norske grunnskoler for øvrig, på den kvantitative delen. Vanligvis vurderer foreldre til elever som viser problematferd, foreldremiljøet som mindre godt enn foreldre som ikke har elever som viser problematferd (Nordahl 2000, 2005a). På dette området synes ungdomsskolen å gjøre en meget god jobb selv om foreldrekaffen ikke er kommet ordentlig i gang. Vi fant ikke signifikante forskjeller i materialet angående foreldrenes vurderinger av miljøet blant foreldre i ordinær klasse, avhengig av om barna deres deltok på Ettermiddagspiloten eller ikke. Dette er i seg selv et positivt funn.

Foreldresamarbeidet med Ettermiddagspiloten har i liten grad påvirket samarbeidet med ordinær skole. Foreldre og ansatte i andre virksomheter opplevde ikke at det lille samarbeidet de hadde hatt med Ettermiddagspiloten/foreldre hadde hatt positiv påvirkning på det generelle

samarbeidet med skolen. Foreldrene var i utgangspunktet godt fornøyd med det samarbeidet de har med skolen. En av lærerne opplever imidlertid at dette har skjedd.

4.6.3: Vurdering av måloppnåelse

Ettermiddagspiloten er en arena for foreldresamarbeid og måloppnåelsen på dette delmålet vurderes som tilfredsstillende. Det viktigste enkelttiltaket som er satt i verk for å stimulere samarbeidet med foreldre er å arrangere uformelle treff med foreldre kaffe. Her har man ikke nådd målsetting om hverken antall treff eller oppslutning om dem. For noen har disse møtepunktene likevel vært viktige. Vi finner mange andre indikasjoner på at tiltaket både har og bidrar til et godt og konstruktivt samarbeid med mange foreldre.

4.7: Delmål 7: Elevene skal oppleve å møte like regler, holdninger og verdier hos voksne på skolens arenaer

Dette delmålet er utviklet på bakgrunn av skolens plandokumenter samt at det er sentralt i skolens programteori. Det er et delmål som også indirekte støttes av andre virksomheter. Disse formulerer ikke direkte mål om helhet og sammenheng, men Familiesenteret ønsker blant annet: *Å alminneliggjøre hjelp og støtte* og Virksomheten Kultur ønsker at Ettermiddagspiloten *Skal være en møteplass mellom generasjoner og kultur*. I Barnevernets målsettinger står det blant annet: *Ettermiddagspiloten er en alternativ måte å bruke støttekontaktmidler. Tilbudet når de ungdommene virksomheten normalt ville satt inn tiltak rundt, og en god del andre.*

Delmålet er operasjonalisert i følgende problemstillinger:

- 1) Syn på og kriterier for spesialundervisning
- 2) Skolekultur og samarbeid
- 3) I hvilken grad elever og foreldre melder forskjellig på de målte områdene i kartleggingen avhengig av om elevene bruker Ettermiddagspiloten eller ikke
- 4) I hvilken grad de ulike informantene opplever sammenhengen mellom fenomen knyttet til Ettermiddagspiloten, skolen og Pilotskolen.

Resultatene blir presentert og analysert i rekkefølgen som er beskrevet over. Resultater i forhold til problemstilling nummer en og to blir presentert etter malen lærere og ledere ved Eidsberg ungdomsskole. Den tredje problemstillingen er knyttet til den kvantitative delen i kartleggingen og elever og foreldres rapporteringer om ulike forhold ved ordinær skole. Her er det derfor kun resultater fra elev- og foreldreundersøkelsen. Når det gjelder den siste problemstillingene så er den knyttet til alle informantene, elever, foreldre, lærere, ledelsen og andre informanter.

4.7.1:Funn

Syn på og kriterier for spesialundervisning

Skolens ledelse og lærere besvarte to ulike spørreskjemaer om spesialundervisning. Det første skjemaet handler om syn på og holdninger til spesialundervisning og skolens håndtering av spesialpedagogiske utfordringer. Dette skjemaet er delt i 2 faktorer hvor den ene faktoren handler om individfokus og nivådifferensiering. Det andre spørreskjemaet handler om hvilke

kriterier som ligger til grunn når elever får spesialundervisning. Begge skalaene har 5 svaralternativer og høye verdier indikerer positiv tendens.

Resultatene fra denne delen sammenlignes med resultatene fra evalueringen av LP-modellen 2007- 2009. Denne undersøkelsen hadde et informantgrunnlag på 2511 lærere. Ledelsen var ikke informanter i denne undersøkelsen (Nordahl, Sunnevåg og Ottesen 2009).

For ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole var snittet 3,6 for hele spørreskjemaet om syn på spesialundervisning, mens landsgjennomsnittet var 2,6. Lærernes rapportering om samme tema var på 3,0. På faktoren som handler om fokus på individets vansker og differensiering var gjennomsnittet 3,6 for ledelsen, mens det for landsgjennomsnittet var 2,5. Gjennomsnittet i lærernes vurderinger var 2,7. I den tredje faktoren er spørsmålet om de mener at spesialundervisning blir gitt av hensynet til medelever. Gjennomsnittet i ledelsesvurderingene er 3,2 mot 3,1 i landsgjennomsnittet. Gjennomsnittet i lærervurderingene er 3,6. På alle disse 3 variablene ligger snittene over landsgjennomsnittet.

Skolens ledelse vurderer lærernes kompetanse i forhold til å drive spesialundervisning langt bedre enn det lærerne selv gjør. Lærerne sier seg mer enig enn ledelsen at “spesialundervisningen blir bedre dersom man i større grad organiserer elever med særskilte behov i små grupper” og “spesialundervisningen blir bedre dersom man har flere ressurser”. Ledelsen har mindre tro på at dette øker kvaliteten på spesialundervisningen. Lærere og ledelsen har videre ulikt syn på i hvilken grad ledelsen tar hensyn til spesialpedagogiske utfordringer ved de generelle målsettingene ved skolen. Ledelsen mener i større grad enn lærerne at dette blir gjort. Lærerne mener at nivå-differensiering knyttet til spesialundervisningen ofte blir brukt på skolen. Skolens ledelse mener at dette sjelden blir gjort.

Skolekultur og samarbeid

Lærere og skolens ledelse rapporterte også på et skjema angående skolekultur og samarbeid mellom de voksne i skolen. Denne variabelen inneholder fire ulike faktorer. Den ene faktoren handler om lærernes trivsel og kompetanse, den andre er samarbeid mellom lærere, den tredje handler om det fysiske miljøet og den siste faktoren handler om lærere og ledelsens syn på elever. Skalaen hadde fire svaralternativer, hvor 4 indikerer svært gode resultater.

Skolens ledelse rapporterer om en positiv skolekultur på skolen noe bedre enn landsgjennomsnittet (3,0 på Eidsberg ungdomsskole og 2,7 som er landsgjennomsnittet). Lærerne rapporterer omtrent som landsgjennomsnittet, det vil si noe lavere enn sine ledere.

Ledelsen vurderer samarbeidet mellom lærere ved skolen som godt til svært godt. På denne variabelen er landsgjennomsnittet 2,7, mens ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole har et gjennomsnitt på 3,2. Lærerne på sin side vurderer samarbeidet mellom lærere som godt og likt med landsgjennomsnittet.

Ledelsen på skolen mener at lærerne trives godt og har god kompetanse i forhold til det arbeidet de er satt til å gjøre. På denne variabelen er snittet litt lavere enn for lærere generelt i norsk skole. Lærervurderingene fra Eidsberg ungdomsskole avviker med 0,6 i negativ retning sammenlignet med landsgjennomsnittet. De melder mer negativt på denne variabelen enn sine ledere.

Skoleledelsen har et noe mer positivt syn på elever enn lærere i norske skoler melder om (2,7 mot 2,5). Lærerne ved skolen melder som landsgjennomsnittet.

Skolens ledelse og lærere ved Eidsberg ungdomsskole er enige om at det fysiske miljøet på skolen ikke er spesielt godt. På denne variabelen er snittet 2,0 for begge informantgruppene og det er noe under landsgjennomsnittet.

Lærere om skolens ledelse

I den kvantitative delen av undersøkelsen skulle lærerne også besvare en rekke spørsmål angående ledelsen ved skolen. Denne variabelen er delt i faktorene pedagogisk ledelse, administrativ ledelse og grad av støtte fra ledelsen i forhold til pedagogiske spørsmål. Skalaen er fire-delt og høye tall indikerer et positivt resultat.

Lærere vurderer ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole mer positivt enn lærere generelt i norske skoler gjør. Landsgjennomsnitt er 2,3 og for Eidsberg ungdomsskole er gjennomsnittet 2,5. Det er spesielt i forhold til støtte til pedagogiske utfordringer og pedagogisk ledelse lærerne vurderer ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole meget godt i forhold til lærervurderinger i sammenligningsgrunnlaget. Den administrative delen av ledelsen blir vurdert omtrent som landsgjennomsnittet. I forhold til medbestemmelse og hensyntagen til læreres ønsker viser rapporteringene noe lave gjennomsnittsresultater.

Kvalitative vurderinger av sammenheng mellom de ulike tiltakene og vanlig skole

Dokumentanalysen viser at den sosiale læreplanen skal forplikte alle de voksne i skolens helhetlige tilbud på alle arenaene. Alle informantene hevder i stor grad at Ettermiddagspiloten og Pilotskolen er en del av det helhetlige tilbudet til alle elever ved ungdomsskolen.

Elever

Elevene rapporterer at skolens regler gjelder for alle de ulike læringsarenaene de ferdes på. Videre forteller de at lærere på alle arenaene er opptatt av jevnaldersmiljø, og at de voksne fokuserer sosiale ferdigheter og sosial kompetanse.

Foreldre

Foreldrene opplever at de har et godt samarbeid med voksne på alle skolens arenaer for samhandling og læring. De er trygge for at deres barn trives og har gode relasjoner til minst en voksen på alle arenaer. De tette båndene mellom læringsarenaene gjenspeiles i intervjuene da informantene ofte tar seg i å snakke om for eksempel Ettermiddagspiloten og Pilotskolen som det samme: *Vi kaller begge deler Pilot'n, vi*. Dette gjelder for så vidt alle informantgrupper.

Lærere

Lærere ved skolen som ikke har undervisning eller annet ansvar i forhold til Ettermiddagspiloten eller Pilotskolen, er sjeldent til stede på disse arenaene. Likevel vurderer de tiltakene som en verdifull ressurs for skolen og de mener at skolen gjennom disse tiltakene gir ungdommene et helhetlig tilbud. En av lærerne sier: *Det er bare sånn det er her og om Ettermiddagspiloten det er en forlengelse av skolen*.

Ledelse

Alle skolens læringsarenaer er for alle elever. Ledelsen er opptatt av at det er kontakten med klassen og kontaktlæreren som skal være i fokus, fordi det reduserer faren for at det oppstår en uheldig konkurransesituasjon mellom tiltakene og skolen: *Pilotskolen skal ikke være en*

primærarena for noen elever. Det handler om kontaktlærerens eieforhold og elevens sosiale tilhørighet også i en ordinær klasse...

Andre virksomheter:

Representanter for andre virksomheter var svært opptatt av at elevene møtte de samme voksne med de samme krav til kompetent atferd på alle læringsarenaene. Dette utsagnet illustrerer denne enigheten godt: *Det at det er de samme voksne som arbeider på alle arenaene bidrar til kontinuitet for ungdommene.*

Forskjeller og likheter i informantenes rapporteringer i kartleggingsundersøkelsen

For å undersøke om våre informanter har svart systematisk likt eller forskjellig avhengig av om elever bruker eller ikke bruker Ettermiddagspiloten, har vi foretatt en enveis-variansanalyse i det kvantitative materialet. Resultatene er som følger:

Elever

Sosial kompetanse

Elevene på ungdomsskolen meldte om høy sosial kompetanse og elever som bruker Ettermiddagspiloten og elever som ikke bruker tilbudet rapporterte ikke signifikant forskjellig på dette området, hverken på sumskårenivå eller med hensyn til kompetansedimensjonene. Kompetansedimensjonene var samarbeid/tilpasning til skolens regler og normer, selvhevdelse og empati og samhandling med jevnaldrende.

Relasjoner til lærere

Både elever som bruker og som ikke bruker Ettermiddagspiloten rapporterte om gode relasjoner til sine kontaktlærere og det var ingen signifikante forskjeller i elevvurderingene avhengig av om de bruker Ettermiddagspiloten eller ikke.

Problematferd

Elever på ungdomsskolen meldte om relativt lite omfang og grad av problematferd på skolen selv om de meldte om noe mer problematferd enn ungdommer i norske ungdomsskoler generelt. Elever som bruker og ungdommer som ikke bruker Ettermiddagspiloten melder ikke signifikant forskjellig på sumskårenivå eller på faktornivå på denne variabelen.

Syn og trivsel på skolen.

Elevene trives godt på skolen og vi fant ingen signifikante forskjeller mellom de to elevgruppene selv om elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten synes å trives noe bedre på skolen enn de som bruker Pilotskolen. Fordelingen med hensyn til elever som bruker Pilotskolen var ikke normalfordelt med hensyn til faktoren sosial trivsel på skolen. Noen få elever rapporterer om meget lav sosial trivsel på skolen.

Ungdommer som trives godt på Ettermiddagspiloten melder ikke nødvendigvis at de har gode relasjoner til elevene som går på Ettermiddagspiloten. Det blir en svak positiv sammenheng mellom disse variablene når ungdommer som sier at de bruker tilbudet sjeldent, er med. Resultatet understreker funnene som er presentert tidligere i rapporten om sosial trivsel, sosial isolasjon og mobbing.

Undervisning

Elever og lærere melder om god orden og ro i undervisningen. Lærerne varierer undervisningen. På disse variablene rapporterer de om langt bedre forhold enn elever og lærere generelt gjør i Norge. Elevene er mer positive enn sine lærere, og de melder at det er lett å forstå lærerne og at de er flinke til å gi ros og faglig oppmuntringer. Også på disse områdene melder de godt (+0.9) over landsgjennomsnittet. Elever som bruker og som ikke bruker Ettermiddagspiloten melder heller ikke på denne variabelen signifikant forskjellig.

Foreldre

Samarbeid med skolen

Det er ingen signifikante forskjeller mellom hvordan foreldre melder om samarbeid skole-hjem på samarbeidsskalaen avhengig av om deres ungdommer bruker Ettermiddagspiloten eller ikke. Begge gruppene foreldre rapporterer om like god kontakt med skolen, god informasjon og rimelig høy grad av medbestemmelse.

Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten har noen flere avtalte samtaler med kontaktlærere i vanlig skole enn foreldre til de elevene som ikke bruker tilbudet. De deltar dessuten oftere enn andre foreldre på andre arrangementer på skolen har.

Elevenes generelle fungering

Foreldre til elever som bruker tilbudet og foreldre til elever som ikke bruker tilbudet melder ikke signifikant forskjellig med hensyn til generell fungering, sosial fungering hjemme og på skolen, og motivasjon for skolearbeid.

Kontakt mellom foreldre i klassen

Heller ikke på dette området rapporterer ulike foreldregrupper signifikant forskjellig.

4.7.2: Drøfting og analyse

Følgende indikatorer er utviklet for å vurdere måloppnåelse i forhold til dette delmålet:

Spesialundervisning

1. Lærere og ledelsen ved skolen rapporterer høy grad av relasjonell forståelse ved rapportering omkring spesialundervisning (som landsgjennomsnitt eller bedre)
2. Ledelsen og lærere rapporterer i høy grad en relasjonell forståelse med hensyn til kriterier for vurdering om eleven ikke har et tilfredsstillende utbytte av spesialundervisning som landsgjennomsnittet eller bedre

Skolekultur og samarbeid

3. Lærere og ledelsen rapporterer om en god skolekultur og et godt samarbeidsklima (som landsgjennomsnitt eller bedre)
4. Lærere rapporterer et godt forhold til ledelsen ved skolen (som landsgjennomsnitt eller bedre)

Sammenheng mellom tiltakene og vanlig skole

5. Aktørene opplever fokusering av tema sosial kompetanse både i skolen og på Ettermiddagspiloten

6. Aktørene opplever både formelt og i praksis likhet mellom regler i skolen og på Ettermiddagspiloten
7. Elevene opplever å møte relasjonelt orienterte voksne både i skolen og på Ettermiddagspiloten
8. Foreldre har god kontakt med voksne på ungdomsskolen uavhengig av om de jobber på dagtid eller ettermiddagen.
9. Skolens ledelse og lærere har fokus på sammenhengen mellom de ulike læringsarenaene
10. Representanter for andre virksomheter opplever at Ettermiddagspiloten og skolen reelt sett favner alle elever og deres foresatte

Sammenligning mellom ulike grupper i skolen

11. Lærere og elever er relativt enige om hva som er god undervisning
12. Det er ikke store forskjeller mellom de to gruppene av elever (elever som bruker Ettermiddagspiloten og elever som ikke bruker tiltaket) med hensyn til:
 - a. Undervisning
 - b. Relasjoner til sine lærere
 - c. Sosial kompetanse
 - d. Problematferd
 - e. Syn og trivsel på skolen
13. Det er ingen store forskjeller mellom de to foreldregruppenes rapporteringer på områdene:
 - a. kontakt med skolen
 - b. vurdering av ungdommens generelle fungering, trivsel og motivasjon
 - c. samarbeid med skolen
 - d. kontakt og samarbeid med foreldre til klassekamerater
14. Det er høy grad av sammenheng mellom lærere og ledelsens rapporteringer om:
 - a. spesialundervisning
 - b. kriterier for vurdering om eleven ikke har et tilfredsstillende utbytte av undervisning og behov for spesialundervisning
 - c. samarbeidsklime mellom lærere ved skolen

Programteorien forteller at skolens ledelse har jobbet systematisk og over tid i hele personalet med felles forståelse av blant annet spesialpedagogiske utfordringer i skolen. Ledelsen mener at dersom elevene møter relativt samme type verdier, forventninger og krav når det gjelder atferd og sosial kompetanse på alle skolens læringsarenaer, vil dette bidra sterkt til at elever opplever likeverd og inkludering samt at opplæringen i større grad møter den enkelte elevs behov.

Spørsmålet blir da hvilken forståelse som ligger til grunn angående spesialpedagogiske utfordringer og begrunnelser for spesialundervisning i skolen blant lærere og ledelsen ved Eidsberg ungdomsskole.

Spesialundervisningen tjener flere formål i skolen. Den gis både ut fra den enkelte elevs spesielle behov og utfra medelevers eller læreres behov for avlastning. Dette omtales ofte som spesialundervisningens doble funksjon (Nielsen 2004, Solli 2005 og Bachmann og Haug 2006). Norske skoler har blitt kritisert for å ha et såkalt individfokus som viser til at utfordringene forstås som elevenes utfordring alene, det vil si at problemene finnes "i eleven". Dette perspektivet blir ofte omtalt som det kategorielle perspektivet (se programteorien). Den andre forståelsen som kan sies å utgjøre det andre ytterpunktet er en relasjonell forståelse av

utfordringer, det vil si at utfordringene ligger “i skolen som system”. Dette perspektivet tar opp i seg de interaksjonistiske teoriene som vektlegger samspillet mellom ulike forhold ved skole- og klassemiljø, læreplaner, lovverket og elevenes generelle oppvekstmiljø, i forståelsen av utfordringer i skolen (Nordahl 2008).

Lærerne ved Eidsberg ungdomsskole har i mindre grad enn landsgjennomsnittet (Sunnevåg og Aasen 2010) et individfokus og en kategoriell forståelse av spesialpedagogiske utfordringer i skolen. Lærerne skiller seg også noe fra landsgjennomsnittet i retning av en relasjonell forståelse av utfordringer knyttet til enkeltelever. Ledelsen ved skolen skiller seg meget sterkt ut i retning av å ha et mer relasjonelt perspektiv både sammenlignet med landsgjennomsnittet og lærerne ved skolen.

Når lærere blir spurt om spesialundervisning gis til enkeltelever ut fra hensynet til andre elever i klassen gjøres dette lite og relativt mye mindre enn det den gjennomsnittlige lærer i norske grunnskoler, gjør. På dette området svarer lærerne mer positivt enn lederne ved skolen. Det kan se ut som om hensynet til den enkeltes behov står sterkere enn hensynet til medelever og lærere. Når det gis spesialundervisning er det elevenes behov og utfordringer som står i fokus hos begge informantgruppene. Videre blir spesialundervisningen i størst mulig grad gjennomført uavhengig av for eksempel vikarbehov ved skolen. Dette er i god overensstemmelse med opplæringslovens intensjoner som klart uttrykker at det er elevens behov som skal være avgjørende for at det settes inn spesialpedagogiske tiltak i skolen. Likevel er det små målbare tendenser i det kvantitative materialet som viser at spesialundervisning også noen ganger har en avlastningsfunksjon (lærervurdert). I gruppeintervjuet med lærer blir dette eksplisitt uttalt knyttet til spesielt store utfordringer rundt enkelte elever.

Resultatene av evalueringen av Kunnskapsløftet viser at antallet elever som får spesialundervisning har økt med hele 35 % etter 2006. Det er først og fremst antall elever som får fra 1 til 5 timer spesialundervisning pr uke som har økt (Markussen et al. 2007, Nordahl og Sunnevåg 2008). Peder Haug sier at i samme periode har antall segregerte tiltak for elever i alle vanskegrupper økt med nesten 300 %. Evalueringen konkluderer med å si at spesialundervisning fungerer som en kanal ut av ordinær undervisning og at den faglige utviklingen hos elever svekkes eller opphører helt. Videre er det vanskelig å definere hvem som har spesialundervisning. Mange flere elever enn de med enkeltvedtak får i realiteten spesialundervisning.

Lærerne ved Eidsberg ungdomsskole nivåddifferensierer mindre enn landsgjennomsnittet og i mindre enn halvparten av spesialundervisningstiden. De har fokus på elevenes vansker, noe som indikerer en individforståelse av utfordringene, men mindre enn lærere generelt. Ledelsen på sin side mener at skolen bruker nivåddifferensiering lite og at elevenes vansker sjelden står i fokus, det vil si at den kategorielle forståelsen er lite dominerende. Det kan se ut som om lærerne veksler på nivåddifferensiering, spesiell organisering rundt elever som har konkrete diagnoser eller vansker, og undervisning i klassen. De er mindre opptatt av diagnoser enn det den gjennomsnittlige læreren i norske skoler er. På dette området kan det altså se ut som om lærere på Eidsberg ungdomsskole også skiller seg ut i positiv retning sammenlignet med funnene i evalueringen av Kunnskapsløftet (Markussen et al. 2007).

Både lærere og ledere ved ungdomsskolen rapporterer i relasjonell retning på alle spørsmål angående spesialundervisning. Ledelsen ved skolen svarer mer i relasjonell retning på alle variablene enn lærerne gjør, og forskjellene er størst på variabelen individfokusering. Disse

resultatene indikerer at skolens ledelse er svært opptatt av pedagogiske spørsmål og det kan synes som om de jobber aktivt for å nå intensjonene i læreplanens generelle del og i lovverket. Forskjellen i rapportering fra skolens ledelse og lærerne betyr at i praksis er spesialpedagogiske tiltak mindre basert på en relasjonell forståelse, enn ledelsen tror. På den ene side kan dette være et uttrykk for at ledelsen ikke har en riktig oppfatning om lærernes pedagogiske praksis. Men dette kan også forstås mer positivt som at ledelsen har positive forventninger til lærerne. I en skole som arbeider for å utvikle sitt læringsmiljø og sin skolekultur kan dette betraktes som en helt naturlig og nødvendig forutsetning. Ledelsen skal påvirke og trekke kollegiet i en bestemt verdi- og holdningsmessig retning. En slik forskjell i vurdering av praksis hos ledelsen og lærere, er vanlig i skoler. Men det kan se ut som om denne forskjellen er stor på Eidsberg ungdomsskole.

Forskning viser at et samstemt voksenmiljø som drar i samme retning har positiv innvirkning på elevers trivsel og skolefaglig utbytte. Det at voksne på Eidsberg ungdomsskole også melder mer relasjonelt om disse fenomen enn lærere i andre norske skoler bekrefter læreres uttalelser i gruppeintervjuet om at skolen forsøker å se hele eleven.

En inkluderende og støttende skole- og samarbeidskultur fremmer indirekte elevenes sosiale trivsel og skolefaglige fungering (Nordahl 2008). Skolekultur omtales ofte som skolekode, skolens ethos eller skolens klima. Kulturen bærer gruppens kollektivt aksepterte løsninger og forståelser videre til nye og uerfarne medlemmer og utgjør et rammeverk for den læring og utvikling som skjer blant lærer. Rent fysisk er læreren ofte alene, men han er alltid en del av en kultur. Kulturen gir en kontekst for lærerens utvikling og hvordan man forholder seg til elever og foreldre. Kulturen innvirker også på måten man underviser på.

Skolekulturen har et bestemt innhold og en bestemt form. Innholdet består av holdninger, verdier, relasjoner, opplæringsprinsipper, vaner, antagelser og måter å gjøre ting på som en bestemt gruppe er felles om. ”Det er slik vi gjør det her hos oss”. Å være felles om noe innebærer både en implisitt og eksplisitt konsensus. En slik konsensus er vesentlig i alle organisasjonskulturer. Det er i innholdet mangfoldet og forskjellene i skolekulturene er størst. I følge programteorien har skolen satt seg som mål å utvikle en skole som står samlet om verdier som likeverd, inkludering og tilpasset opplæring, og målet er at ungdommene skal møte relativt like holdninger og krav på alle skolens arenaer.

Formsidene består av relasjonsmønstre og samværsformer mellom medlemmene i en kultur. Formen er å finne i måten relasjonene mellom lærere kommer til uttrykk på. Det er gjennom kulturformen at kulturinnholdet blir realisert, reproduisert og redefinert. Endringer i lærernes verdier og holdninger er ofte betinget av parallelle endringer i relasjonene. Forståelse av skolens formside gir muligheter for endringer i innholdet.

Eidsberg ungdomsskole har en spesielt stor utfordring med hensyn til samarbeidsrelasjoner mellom voksne på skolen fordi de voksne er spredt på to arenaer og noen arbeider på ettermiddagen med et spesielt fokus på sosialpedagogiske spørsmål. Arbeidet innebærer en forskjell både i innhold og form. Faren er at det kan utvikle seg en kultur preget av det Hargreaves (2006) karakteriserer som ”balkanisering” og ”bevegelig mosaikk”. I intervjuet med skolens ledelse hevdes det at de arbeider aktivt for en forståelse av at både Ettermiddagspiloten og Pilotskolen er ”Eidsberg ungdomsskole” og at det skal være vanlig at alle bruker tiltakene på frivillig basis. I intervjuene hører vi om disse lærerne som arbeider på Ettermiddagspiloten og Pilotskolen som er spesielt raus og kompetente i forhold til den elevgruppen de samarbeider mest med.

Det kan se ut som om skolens ledelse arbeider aktivt for å motvirke og forebygge at læreridentiteten blir knyttet til en bestemt gruppe som for eksempel kan være "lærerne på Pilotskolen eller Ettermiddagspiloten". Det er kontaktlærere som har ansvaret for sine elever og samarbeid med foreldre blant annet for å motvirke eventuelle "konkurransforhold". Farene er at slike spesielle lærergrupperinger kan bli preget av lav gjennomtrengelighet for andre lærere og/ eller nye ideer og perspektiver, og høy stabilitet innad i gruppen (balkanisert skolekultur). Skolens ledelse er opptatt av at lærerne skal ha et dynamisk og fleksibelt samarbeid innad i ulike lærergrupper (ulike team), men samtidig sørge for at samarbeid i hele kollegiet styrkes. Dette gjøres for å motvirke prosesser som knytter lærere for sterkt til team og/eller arbeidsoppgaver i skolens ulike tiltak. Dersom læreridentitet blir knyttet til en bestemt gruppe lærere som samarbeider godt kan det føre til statusforskjeller og lav kollektiv gjennomføring av skolens ideer og visjoner. Skolen må derfor fortsette sitt målrettede arbeid for å motvirke at det utvikler seg slike subkulturer i kollegiet.

Lærere vurderer både skolekulturen og samarbeidsklimaet på skolen som godt, de rapporterer omtrent som landsgjennomsnittet. Skolens ledelse melder om et langt mer positivt samarbeidsklima og skolekultur enn både lærere ved skolen og slik lærere i sin alminnelighet gjør. På faktoren som kun omhandler samarbeid spesielt, melder lærere som landsgjennomsnittet, mens skolens ledelse mener at lærere ved skolen samarbeider langt mer enn lærere i den norske skolen for øvrig. En forklaring på dette kan være at skolens ledelse har sitt eget samarbeid med lærerne som en referanse når de svarer på spørsmål om lærernes samarbeid. Videre kan man også vurdere denne forskjellen som et uttrykk for ledelsens positive forventninger til lærerne.

Når norske lærere blir sammenlignet med andre land i for eksempel OECD- kartleggingene viser det seg at norske lærere samarbeider betydelig mer enn de landene de blir sammenlignet med. I det perspektivet er resultatene for Eidsberg ungdomsskole meget gode.

Når det gjelder lærernes trivsel og kompetanse melder både skolens ledelse og lærere litt under landsgjennomsnittet. Også på denne variabelen er ledelsen mer positive enn lærerne. Talis-undersøkelsen viser at norske lærere generelt melder svært høyt om trivsel og troen på egne ferdigheter som lærer, og de ligger i toppsjiktet sammenlignet med alle land som er med i undersøkelsen. Lærerne på Eidsberg ungdomsskole er relativt godt fornøyde med sin egen rolle og situasjon som lærere. De hjelper og støtter hverandre og opplever at de arbeider i et engasjerende pedagogisk miljø. Lærerne mener at de er lojale mot forpliktende elementer i skolen. På den måten blir undervisningen i mindre grad preget av privatisering og balkanisering. Lærerne opplever å ha felles forståelse av kompetent elevatferd og de samarbeider mye om innholdet i skolen.

Lærerne beskriver et positivt syn på elever og de opplever å ha gode relasjoner til dem (som landsgjennomsnittet). Skolens ledelse er noe mer positive i sine vurderinger enn lærerne ved skolen. Det kan synes som om skolen samlet sett er svært opptatt av å se elevene og individuelle behov. Lærerne opplever et relativt sterkt felles ansvar for elevene. De snakker og diskuterer mye med dem, og rapporterer at de har for liten tid til nettopp dette. Dette inntrykket bekrefter de kvalitative svarene som viser at elevene er fornøyde med voksne både på skolen og i Ettermiddagspiloten.

Lærere og skolens ledelse er enige om at de fysiske forholdene ved skolen er mindre bra. De to informantgruppene vurderer dette likt og noe under landsgjennomsnittet.

Det er samme tendensen i materiale om skolekultur som i materialet for spesialundervisning med hensyn til samvariasjonen mellom lærere og ledere i skolen. Lederne er mer positive enn lærerne.

Ledelse

Internasjonal forskning (Talis 2009) sier at norske skoleledere er mer opptatt av administrativ ledelse enn pedagogisk ledelse, og at de er mer opptatt av denne delen enn rektorer i land de kan sammenligne seg med. Møller (2007) sier at pedagogisk ledelse kan knyttes til endringsledelse, strategisk ledelse og distribuert ledelse, og Grøterud og Nielsen (2001) sier at både innhold og form i pedagogisk ledelse bør være pedagogisk. Cato Wadel (2008b) skiller mellom reproduktiv og produktiv pedagogisk ledelse og mener at den gode pedagogiske ledelse er framover rettet samtidig som den tar hensyn til skolens historikk utviklingsmessig. Innholdet i pedagogisk ledelse handler om hva ledelsen beskjeftiger seg med og i sum handler det om å sørge for at skolens virksomhet er fundert på faglig vurderte oppfatninger om hva skolens oppgave i samfunnet er. Videre må beslutninger være basert på pedagogisk begrunnet syn på elever, opplæring og undervisning (Møller 2007).

Lærere på Eidsberg ungdomsskole rapporterer positivt om ledelsen ved skolen og noe mer positivt enn landsgjennomsnittet. De opplever at ledelsen på skolen er mer opptatt av pedagogisk ledelse enn administrativ ledelse. På dette punktet skiller lærervurderingene seg svært positivt ut både i forhold til landsgjennomsnittet, og i forhold til vurderingene norske lærere har gjort av sine ledere i Talis-undersøkelsen. Vurderinger knyttet til administrativ ledelse er litt under landsgjennomsnittet.

Flere lærere rapporterer at ledelsen prioriterer administrative oppgaver i mindre grad enn pedagogiske oppgaver, for eksempel at ledelsen tar mindre hensyn til lærernes ønsker når timeplanen legges enn andre pedagogiske spørsmål.

Formen på pedagogisk ledelse handler om at ledelsen involverer lærere og gir dem et eierforhold til skolens praksis og programteori. Ledelsen må gi lærere rom for å opparbeide en egenforståelse av sin oppgave og sitt arbeid gjennom diskusjoner, argumentasjon, veiledning og refleksjon. Lærerne på Eidsberg ungdomsskole er sjelden i tvil om hvilke mål ledelsen har med sitt arbeid, de opplever å bli tatt godt med i beslutningsprosessene på skolen. Prosessene oppleves godt forankret i pedagogiske betraktninger. Lærerne melder spesielt positivt på dette spørsmålet. Dette er et godt prinsipp også i relasjon til forskning som hevder at rektor må legitimere sin rett til å styre gjennom faglig og pedagogisk kompetanse, og prosesser der lærere gis anledning til påvirkning på beslutningene samt at lærernes kunnskap og erfaringer blir anerkjent.

Harvgreaves (2006) snakker om 5 ulike typer skolekultur. En av typene kjennetegnes av tillit og støtte til lærere fra skoleledelse, og om tillit og støtte mellom lærere. I det daglige arbeidet innebærer det et samstemt kollegium. Lærerne på Eidsberg ungdomsskole melder om et nært samarbeid med en ledelse som verdsetter deres kompetanse og setter fokus på den pedagogiske delen av ledelse. De melder i stor grad om en samarbeidskultur som er støttende, engasjerende og utviklende. En slik samarbeidskultur vil i følge teori fremme fellesskapsfølelsen og lærerne blir utviklingsorienterte og er i kontinuerlig endring. Dette vil gi konsekvenser for lærernes undervisning. Noe som igjen får konsekvenser for elever både skolefaglig og ved at de møter lærere som er samstemte med sine ledere om dette forholdet.

Forskjeller på elevgrupper

Skolens ledelse, lærere og representanter for andre virksomheter er enige om at blant Ettermiddagspilotens brukere er det en overvekt av representanter for “primærmålgruppen” elever fra Eidsberg ungdomsskole. Dette er elever som vanligvis ikke har faste fritidsaktiviteter og som er i risiko for utvikling av problematferd. Forskning om denne gruppen elever gir oss en forventning om at de skal melde signifikant forskjellig fra skolekamerater som trives godt på skolen og i livet generelt. Det er ikke uvanlig at disse elevene melder om noe lavere sosial kompetanse, om mer problematferd mindre gode relasjoner til medelever og voksne, og at de synes undervisning er uinteressant og kjedelig (Nordahl, Thomas 2003b). Også foreldre til denne gruppen barn og ungdom melder ofte om mistillit til skolen, mindre positivt samarbeid og om lavere om sosial og skolefaglig funksjon hos sine barn enn andre foreldre gjør. For å undersøke om det finnes slike systematiske og statistisk signifikante forskjeller i vurderingene både fra elever og foreldre, avhengig av om elevene bruker eller ikke bruker Ettermiddagspiloten, kan man gjennomføre enveis variansanalyser av det kvantitative materialet.

I det kvantitative materialet for elev- og foreldreinformantene finner vi ingen signifikante forskjeller i rapporteringene om ulike forhold i skolen avhengig av om elever bruker Ettermiddagspiloten eller ikke. På noen områder er det svært positive resultat også i forhold til landsgjennomsnittet. Dette gjelder for eksempel relasjoner til lærere, trivsel og syn på skolen og egenmeldinger om sosial kompetanse.

Det svært positive resultatet kan forklares på flere måter. Alle informantene var enige om at Ettermiddagspiloten var for alle elever og selv om flere antydte at det var flest elever i den såkalte primærgruppen, mente representanter for skolen og elevene at det også var en del andre elever som benyttet dette tilbudet. Resultatet kan altså forstås dithen at skolen har nådd sine mål om en heterogen brukergruppe med hensyn til atferd og sosial kompetanse. Dette bekreftes av resultatene fra intervjudelen der alle informanter er enige om at tiltakene er for alle elever ved skolen.

En annen forklaring kan være knyttet til skolens satsing på sosial kompetanse og sosiale ferdigheter som blir trent og etterspurt på flere ulike arenaer. Et slikt systematisk opplegg med flere treningsarenaer hvor ferdighetene trenes og verdsettes fører til endret sosial atferd hos deltakerne. Når gruppene på ettermiddagen og dagtid er heterogent sammensatt får treningen ofte større effekt enn om det kun var de voksne som fokuserte ferdighetene. De gode resultatene kan forklares ut fra en tanke om at Eidsberg ungdomsskole har lyktes svært godt med gjennomføringen av sin sosiale læreplan. Det er mulig at nettopp denne satsningen har ført til at mange flere sier som læreren i gruppeintervjuet: *“Det er sånn det er her”*. Han ser ingen grunn til å skille tiltakene ut som noe spesielle.

En tredje mulig forklaring kan ligge i utvalget av elevinformanter. Det knyttet seg en del utfordringer til å få elevinformanter. I utgangspunktet ønsket vi tre kategorier elever, 1) Elever som bruker både Ettermiddagspiloten og Pilotskolen, 2) elever som kun bruker Pilotskolen og 3) elever som ikke bruker noen av tiltakene skolen har satt i gang. Dette var vanskelig og vi fikk ikke nok informanter i gruppe 2 og 3 derfor ble disse kategoriene slått sammen til en gruppe, “elever som ikke bruker Ettermiddagspiloten”. Vi måtte dessuten gjennomføre kartleggingen på to ulike tidspunkt, noe som også er uheldig for undersøkelsen. De som kom med i andre omgang og bruker Ettermiddagspiloten ble kontaktet personlig av leder i tiltaket. Disse nære forbindelsene kan ha ført til utfordringer knyttet til lojalitet slik at ungdommene har svart noe mer positivt enn de ellers ville ha gjort. Det kan altså handle om et

noe skjevt utvalg ungdommer. Det blir bekreftet av de fleste informantgrupper at ca 25 – 30 elever bruker Ettermiddagspiloten jevnlig, og at de fleste av disse er i “primærgruppen”. I dette materiale oppgir 30 ungdommer at de bruker tiltaket jevnlig og sannsynligheten er stor for at det er de samme ungdommene som man på forhånd antok var brukerne.

Noen få elever skiller seg ut ved at de mistrives på skolen, er sosialt isolerte og de opplever seg mobbet, mens de er på Ettermiddagspiloten. Dette kom også fram i det kvantitative materialet ved stort standardavvik på variabelen sosial trivsel på skolen. Dette er omtalt tidligere i kapittelet om sosial kompetanse og samhandling mellom elever. Skolen må undersøke dette nærmere og sørge for at alle elever kan føle seg trygge med hensyn til mobbing og trakassering på alle skolens læringsarenaer.

Foreldre til elever som bruker Ettermiddagspiloten skiller seg heller ikke fra foreldre til elever som ikke bruker dette tilbudet. Det kvalitative materialet bekrefter inntrykket i spørreundersøkelsen.

4.7.3 Vurdering av måloppnåelse

Skolens lærere og ledelse rapporterer i stor grad en relasjonell forståelse av spesialpedagogiske utfordringer og begrunnelse for spesialpedagogiske tiltak. Dette indikerer at alle voksne drar i samme retning og at elevene ved skolen møter relativt like holdninger hos alle voksne. Det er imidlertid store forskjeller mellom de to informantgruppene. Ledelsen har en mer relasjonell forståelse enn lærerne. Lærerne veksler noe mer mellom en kategoriell og en relasjonell forståelse av skolens utfordringer enn ledelsen.

I intervjuene sier lærere at Pilotskolen også burde være åpent om morgen slik at elevene kunne gå direkte dit. Dette avviker mye fra programteoriens ide om at alle elever skal møte sin klasse og sin kontaktlærer først hver dag. Begrunnelsen er å understreke tilhørighet i vanlig klasse og til kontaktlæreren. Lærere har stor tro på at segregerte homogene grupper med elever med spesielle behov vil gi bedre utbytte for elevene. Ledelsen på sin side mener at dette ikke er aktuelt og de vurderer dette negativt i den kvantitative kartleggingen. Til tross for forskjellen mellom lærere og skolens ledelse tyder resultatene på at skolen er godt på vei mot en helhetlig relasjonell forståelse av skolens utfordringer.

Det kan synes som om Eidsberg ungdomsskole arbeider godt med skolens kultur, verdier og med pedagogisk profesjonalitet. Lærernes rapportering viser at arbeidet har bidratt til at personalets pedagogiske ressurs blir brukt slik at lærere trives og har en opplevelse av å utvikle seg, og at de gjør en god jobb. Lærerne kan handle adekvat og informert i undervisningssituasjonen.

Både elever, foreldre, lærere, ledelse og representanter for andre virksomheter snakker om Ettermiddagspiloten og Pilotskolen som det samme i intervjuene, noe som indikerer god sammenheng mellom tiltakene. Videre opplever ungdommer og foreldre å møte relasjonelle og positive voksne på alle læringsarenaene. Intensjonen med den sosiale læreplanen med forpliktelser til alle voksne på alle læringsarenaene synes også å være nådd i stor grad. Foreldrene opplever at det er lett å ta kontakt med voksne både på Ettermiddagspiloten og på skolen, at de blir møtt positivt på begge læringsarenaene. Dette indikerer svært god måloppnåelse på disse områdene.

En samlet vurdering av måloppnåelse på delmålet om at Ettermiddagspiloten skal være en arena hvor elevene møter samme regler, holdninger og verdier hos voksne som i skolen, er at det er svært god måloppnåelse.

5.0: KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

Evalueringen med utgangspunkt i Ettermiddagspiloten viser at dette fritidstilbudet i stor grad fungerer etter intensjonene. Skolens mål er at tilbudet skal være med på å skape helhet og sammenheng i ungdommenes liv, og det skal stimulere samarbeidet med foreldre og med andre kommunale virksomheter. Vi finner at alle delmålsettinger som evalueringen bygger på enten har svært gode eller tilfredsstillende måloppnåelse.

På Eidsberg ungdomsskole arbeider man godt med sosial kompetanse. Ettermiddagspiloten er en viktig arena for å følge opp dette arbeidet og vi finner svært gode resultater når det gjelder vurdering av relasjonen mellom voksne og ungdommer og mellom jevnaldrende. At tiltaket fortsetter med “frivillig deltakelse” ansees som avgjørende knyttet til den positive opplevelsen av relasjon både til voksne og andre ungdommer. Ungdommene opplever i stor grad å bli møtt ut fra samme verdigrunnlag, normer og regler som på skolen. Strategiene som skolen bruker for å normalisere tiltaket og motvirke utilsiktede og negative effekter av det forebyggende arbeidet ser ut til å være svært gode, og det er av største betydning for utviklingen av tiltaket at dette arbeidet fortsetter. For å øke opplevelsen av helhet og sammenheng ytterligere anbefaler vi blant annet at faglærere tar større ansvar for innlæring av sosiale ferdigheter. Dette vil mest sannsynlig også øke elevenes sosial kompetanse.

De aller fleste elevene trives svært godt på Ettermiddagspiloten, men noen få elever melder at de føler seg sosialt isolert og blir utsatt for plaging/mobbing. Dette må selvsagt de voksne på tiltaket undersøke nærmere og eventuelt sette tiltak inn for å endre. Det er et velkjent fenomen at skjult mobbing i ungdomsmiljøer kan være svært vanskelig å registrere. Videre melder mange ungdommer høy grad av isolert og lærings- og undervisningshemmende atferd på skolen. Det er grunn til å anta at elevene som opplever at de blir mobbet befinner seg i denne gruppen. Å redusere uro og disiplinproblemer gir større rom for å identifisere isolert atferd for å kunne arbeide systematisk med dette. Det er en bekymring at ungdommenes rapportering skiller seg så vidt mye fra landsgjennomsnittet angående isolert atferd. Dette må ledelsen ta tak i og alle ansatte må samarbeide om å forbedre.

Samarbeidet med foreldrene fungerer godt og de er fornøyde med tilbudet til sine barn. Den uformelle kontakten med foreldrene blir vurdert som verdifull. Både foreldre og representanter for andre ansatte foreslår at foreldre i større grad enn nå utnytter foreldreressursen i forhold til Ettermiddagspiloten. Det er en viktig balanse mot de foreldrene som sier at de holder seg litt unna av hensyn til at dette er fritidsarenaen til deres barn.

Etablering og drift av tiltaket virker stimulerende på det tverretatlige samarbeidet. Ungdomsskolen og viktige hjelpe- og støttevirksomheter i kommunen har et felles prosjekt som utvikler bevisstheten om betydningen av godt lokalt samarbeid. Samarbeidet har også positiv betydning for kvaliteten på arbeidet med enkeltsaker. Ytterligere utvikling av samarbeidet vil være mulig gjennom revidering og formalisering av planer for samarbeid og større forpliktelse i gjennomføringen av disse. Dette for at det praktiske forebyggende arbeidet ikke alene skal bli skolens ansvar.

Ettermiddagspiloten og Pilotskolen må betraktes som en enhet. Driften av fritidstilbudet bygger langt på vei på forutsetningen om at det finnes et undervisningstilbud som Pilotskolen. Dette grunnlaget er vesentlig for de gode resultatene i arbeidet med sosial kompetanse, relasjoner til voksne og elevenes tillit og trivsel generelt. Spesielt er det viktig at man har klart

å unngå å skape en negativ konkurransesituasjon mellom Pilotskolen og skolen. En nøkkelfaktor er den klare defineringen av kontaktlærers funksjon og ansvar, og fokus på de kollektive holdningene og verdiene på skolen. Skolekulturen påvirker elevens opplevelse av helhet og sammenheng i skolen.

Skolens lærere og ledelse rapporterer i stor grad en relasjonell (systemorientert) forståelse av spesialpedagogiske utfordringer og begrunnelse for spesialpedagogiske tiltak. Dette indikerer at alle voksne drar i samme retning og at elevene ved skolen møter relativt like holdninger hos alle voksne. Det er imidlertid store forskjeller mellom de to informantgruppene. Ledelsen har en mer relasjonell forståelse enn lærerne. Lærernes rapportering veksler noe mer mellom en kategoriell (individorientert) og en relasjonell forståelse av skolens utfordringer enn ledelsen. Vi anbefaler at ungdomsskolen intensiverer arbeidet mot en mer felles forståelse av spesielle utfordringer i skolen og at samarbeid om felles verdier, holdninger og normer får fornyet oppmerksomhet.

Tiltaket fungerer som et forebyggende lavterskeltilbud for unge som spesielt trenger dette, og er samtidig et åpent tilbud til alle ungdommer på Eidsberg ungdomsskole. Man forsøker å møte ungdommens behov og tilbyr aktiviteter for de som ønsker det. Planene om å gjøre tiltaket til et sentralt utgangspunkt for kulturopplevelser i tradisjonell forstand, er ikke i særlig grad realisert. En slik realisering kan komme til å virke positivt på det tverretatlige samarbeidet. I tillegg kan man tenke at et videre fokus på kulturelle opplevelser vil kunne bidra til å gjøre tiltaket mer interessant for alle elever. Slik vil man kunne oppnå en større spredning i brukergruppen og bidra til en mer heterogen sammensetting av elever. Man må samtidig være forsiktig med å gjøre store endringer på et tiltak som ser ut til å fungere svært godt. Identitetsbyggingen som allerede foregår blant unge på Ettermiddagspiloten kan på mange måter betraktes som den mest verdifulle kulturaktiviteten som kan foregå.

Litteraturliste

Argyris, C. og Schön D.A. (1978) *Organizational Learning: A theory of Action Perspective*. Reading, MA, Addison-Wesley).

Arnesen, Bjørn...[et al],(2000): "De umulige" - er det mulig. Grunnskolen – og ungdom bosatt i barnevernsinstitusjoner. En bok om problematferd og inkludering./ Bjørn Arnesen, Hanne Jahnsen, Svein Nergaard, Arnt Ollestad og Arne Tveit. Porsgrunn: Lillegården kompetansesenter

Bachmann, Kari E. og Peder Haug (2006): *Forskning om tilpasset opplæring. Volda : Høgskulen i Volda. (Forskningsrapport, 62/2006)*

Barne- og likestillingsdepartementet [et al](2007): *Rundskriv Q-16/2007: Forebyggende innsats for barn og unge*

Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge. NOU (2009:22): Oslo, Barne og Likestillingsdepartementet

Emanuelsson, Ingemar, Bengt Persson, Jerry Rosenquist (2001): *Forskning innom det spesialpedagogiska området : en kunnskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket

Grøterud, Marit og Bjørn S. Nielsen (2001): *Ledelse av skoler i utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Hattie, John (2009): *Visible Learning: A Synthesis of over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. New York: Routledge.

Hargreaves, Andy (1994): *Lærerarbeid og skolekultur*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Hargreaves, Andy og D. Fink (2006). *Sustainable leadership*. San Francisco: Jossey Bass.

Hargreaves, Andy and Dennis, Shirley (2009): *The fourth way - the Inspiring Future for Educational Change*. Thousand Oaks : Corwin

Jahnsen, Hanne (2005): Sosial kompetanse og problematferd blant elever i alternative skoler. I: *Spesialpedagogikk*, nr 9, s.30-44

Jahnsen Hanne, Svein Nergaard og Sandra Val Flaatten (2006): *I randsonen : forekomst og organisering av smågruppetiltak for elever på ungdomstrinnet som viser problematferd og lav skolemotivasjon*. Porsgrunn : Lillegården kompetansesenter

Jahnsen, Hanne, Sigun Karin Ertesvåg. og Kariane Westrheim (2008): *Utvikling av sosial kompetanse : veileder for skolen*. Oslo : Utdanningsdirektoratet

Jahnsen, Hanne (2009): *Den ene dagen: Ungdomsskoler som bruker smågruppebaserte opplæringstiltak for elever som viser lav skolemotivasjon og problematferd. Aktørenes begrunnelser og opplevelser. En kasusstudie 2009: rapport på oppdrag fra Utvalget for bedre læring for barn, unge og voksne med særskilte behov./ Hanne Jahnsen, Svein Nergård, Frank Rafaelsen og Arne Tveit*. Porsgrunn, Lillegården kompetansesenter

- Kjærnsli, Marit ..[et al.] (2007): Tid for tunge løft : norske elevers kompetanse i naturfag, lesing og matematikk i PISA 2006 . Oslo : Universitetsforlaget
- Kleven, Thor Arnfinn (2008): Validity and validation in qualitative and quantitative research. I: *Nordisk pedagogikk*, nr3, s.219-233
- Kruuse, Emil (1996): *Kvalitative forskningsmetoder i psykologi og beslægtede fag*. København : Dansk psykologisk forlag
- Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo : Ad notam Gyldendal
- Kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet. St.meld nr.31 (2007-2008)
- Lindberg, Eivind (1998): Sosiale kompetanseforskjeller mellom ungdom i institusjonsskole og ungdom i vanlig skole. *Hovedoppgave til 3. avdeling i spesialpedagogikk*. Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo
- Markussen,Eifred..[et al] (2007): *Inkluderende spesialundervisning : om utfordringer innenfor spesialundervisning: Evaluering av Kunnskapsløftet*. Eifred Markussen ... [et al.]. Oslo NIFU STEP
- [Midtlyngutvalget] *Rett til læring* (NOU 2009:18) Oslo Kunnskapsdepartementet
- Møller, Jorunn. (2007): Pedagogisk ledelse og det nye språket i læring. I: *International Journal of Leadership in Education*. Vol. 10, nr. 1, (p31-49).
- Nielsen, Harriet Bjerrum (2009): *Skoletid : jenter og gutter fra 1. til 10. klasse*. Oslo : Universitetsforlaget
- Nilsen, Sven. (2005): *Spesialundervisning i skolen som ledd i tilpasset opplæring*. I: Befring, E., & Tangen, R. (red.): *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Nordahl, Thomas (2000): *Samarbeid mellom hjem og skole : en kartleggingsundersøkelse*. Oslo, NOVA (NOVA-rapport, 2-2000))
- Nordahl, Thomas (2002): *Eleven som aktør: fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Oslo : Universitetsforlaget
- Nordahl, Thomas..[et al.], (2003a): *Alvorlige atferdsvansker: veileder for skoleeier og skolens ledelse : effektiv forebygging og mestring i skolen*. [Oslo] : Læringscenteret
- Nordahl, Thomas ...[et al] (2003b): *Alvorlige atferdsvansker: veileder for skolen : effektiv forebygging og mestring i skolen*. [Oslo] : Læringscenteret.
- Nordahl, Thomas ..[et al] (2005a): *Atferdsproblemer blant barn og unge : teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen : Fagbokforlaget
- Nordahl, Thomas (2005b): *Læringsmiljø og pedagogisk analyse. En beskrivelse og evaluering av LP-modellen*.Oslo, NOVA (NOVA rapport 2005:19)

Nordahl, Thomas (2008): Spesialundervisningen i grunnskolen. I : *Spesialpedagogikk*, nr 9. s 14-24

Nordahl, Thomas og Anne-Karin Sunnevåg (2008): Kvalifisering og dequalifisering i grunnskolen. I : *Norsk pedagogisk tidsskrift*, nr 4, s. 289-300

Nordahl, Thomas, Anne-Karin Sunnevåg og Anna L. Ottesen (2009): *LP-modellen. Evaluering av LP-modellen 2006-2008*. Hamar, Høgskolen i Hedmark (Rapport nr.5 – 2009)

Nordahl, Thomas og Overland, Terje (1998): *Idealer og realiteter*. Evaluering av spesialundervisning i Oslo kommune. Oslo, NOVA (NOVA rapport 20/98)

Norusis, M., J. (1993): *SPSS for Windows. Advance Statistics*, Release 14.0

OECD (2009): *Creating effective teaching and learning environments : first results from TALIS*. Paris : OECD

Ogden, Terje (1995): *Kompetanse i kontekst. En studie av risiko og kompetanse hos 10- og 13-åringer*. Moss/Oslo, Barnevernets utviklingscenter. (Rapport nr.3 1995)

Opplæringslova. Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 17. juli 1998 nr. 61

Samhandlingsreformen. Rett behandling på rett sted – til rett tid. Tiltråding fra Helse- og omsorgsdepartementet . St.meld. nr. 47 (2008-2009):

Skotheim, Liv og Anna Holm Vågsland (2008): *Bitching. En bok om jenter og mobbing*. Oslo: Omnipax

Sletten, Mira Aaboen, Nina Sandberg og Thomas Nordahl (2003): *Behovsstyrt samarbeid – holder det? Samarbeid mellom hjem og skole i videregående opplæring*. Oslo, NOVA. (NOVArapport 16/03)

Solli, Kjell Arne (2005): *Kunnskapsstatus om spesialundervisning i Norge*. Oslo: Utdanningsdirektoratet

Sunnevåg, Anne Karin og Aasen, Ann Margareth (2010) :*Implementering av LP-modellen. Evaluering av arbeidet med LP-modellen 2007 -2009 (LP2)*. Hamar : Høgskolen i Hedmark (Rapport nr. 3 – 2010)

Sverdrup, Sidsel (2002): *Evaluering. Faser, design og gjennomføring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sørli, Mari-Anne (1998): *Mestring og tilkortkomning i skolen : fokus på elevers skolefaglige kompetanse, sosiale kompetanse og selvpåfatning : delrapport 2 fra forskningsprosjektet "Skole og samspillsvansker"*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Sørli, Mari-Anne (2000): *Alvorlige atferdsproblemer og lovende tiltak i skolen : en forskningsbasert kunnskapsstatus*. Oslo: Praxis forlag

Wadel, Cato (2008): Pedagogisk ledelse og udvikling af lærende organisationer. I: Sørensen m.fl. (red.) : *Ledelse og læring i organisationer*. København : Hans Reitzels Forlag,

Yin, Robert K. (1994): *Case study research : design and methods*. Los Angeles, California : Sage. (Applied Social research methods series, vol. 5)

Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra
Eidsberg kommune, Ordfører Voldens vei 1, 1850 Mysen
Tlf. 69 70 20 00 - e-post: postmottak@eidsberg.kommune.no

Lillegården kompetansesenter

Bergsbygdaveien 8, 3949 Porsgrunn
Tlf. 35 93 17 50

E-post: lillegarden@statped.no

www.statped.no/lillegarden

Statped

Lillegården kompetansesenter